

ФОНД СОРОС-КАЗАХСТАН

Элеонора СУЛЕЙМЕНОВА

Карлыгаш КАДАШЕВА

Дана АКАНОВА

Бейнежазба

ҚАЗАҚ ТІЛІ
КАЗАХСКИЙ ЯЗЫК
УЧЕБНЫЙ КОМПЛЕКС

ИЗДАТЕЛЬСКИЙ ДОМ «ЖИБЕК ЖОЛЫ»

АЛМАТЫ

1996

В 1995 году Фондом Сорос-Казахстан совместно с Министерством образования Республики Казахстан в рамках Программы «Обновление гуманитарного образования» проводился открытый Конкурс учебников и учебно-методических пособий по гуманитарным дисциплинам для всех типов учебных заведений Республики Казахстан. В составе конкурсной комиссии работали Александр Жовтис, Сеит Каскабасов, Зауреш Ахметжанова, Рашида Зуева, Серик Абдигалиев.

Данное издание представляет собой авторскую работу, вошедшую в число победителей Конкурса, и предлагается в качестве экспериментального учебного комплекса по углубленному изучению казахского языка. Фонд Сорос-Казахстан с благодарностью примет отзывы, а также замечания и предложения в адрес издания, проходящего апробацию в учебных аудиториях.

Спонсором Программы является известный американский предприниматель и общественный деятель Джордж Сорос.

- С 89 Сулейменова Э. Д., Кадашева К. К., Аканова Д. Х.
Бейнежазба: Қазақ тілі - Казахский язык: Учебный комплекс. - Алматы: ИД «Жибек жолы», 1996. - 256 с.
ISBN 5-7667-3819-6

Настоящий учебник, ориентированный на развитие навыков аудирования и говорения, представляет собой видеокурс, построенный на материале художественного фильма «Даладағы кугын». Содержит лингвострановедческие, лексические, фонетические и другие задания и упражнения.

Предназначен для всех, кто желает совершенствовать свои знания казахского языка.

С $\frac{4603000000-00}{00(05)-96}$ Без объявл.

ББК 81.2 Каз я 7

ISBN 5-7667-3819-6 © Сулейменова Э., Кадашева К., Аканова Д., 1996
© ИД «Жибек жолы», оформление

И-
IX
Э-
4-
Г-
Е
Т
-
-
Г
3

Учебный комплекс по углубленному изучению
казахского языка состоит из пяти связанных
между собой книг:

Тіл ұстарту - основной учебник;

Анықтағыш - грамматический справочник;

Сұхбат - аудиоучебник в комплекте
с двумя кассетами;

Бейнежазба - видеоучебник в комплекте
с кассетой;

Үнжария - учебник для работы с газетой.

ОТ АВТОРОВ

Работа над учебным комплексом по углубленному изучению казахского языка была начата по инициативе и поддержке Американского совета по сотрудничеству в области образования и изучения языков (АСПРЯЛ/АКСЕЛС).

Общая концепция учебного комплекса разрабатывалась при активном участии и методических консультациях профессора Марии Лекич, которой авторы приносят сердечную благодарность.

В учебный комплекс «Қазақ тілі» включены материалы, прошедшие успешную апробацию и существенную коррекцию в различных аудиториях (курсах казахского языка при университете Мериленда (США), в алматинских вузах - Казахском государственном университете, Юридическом институте).

Авторы выражают искреннюю признательность Рафике Нуртазиной, оказавшей квалифицированную помощь в подготовке всех частей комплекса к печати.

Авторы признательны также Розе Каирбаевой за практические советы и пожелания при работе над рукописным вариантом комплекса.

Предлагаемый учебный комплекс - итог поиска эффективных путей обучения казахскому языку, нацеленного на системное формирование разнообразных знаний, умений и навыков. Насколько плодотворными оказались эти поиски, - судить Вам.

Авторы будут искренне благодарны всем, кто, работая с учебным комплексом, найдет возможность его улучшения и передаст свои замечания и пожелания.

ПРЕДИСЛОВИЕ

1. Для кого предназначена эта книга?

Настоящий учебник «Бейнежазба» представляет собой одну из пяти частей учебного комплекса по углубленному обучению казахскому языку «Қазақ тілі».

Основной контингент, на который рассчитан данный учебник, - взрослая аудитория. Это ученики старших классов средних учебных заведений, колледжей, гимназий, лицеев, студенты высших учебных заведений, аспиранты, слушатели курсов казахского языка, а также все, кто изучает казахский язык на продвинутом этапе и желает совершенствовать свои знания и навыки устной речи.

Одновременно учебник может оказаться полезным иностранцам, приезжающим в Казахстан и незнакомым с реалиями жизни и культурой казахов.

Кроме того, учебник представляет интерес для всех, кто занимается изучением и сопоставлением языков - лингвистов, методистов, педагогов, переводчиков, - всех, кто прямо или косвенно занимается проблемой обучения казахскому как второму языку.

2. Почему для видеоучебника был выбран художественный фильм?

- Художественный фильм, как никакой другой видеоматериал, обладает большими возможностями для активизации механизмов понимания спонтанной речи, которые действуют при непосредственном общении.

- Художественный фильм позволяет наглядно представить средства коммуникации, сопутствующие речевому

общению, - жесты, мимику, тон, орфоэпические и интонационные нюансы.

- Изобразительные средства художественного фильма позволяют также наглядно продемонстрировать национально-специфические особенности коммуникативной стратегии и речевого поведения, знание которых не менее важно, чем знание законов языковой структуры.

- Художественный фильм дает панораму жизни народа, погружая зрителя в его культуру и повседневный быт, в контекст и ситуацию происходящего действия, снимая тем самым возможные причины затрудненного понимания.

3. Почему для видеоучебника был выбран художественный фильм «Даладағы қуғын» ?

Учебник «Бейнежазба» построен на материале художественного фильма «Даладағы қуғын» («Погоня в степи»), поставленного по повести С. Сейфуллина.

Выбор данного фильма обусловлен рядом факторов, в том числе:

- тематикой и ее актуальностью;

Фильм рассказывает о событиях, происходивших в сложный и интересный для истории Казахстана переломный момент, и их отражении в судьбах народа. Фильм, хорошо известный казахстанским зрителям, по-новому воспринимается в современных условиях, а правда жизни, запечатленная изобразительными средствами кино, заставляет переосмыслить многие, казавшиеся очевидными понятия.

Ценность фильму придают также сцены, позволяющие узнать о разнообразных обычаях и традициях казахской культуры, укладе жизни казахского народа и его психологии.

- сюжетом и характерами героев;

Фильм захватывает эмоциональным накалом событий, яркими и сложными характерами героев, динамичными и неожиданными поворотами в сюжете, достоверностью и прекрасной игрой актеров.

- выразительным и образным языком классика казахской литературы С. Сейфуллина;

В фильме вы найдете оригинальный, неадаптированный текст, содержащий разные по цели и структуре синтакси-

ческие конструкции, свойственные живой разговорной речи и опирающиеся на активную бытовую и общественно - политическую лексику.

Вместе с тем речь героев содержит различные образные сравнения, пословицы и поговорки, также часто встречающиеся при непосредственном общении.

Кроме того, в поведении героев фильма наглядно проявляются национально специфические правила речевой стратегии и этикета, варьирующиеся в зависимости от возраста собеседников, социального положения и характера их взаимоотношений.

Речь героев фильма персонифицирована.

Речь Акана, одного из старших по возрасту героев фильма, содержит многочисленные пословицы, поговорки, образные сравнения, украшена эпитетами и метафорами. Сочно и эмоционально высказывается Кудре. Хамит - человек действия, говорит кратко и энергично. Крумин стремится излагать свои мысли конкретно и точно. Саттар немногословен и прост.

Различия в речи героев позволяют наблюдать вариативность казахских речевых форм в зависимости от возраста, социального положения, характера. Все это научит точнее применять наиболее распространенные речевые и этикетные выражения в зависимости от их смысловой нагрузки.

- **успешной апробацией.**

Одним из важных факторов сделанного выбора была успешная апробация данного учебного материала в разных аудиториях: на занятиях в учебных группах, индивидуальной работе под руководством преподавателя, а также самостоятельной работе.

4. Какова структура учебника?

- «Қазақ тілі. Бейнежазба» состоит из 26 *көрініс* - разных по продолжительности и относительно законченных фрагментов фильма. Как правило, в каждом *көрініс* действие происходит в одном и том же месте и в нем участвуют одни и те же герои. Все *көрініс* (фрагменты фильма) разделены в видеозаписи специальными заставками.

- В зависимости от объема и сложности текста *көрініс* разбит на несколько (от одного до шести) *кезең* - периодов,

каждый из которых содержит свои задания, объединенные общей целью. Деление на *кезең* было продиктовано необходимостью возвращаться к очередному просмотру фрагмента и выполнять новую систему упражнений.

• Работа над каждым *көрініс* состоит из нескольких этапов:

- подготовка к просмотру фрагмента, которая включает культурологические и лингвострановедческие комментарии, введение лексического материала и фонетические упражнения с ним;
- просмотр фрагмента фильма и работа с текстом, опирающаяся на знание ситуации и общего контекста;
- закрепление полученных речевых навыков при проигрывании ролей.

• Иногда все эти этапы можно пройти за один *кезең*, чаще эта работа занимает несколько *кезең*. Это связано как с продолжительностью диалогов, так и с объемом, сложностью и характером лексики.

• Учебник включает также казахско-русский словарь, содержащий более 1100 слов и словосочетаний, использованных в фильме.

5. Какие задания содержит учебник?

• Количество заданий в каждом *көрініс* варьируется в зависимости от особенностей и объема лексики, степени включенности в данный фрагмент национально-специфических моментов культуры и сцен жизни, их доступности для восприятия. В основном схема заданий такова:

- работа по пониманию контекста и ситуации и их уточнение во время просмотра фрагмента фильма;
- проведение лексических упражнений и прослушивание звуковой дорожки фрагмента;
- после работы с лексикой, снимающей трудности ее восприятия, один или два повторных просмотра фрагмента фильма, иногда сопровождающиеся дописыванием реплик героев;
- чтение реплик героев и проигрывание ролей в темпе, задаваемом фильмом, коррекция произношения, выразительности, темпа речи во время просмотра;

- проигрывание несколько раз фрагмента фильма по ролям с отключенной звуковой дорожкой.

• В каждом *көрініс* имеются задания для фонетической тренировки, выполнение которых поможет лучше услышать особенности звучащей речи и выработать соответствующие артикуляционные навыки. На это же направлены задания по дописыванию реплик героев.

• Лексические упражнения, включенные до и после просмотра фрагмента, вводятся для расширения запаса слов, иллюстрации синонимических ресурсов языка, уточнения контекстуального значения слов. Кроме того, лексические задания помогают интерпретации содержания текста, актуализации уже имеющихся и усвоению новых языковых знаний, извлечению различной текстовой и внетекстовой (лингвокультурной, этнокультурной и пр.) информации.

• Лингвострановедческие задания в каждом *кезең* помогают понять многие обычаи и традиции культуры казахского народа, а также усвоить наиболее распространенные речевые и этикетные выражения в соответствии с их смысловой и культурной нагрузкой. Задания иногда сопровождаются необходимыми комментариями, обращающими внимание на национальную специфику тех или иных речевых форм.

• Вопросно-ответные задания помогают определить степень понимания событий, разворачивающихся в фильме, лучше осознать содержание беседы героев.

• Каждый *көрініс* заканчивается заданием передать смысл фрагмента в двух-трех предложениях. Это задание позволяет еще раз проверить понимание содержания фрагмента.

• Все упражнения и задания построены с учетом творческой активности и самостоятельности обучающихся и их высокого образовательного уровня.

6. Как пользоваться учебником?

• Учебником можно пользоваться при любом объеме часов в неделю, т. к. он содержит много заданий, рассчитанных на самостоятельное выполнение. Работа со всем видеокурсом полностью занимает 120 часов. При этом следует иметь в виду, что в зависимости от объема и сложности лексического материала все *көрініс* требуют разного количества часов.

• Кроме того, в зависимости от характера изучаемого грамматического материала учитель может выбрать для занятий тот или иной *kərinis*, использовать тексты фрагментов для выполнения различных грамматических упражнений.

• Учебником можно пользоваться в аудитории под руководством преподавателя или самостоятельно, при необходимости привлекая не только словарь, помещенный в конце книги, но и грамматический справочник «Анықтағыш», входящий в учебный комплекс.

• Для того, чтобы работа по данному учебнику была эффективной, необходимо правильно выполнять все (или большинство) заданий, следуя от одного *кезең* к другому.

7. Кто делал этот фильм?

Сценарист А. СТЕПАНОВ

Режиссер А. КАРСАКБАЕВ

Композитор Н. ТЛЕНДИЕВ

Роли исполняли:

<i>Хамит</i>	- Д. ЖОЛЖАКСЫНОВ
<i>Әйгерім</i>	- Г. ДОСМАТОВА
<i>Крумин</i>	- У. ЛИЕЛДИДЖ
<i>Құдіре</i>	- А. ЧОКУБАЕВ
<i>Ақан</i>	- Б. ОМАРОВ
<i>Иван</i>	- В. ЕРЕМИН
<i>Григорий Парфенович</i>	- М. ВАСИЛЬЕВ
<i>Саттар</i>	- М. БАХТЫГИРЕЕВ
<i>Ахмет</i>	- А. ҚУДАЙБЕРГЕНОВ
<i>Әлімжан</i>	- Б. ҚАЛЫМБЕТОВ

1 КӨРІНІС

Бірінші кезең

I тапсырма

- Проверьте себя, знаете ли вы законы казахского гостеприимства. Ответьте на две группы вопросов о поведении гостя и поведении хозяина:

I. Шаңырақ сыйлау

1. Как должен въехать в аул гость? Должен ли он спешиться около аула и войти в него пешком? Или можно ворваться в аул на полном скаку?
2. Что такое *амандық сұрасу* и *жөн білдіру*?
3. Какие правила поведения гостя вы знаете? Назовите принятые формы проявления вежливости по отношению к хозяину дома.

II. Қонақ сыйлау

1. Как должен встречать гостя хозяин?
2. Обязательно ли хозяин должен пригласить гостя к столу?
3. Как вы думаете, чем это объясняется?

4. Что такое *жөн сұрасу*?

5. Должен ли хозяин охранять своего гостя от неприятностей?

- Вспомните другие формы проявления казахского гостеприимства.

2 тапсырма

- Запомните слова и выражения, называющие формы этикетного поведения:

қонақ сыйлау

шаптың ағын сыйлау

қарияларды сыйлау

амандасу

жөн сұрасу

шаңырақ сыйлау

ақсақалды сыйлау

ата-ананы сыйлау

сәлемдесу

жөн білдіру

3 тапсырма

- Вспомните наиболее употребительные устойчивые обороты, которые используются при приеме гостей как со стороны хозяина, так и со стороны гостя.

4 тапсырма

- Посмотрите первый фрагмент фильма. Постарайтесь определить, насколько правильным по этикету было поведение гостя и хозяина дома.
- Какие слова вам удалось услышать и запомнить во время первого просмотра фрагмента? Составьте список этих слов.

Екінші кезең

1 тапсырма

- Посмотрите фрагмент фильма еще раз.
- Ответьте на вопросы. При ответах можно использовать слова и выражения самого вопроса.

1. *Киіз үйге кім кірді? Оның атын есіңізде сақтадыңыз ба?*

Кто вошел в юрту? Запомнили ли вы его имя?

2. *Ол Ақанға қандай мақсатпен келді?*
С какой целью он пришел к Акану?
3. *Үстелдің маңында қанша адам отырды?*
Сколько человек сидело за столом?
4. *Шаңырақ сыйлау көзқарасы тұрғысынан қонақтың іс-әрекетіне мінездеме беріңіз.*
Охарактеризуйте поведение гостя с точки зрения шаңырақ сыйлау.
5. *Келушінің сапарына және оның іс-әрекетіне қонақтардың көзқарасын сипаттаңыз?*
Как реагировали гости на появление и поведение неожиданного гостя?
6. *Шақырусыз келген қонақтың қылығына байланысты үй иесінің көзқарасын сипаттаңыз.*
Охарактеризуйте реакцию хозяина на поведение непрошеного гостя.
7. *Шақырусыз келген қонақ өзін қалай көрсетті? Шаңырақ сыйлау және қонақ сыйлау дәстүрінің қадір-қасиеті неде?*
Как вел себя незванный гость? В чем сила традиции шаңырақ сыйлау и қонақ сыйлау?
8. *Ақан үй иесі ретінде өзін қалай көрсетті?*
Справился ли Акан с ролью хозяина?
9. *Дәстүрді бұзушылықты қонақтың қай ісінен байқауға болады?*
В чем нарушено традиционное поведение гостя?

2 тапсырма

- Прочитайте слова и словосочетания. Знаете ли вы их значения?

өкімет

аудандық өкіметі

өкіметтің уәкілі

жаңа өкімет

Совет өкіметі

облыстық өкіметі

өкіметтен келген

ескі өкімет

- Используйте эти слова для фонетической тренировки. Помните об особенностях произношения *Үү, Өө*, а также о необходимости четко и усиленно выговаривать двойные согласные.

3 тапсырма

- Прочитайте предложения. Правильно воспроизведите вопросительную и восклицательную интонацию предложений.
- Обратите внимание на переносное значение слов. Назовите слова, которые были использованы в переносном значении.

Қоға құрлы жоқпын ба?!

Что же я хуже камыша?!

Қожаңдап, билеп-төстегісі келеді Совет өкіметімен!

Властвовать (управлять), распоряжаться хочет
Советской властью!

6 т

зап

4 тапсырма

- Поработайте с диалогом:
 - Салеметсіз бе, Ақан!
 - Қош келдіңіз, Құдіре! Төрлетіңіз! Қонақ болыңыз! Мақтап жүреді екенсіз! Тамақтың үстіне келдіңіз! Жоғары шығыңыз! Қымыз ішіңіз!
 - Рақмет!
 - Қал-жағдайларыңыз қалай? Үй- ішіңіз аман-есен бе?
 - Құдайға шүкір! Аман-есен жүрміз.
- Прочитайте несколько раз. Стремитесь воспроизвести разговорную интонацию и плавность речи.
- Проверьте себя, понимаете ли вы все выражения, соответствующие правилам гостеприимства. Проиграйте сцену первого көрініс, используя такие выражения. Это задание поможет вам лучше понять поведение хозяина при появлении необычного гостя.

5 тапсырма

- Посмотрите фрагмент еще раз.
- Проведите беседу о характере и содержании напряженного разговора, который состоялся между Аканом и Кудре:
 1. *Қонақ пен үй иесінің арасында қандай әңгіме болды?*
Какой разговор состоялся между гостем и хозяином?
 2. *Ақан мен Құдіренің арасында болған әңгімеден қандай өзгерісті байқадыңыздар? Ол немен байланысты болды?*

Заметили ли вы, какие изменения произошли в беседе между Аканом и Кудре? С чем они связаны?

3. *Құдіренің сапары қандай нәтижемен аяқталды? Каким был результат визита Кудре? Доволен ли он им?*
4. *Құдіре немен келді? Ол Ақанның үйінде кімдер бар екенін білді ме? Құдіреге кім керек еді? С чем пришел Кудре? Знал ли он о том, кто находится у Акана? Кто нужен был Кудре?*

6 тапсырма

• При следующем просмотре фрагмента, постарайтесь заполнить пропуски:

Құдіре Сендер тұра тұрыңдар!
Маған аудандық _____
келген уәкілі керек. Бері шығып кетсін! Сейсенбаев, сөйлесейік!

Шал Құдіре!!!

Сейсенбаев Мен мұнда отырмын ғой, Ақан! Қоға құрлы жоқпын ба?!

Ақан Қонақ қой, қайтесін, Құдіре!

Құдіре Қонағым де, Ақан!.. Қожасаңдап, билет-төстегісі келеді... Совет _____.

Ақан Қазір менің қонағым. Шаңырағымды _____.

Құдіре Маған айтып тұрсың ба, қызметшіі ме едің? Мырзаңды ая деп!

Ақан Енді маған ешкім қызмет етпейді. Шашымның ағын _____.

Күдіре Қымыз ішкім келіп тұр.
Өзің әкел!
Жарайды!... Бір жолға аядым сені.

(Сейсенбаев жылайды)

Күдіре Аһа- аһа!... _____
жылағанын көрсем рақаттанамын. Бей-
шаралар!... Жылайды!.. Һа - һа - һа!!! Һа - һа -
һа! Һа - һа - һа!..

Үшінші кезең

1 тапсырма

• Распределите роли и вспомните все реплики участников эпизода - Акана, Кудре, Сейсенбаева. Постарайтесь воспроизвести этот фрагмент полностью.

2 тапсырма

• Заполните пропуски нужными именами:

_____ - үйдің иесі
_____ - өкіметтің уәкілі
_____ - Ақанның қонағы
_____ - Ақанның «мырзасы»

3 тапсырма

• Определите различия в значении глаголов *аяу* и *сыйлау*:
1. Маған айтып тұрсың ба, қызметші ме едің?
Мырзаңды ая деп!
Жарайды!.. Бір жолға аядым сені.
2. Қазір менің қонағым. Шаңырағымды сыйла.
Енді маған ешкім қызмет етпейді. Шашымның ағын сыйла.

4 тапсырма

• Используя слова, прозвучавшие в данном фрагменте, подберите и запишите синонимы:

бір жолға _____
уәкіл _____
жарайды _____
шаңырақ _____

5 тапсырма

• Прочитайте в тексте фрагмента все формы слова *қонақ*, определите, как это слово связывается отношениями принадлежности с Аканом, Сейсенбаевым, домом.

6 тапсырма

• Охарактеризуйте предложение *Өзің әкел!* с точки зрения речевого этикета.
• Сравните данное предложение с *Өзіңіз әкеліңіз!* и *Өзіңіз әкеліңіші!* Можно ли употреблять их по отношению к старикам?

7 тапсырма

• Потренируйтесь в произношении слов:

<i>өкімет</i>	<i>уәкіл</i>	<i>өкіметтің уәкілі</i>
<i>сөйлесейік</i>	<i>қайтесің</i>	<i>шаңырағымды сыйла</i>
<i>жарайды</i>	<i>бейшаралар</i>	<i>қымыз</i>

• Еще раз прослушайте эпизод и проверьте, правильно ли вы произносите эти слова.

8 тапсырма

• Внимательно прочитайте текст фрагмента, ответьте на вопросы и выполните задания.

1. *Қүдіренің бет-жүзінен айрықша өзгеріс байқалды ма? Дәлелдеңіз.*

Происходили ли изменения в настроении Кудре? Докажите.

2. *Қүдіре қымызды қалай сұрады? Тіл мәдениеті көзқарасы тұрғысынан сөйлеу түріне мінездеме беріңіз.*

Как попросил Кудре *қымыз*? Охарактеризуйте эту форму с точки зрения речевого этикета.

3. *Құдіре өзінің Совет өкіметіне деген сезімін қалай білдірді? Құдіренің сөздерін (репликасын) еске түсіріңіз.*

Как выразил Кудре свое отношение к Советской власти?

Вспомните реплики Кудре.

4. *Сейсенбаевтың іс-әрекетіне мінездеме беріңіз. Оның сөздерін еске түсіріңіз.*

Охарактеризуйте поведение Сейсенбаева. Вспомните его слова.

5. *Үй иесінің іс-әрекетіне мінездеме беріңіз. Оның айтқан сөздерін қайтадан қалыптастырыңыз.*

Опишите поведение хозяина. Восстановите все его слова.

9 тапсырма

• Просмотрите фрагмент фильма еще раз. Запомните интонацию вопросительных и восклицательных предложений. Обратите внимание на повышение и понижение тона в разных типах предложений.

• Прочитайте текст эпизода. Старайтесь правильно воспроизвести интонацию. Проверьте себя.

10 тапсырма

• Посмотрите фрагмент фильма без звука несколько раз, исполняя роли героев фильма. Обменяйтесь ролями. Добейтесь необходимого темпа. Постарайтесь говорить так же выразительно, как в фильме.

Құдіре Сендер тұра тұрыңдар...
Маған аудандық өкіметтен келген уәкіл керек... Бері шығып кетсін...Сейсенбаев, сөйлесейік!

Шал Құдіре!!!

Сейсенбаев Мен мұнда отырмын ғой, Ақан! Қоға құрлы жоқпын ба?!

Ақан Қонақ қой, қайтесің, Құдіре!

алай еске	Құдіре	<i>Қонағым де, Ақан!.. Қожандап, билеп-төстегісі келеді... Совет өкіметімен.</i>
ской	Ақан	<i>Қазір менің қонағым. Шаңырағымды сыйла.</i>
іңіз.	Құдіре	<i>Маған айтып тұрсың ба, қызметші ме едің? Мырзанды ая деп!</i>
том- ның	Ақан	<i>Енді маған ешкім қызмет етпейді. Шашымның ағын сыйла.</i>
его	Құдіре	<i>Қымыз ішкім келіп тұр. Өзің әкел! Жарайды... Бір жолға аядым сені.</i>
ин- ний. ных	<i>(Тапанша атады) (Сейсенбаев жылайды)</i>	
оиз-	Құдіре	<i>Аһа - аһа - аһа!!! Өкіметтің жылағанын көрсем рақаттанамын. Бейшаралар!... Жылайды!.. Һа- һа- һа!!! Һа- һа - һа! Һа - һа - һа!</i>

11 тапсырма

• Назовите два-три выражения, которые вам запомнились и которые вы будете употреблять.

12 тапсырма

• В двух-трех предложениях перескажите содержание данного фрагмента.

экіл
тев,

рлы

2 КӨРІНІС

Бірінші кезең

1 тапсырма

• Посмотрите следующий фрагмент несколько раз. Постарайтесь запомнить и записать все реплики короткого диалога, который состоялся между новыми героями фильма.

2 тапсырма

• Ответьте на вопросы, используя слова, прозвучавшие во фрагменте.

1. *Бұл оқиғаға кім қатысты?*
Кто участвовал в этом эпизоде?
2. *Бас кейіпкердің атын атаңыз. Оны фильмнің бас кейіпкері деп неге санайсыз?*
Назовите имя главного героя. Почему вы считаете его главным героем фильма?
3. *Оқиғадағы екінші қатынасушы кім?*
Кто второй участник эпизода?
4. *Қызыл әскер не істеді?*
Что делал красноармеец?
5. *Хамит не істеді?*
Что делал Хамит?

3 тапсырма

- Повторите вопрос Хамита: *Неге келдің?*
- Обратите внимание на интонацию вопросительного предложения.

Несколько раз задайте этот вопрос. Помните о необходимости четко произносить согласный *Ң*.

4 тапсырма

- Посмотрите фрагмент еще раз. Проверьте себя, смогли ли вы записать все реплики Хамита и красноармейца.

5 тапсырма

- Используя предложение *Крумин шақырып жатыр* как модель, вспомните известные вам имена собственные, термины родства и названия профессий:

Ақан _____ *шақырып жатыр.* _____ *шақырып жатыр.*

_____ *шақырып жатыр.* _____ *шақырып жатыр.*

Әкем _____ *шақырып жатыр.* _____ *шақырып жатыр.*

_____ *шақырып жатыр.* _____ *шақырып жатыр.*

Мұғалім _____ *шақырып жатыр.* _____ *шақырып жатыр.*

_____ *шақырып жатыр.* _____ *шақырып жатыр.*

- Обратите внимание на окончания принадлежности. Знаете ли вы, почему они могут отсутствовать в именах собственных?

6 тапсырма

- Ответьте на вопросы:

1. *Хамит қызыл әскерден не туралы сұрады?*

О чем спросил Хамит красноармейца?

2. *Қызыл әскер оған қандай жауап берді?*

Что ответил ему красноармеец?

3. *Әрі қарай олар не туралы сөйлесті? Әңгіменің тақырыбы өзгерді ме?*

О чем они говорили дальше? Изменилась ли тема беседы?

7 тапсырма

- Посмотрите фрагмент еще раз и сравните текст со своими записями.
- Исправьте ошибки.

Хамит *Неге келдің?*

Қызыл әскер *Круммин шақырып жатыр.*

Хамит *Су құй!*

Қызыл әскер *Тастай екен, миыңнан өтеді.*

Хамит *Құя бер.
Қа - қа - қа!!!*

5 та

- С
- мені
- В
- проп
- ной

6 та

- В
- мені

Екінші кезең

1 тапсырма

- Объясните, как вы понимаете выражение *Тастай екен, миыңнан өтеді*.
- Замените это выражение синонимичными фразами. Постарайтесь вспомнить соответствующее образное выражение в русском языке.

2 тапсырма

- Найдите в тексте формы глагола *қуя*. Уточните их значения.
- Потренируйтесь в произношении данных слов.

3 тапсырма

- Посмотрите еще раз фрагмент фильма, отключив звук.
- Сыграйте роли Хамита и красноармейца. Проследите за собой, успевае ли вы за темпом речи.

4 тапсырма

- Назовите выражение, которое вы сможете употреблять вместо русского «холодно, до костей пробирает».

5 тапсырма

- Составьте и сыграйте небольшой диалог к данному фрагменту.
- Включите в него слова приветствия, благодарности и прощания, которые, по вашему мнению, соответствуют данной ситуации.

6 тапсырма

- В двух-трех предложениях перескажите содержание фрагмента.

ими

ен,

та-
е в

че-

за

ить

3 көрініс

Бірінші кезең

1 тапсырма

• Поработайте со словами и сложными глаголами, которые выражают разные эмоциональные состояния человека:

<i>жадырап кулу</i>	счастливо, радостно смеяться
<i>қатты жылау</i>	сильно плакать, рыдать
<i>ыза болу</i>	злиться, рассердиться

• Ответьте на вопросы:

Соңғы рет қашан жадырап күлдің? _____

Соңғы рет қай кезде қатты жыладың? _____

Соңғы рет қай кезде ыза болдың? _____

• Придумайте и сыграйте с данными вопросами и ответами короткие диалоги.

2 тапсырма

• Объясните разницу в значении следующих словосочетаний:

<i>соңғы рет</i>	последний раз
<i>соңғы кез</i>	последнее время, последний период
<i>соңғы мезгіл</i>	последнее время
<i>соңғы шақ</i>	последний период
<i>соңғы уақыт</i>	последнее время

5 тапсырма

• Посмотрите начало следующего фрагмента беседы Хамита и Крумина.

• Ответьте на вопросы:

1. Оқиға қай жерде өтеді?

Где происходит действие?

2. Крумин деген кім?

Кто такой Крумин?

3. Хамит пен Крумин қандай қарым-қатынаста?

В каких отношениях состоят Хамит и Крумин?

4. Қалай ойлайсыздар, әңгіме не жөнінде болмақ?

Как вы думаете, о чем пойдет беседа?

5. Естеріңізде қандай сөздер сақталды?

Какие реплики вам запомнились?

6 тапсырма

• Распределите роли между собой и постарайтесь во время следующих двух просмотров запомнить как можно больше реплик героев фильма.

7 тапсырма

• Посмотрите начало данного фрагмента фильма еще раз. Во время просмотра допишите пропущенные слова.

Крумин _____ қай кезде жадырап күлдің?

Хамит Есімде жоқ.

Крумин Ал, _____ жылаған кезің есінде ме?

Хамит Он үш жасымда. _____ атты үйретем(ін) деп жүріп жығылғанда қатты жылаған едім.

Крумин _____ болсаң да байқау керек.

Хамит Етімнің ауырғанынан емес, _____ болғанымнан жыладым.

Крумин Аудандық өкіметтің _____ Сейсенбаев банды Күдіренің табанына жығылып жылапты.

Хамит Құдіре атып тастап па?

Крумин Ақан шалды аяды ма, _____ ма, әйтеуір тиіспей кетіпті.

Хамит Онда Сейсенбаевты атып таста.

Крумин Қаталсың-ау!

Хамит Сейсенбаев аудандағы Совет өкіметінің _____.
Ал Совет өкіметі қорқақ болуға тиіс емес.

Екінші кезең

1 тапсырма

• Обратите внимание на различия в произношении литературной и разговорной (сокращенной) форм, например:

үйретемін - үйретем

жылаған едім - жылағам

• Найдите в данном отрывке диалога разговорные варианты слов. Для этого еще раз посмотрите фрагмент, сравнивая произношение и написание слов.

2 тапсырма

• Воспроизведите интонацию вопросительных предложений. Помните о повышении тона вопросительных слов.

3 тапсырма

• По модели *Батыл болсаң да, байқау керек* образуйте предложения и запишите их.

Ақылды _____, _____.

Қатал _____, _____.

Өкіметтің уәкілі _____, _____.

• Взяв данные примеры как образец, придумайте два предложения, используя слова из диалога Крумина и Хамита.

4 тапсырма

- Вспомните предложения и выражения, в которых встречается основа *ес*.
- Найдите слова с этой основой в данном отрывке диалога. Объясните их значение.

5 тапсырма

- Найдите в тексте слова с корнем *жылау*. Их четыре. Уточните контекстуальные значения данных слов.
- Запомните обороты:
қатты жылау _____
табанына жығылып жылау _____, *упав к его ногам*
аяғына домалап жылау _____, *валяясь в его ногах*
- Произнесите их несколько раз, Добейтесь плавного звучания.
- Скажите, кто плакал сильно, а кто рыдал, валяясь в ногах?

6 тапсырма

- Прочитайте слова. Проверьте себя, знаете ли вы их.

<i>ату</i>	стрелять
<i>атып тастау</i>	застрелить
<i>әйтеуір</i>	как-то, как-нибудь
<i>онда</i>	тогда, туда, там
<i>былайша, былай</i>	так
- Найдите эти слова в тексте. Еще раз проверьте, правильно ли вы понимаете их значение.

7 тапсырма

- Запомните следующие прилагательные, характеризующие качества человека:

<i>батыл</i>	смелый, отважный, удалой, храбрый, разудалый, решительный
<i>қорқақ</i>	трусливый, робкий, боязливый
<i>қатал</i>	жестокосердный, жестокий, строгий, свирепый

- Данные прилагательные часто встречаются в сочетании с глаголом *болу* - быть:

батыл болу *қорқақ болу* *қатал болу*

- О ком можно сказать *қорқақ, қоян жүрек?*
- Выберите подходящие характеристики для Сейсенбаева, Хамита, Кудре.

8 тапсырма

- Посмотрите начало данного фрагмента фильма еще раз.
- Ответьте на вопросы:

1. *Крумин мен Хамит кім туралы сөйлесті?*
О ком говорят Крумин и Хамит?
2. *Сейсенбаев туралы кім хабарлады?*
Кто сообщил о Сейсенбаеве?
3. *Сейсенбаевпен не болды?*
Что случилось с Сейсенбаевым?

9 тапсырма

- Запомните омонимы:

1. <i>тiic</i>	- модальное слово: необходимо, должно, обязательно
2. <i>тiic(y)</i>	- придира́ться, задира́ться; - заигрывать
- Прочитайте предложения. Определите значения слова *тiic*.

<i>Солай болуға тiic емес.</i>	Так не должно быть.
<i>Маған тiicпей кетті.</i>	Ко мне не придирался.
<i>Осылай болуға тiic .</i>	Так должно быть.
<i>Маған беруге тiic.</i>	Обязан мне дать.
<i>Адамға тiic емес.</i>	Человеку непозволительно.
- Найдите в тексте диалога слова с основой *тiic*. В этом отрывке оно вам встретится два раза. Обратите внимание на их словарное значение и значение в контексте.
- Запомните данные выражения: их можно часто использовать.

10 тапсырма

- Прочитайте несколько раз вопросительные предложения:

<i>Соңғы рет қай кезде жадырап күлдің?</i>
<i>Ал, соңғы жылаған кезің есінде ме?</i>
<i>Күдіре атып тастап па?</i>
- Помните о повышении тона при произнесении вопросительных слов и особенностях фразового ударения.

11 тапсырма

- Посмотрите начало данного фрагмента фильма еще три раза.
- Прочитайте несколько раз текст данного фрагмента по ролям одновременно с изображением.
- Поработайте над произношением слов, интонацией, темпом речи. Проверьте себя, успеваете ли вы за темпом, который задается актерами.
- Сыграйте данный фрагмент фильма, отключив звук. Добейтесь необходимой выразительности речи.

Үшінші кезең

I тапсырма

- Посмотрите окончание диалога Крумина и Хамита. С текстом в руках следите за тем, как развивается разговор.

Крумин Сен осының бәрін былайша жай ғой деп ойлайсың ба? Олай қарауға болмайды. Осынау ұланғайыр уезіміздің қай түкпіріне барсаң да зар илеген елді көресің.

«Банды келіп шауып кетті, өлтіріп кетті», - дейді. Бір түскен салықты ауыстырған кезде... тыныштық орнап(тып), жұрт қалыпты тіршілік етіп, еңбек етіп, өмір сүретін кезде, бандылардың шамадан тыс құтырынып, бас көтерген себебі неде?

Хамит Совет өкіметінің жауы аз емес. Ал олар өзінен-өзі құрымайды.

Крумин Иә! Қозғаусыз өзі-өзінен пайда болмайды да. Қанатының астына алып қаруландыратын кім?

Крумин Азық-түлік жеткізіп жүрген кім, осыны біліп келе аласың ба?
Ел жайын білесің ғой.

Хамит Қай ауылға барып, қай үйге кірсең де, айта-тындары: «Уәкіл Сейсенбаев Құдіренің аяғына домалапты», - дейді. Құдірені табамын.

Крумин Табуда емес, байланысын білу керек. Қол-аяғы көрінде. Ал басы қайда?

Хамит Аяқ-қолы кесілсе, басының керегі не? Қайтсем де Құдірені табамын.

Крумин Айтқанымның бәрі түсінікті болды ма?

Хамит Иә!

Крумин Негізгі міндетің - барлап қайту. Қасыңа үш жігіт қосып беремін, бірақ әлі үшеуі де айтарлықтай ысылмаған.

Хамит Бәрі де түсінікті. Қариялардың бір сөзі бар: "Ажалдан қорықпа, арыңнан қорық", - дейді.

Крумин Сақ бол, балам, байқа.

Хамит Сейсенбаевқа не істейді?

Крумин Меніңше, оны бір жерге оқуға жіберетін шығар.

Хамит Іа! Қорқақты оқытқаннан не шығады? Су жүрек болсын дей ме?

2 тапсырма

• Слово *зар* (плач, горькое рыдание, горестный вопль, жалоба) является частью нескольких образных сложных глаголов:

зар илеу *зар қағу* *зар қақсау*

• Эти глаголы объединяются значением предельного страдания, горя.

• Сравните данные глаголы с глаголом *зар болу* - жаждавать, сильно нуждаться:

Оны көруге зар болдым.

Оны көруге зармын.

(Я жажду его видеть.)

- Запомните слово *зар* и глаголы, образованные с его помощью.
- Найдите это слово в тексте диалога и переведите.

3 тапсырма

- Прочитайте и переведите с помощью преподавателя предложение:

Осынау ұланғайыр уезіміздің қай түкпіріне барсаң да, зар илеген елді көресің.

- Обратите внимание на написание слова *уезіміздің*, образованного от русского *уезд*.

4 тапсырма

- Вспомните слово *кез* - время, период, срок.
- Прочитайте словосочетания и переведите их. Будьте внимательны! Вам встретятся различные значения слова *кез*.
салықты ауыстырған кезде тыныштық орнатқан кезде
қалыпты тіршілік еткен кезде еңбек еткен кезде
өмір сүретін кезде жауы құрыған кезде
соңғы жылаған кезің қай кезде
- В составе данных словосочетаний найдите два сложных идиоматизированных глагола. Уточните у преподавателя, правильно ли вы выполнили задание.
- Найдите некоторые из этих словосочетаний в тексте. Проверьте, правильно ли вы их перевели.

5 тапсырма

- Прочитайте слова:
аяқ - қол қол - аяқ азық - түлік
- Объясните особенности образования подобных слов (*қосарлама сөздер*). Зависит ли значение слова *аяқ - қол* от того, что его части меняются местами?
- Обратите внимание на то, что последнее слово включает в себя компонент *түлік*. Каково значение этого слова?
- Обратите внимание на контекстуальное значение данных слов.

6 тапсырма

• Прочитайте глаголы движения. Обратите внимание на направление движения:

жүру келу бару қайту оралу

• Распределите глаголы по группам в зависимости от направления движения.

• Найдите эти слова в тексте. Имейте в виду, что они могут находиться в составе сложных глаголов.

• Придумайте 5 предложений с этими глаголами. Пусть все действия в них совершает Хамит.

7 тапсырма

• Посмотрите фрагмент еще раз и постарайтесь услышать все новые слова.

8 тапсырма

• В диалоге несколько раз встретилось слово *қай*. Определите его значение в пяти словосочетаниях и предложениях.

• Обратите внимание на произношение слова *қайтсем де*. Оно когда-то было словосочетанием. Каким?

• Уточните, правильно ли вы понимаете значение этого слова.

9 тапсырма

• Прочитайте новые выражения и повторите известные обороты:

табанына жсығылып жылады аяғына домалап жылады

қатты жылады еңіреп жылады

дауыстап жылады бақырып жылады

зарлап жылады зар еңіреген

зар илеген ел зар қақты

• Найдите некоторые из этих оборотов в тексте и уточните их значения.

• Проверьте себя, все ли обороты вам понятны. Прочитайте их несколько раз, добейтесь четкой артикуляции.

Төртінші кезең

5 тап

• По

1 тапсырма

• Поработайте со словом *қарау* - смотреть, глядеть, осматривать, обращать внимание, смотреть (заботиться о ком-либо).

• В тексте слово *қарау* используется в общепринятом переносном значении - думать, считать, иметь мнение.

Сравните:

Мынау фильмді қарауға болмайды. Этот фильм нельзя смотреть.

Солай қарауға болмайды. Так нельзя думать (считать).

2 тапсырма

• Слово *жай* может означать:

1. медленно, тихо; заурядный, рядовой; просто так, ничего;

2. молния, ударившая в землю, дом;

3. место, положение.

• Определите, какое из этих значений реализовано в словосочетаниях:

мекен- жай

ел жайы

жай оқиға

жай сөйлем

жай күндер

жай ғана

• Слово *жай* дважды встретилось в тексте фрагмента. Определите значение этого слова в каждом случае.

6 тап

• В

его в

упот

7 тап

• П₁

А

• В

слов

• З:

тьс

3 тапсырма

• Прочитайте глаголы:

жеткізу

жүру

білу

қылу

алу

бару

келу

айту

домалау

деу

табу

кесу

түсіну

болу

көру

• Проверьте себя, все ли они вам известны. Обратите внимание на глаголы движения и говорения. Хорошо ли вы их знаете?

• Используя некоторые из этих глаголов, составьте 3 вопросительных предложения.

8 тап

• П

Поп

воре

• П

пол

4 тапсырма

• Запомните слово *көр* - могила. В тексте оно встретилось в форме *көрінде*. Определите, о чьей могиле идет речь.

5 тапсырма

- Посмотрите фрагмент еще раз и ответьте на вопросы:

1. *Крумин мен Хамит не жөнінде сөйлесті?*
О чем говорят Крумин и Хамит?
2. *Крумин ауылдағы жағдайды қалай сипаттады?*
Как характеризует Крумин обстановку в аулах?
3. *Хамитке қандай тапсырманы орындау керек болды?*
Какое задание надо выполнить Хамиту?
4. *Крумин мен Хамит кімнің көрі туралы сөйлесті?*
О чьей могиле говорят Крумин и Хамит?
5. *Бас, қол және аяқ туралы қандай сөздер айтылды?*
Сіздер қалай ойлайсыздар? Бұл шынымен Құдіренің дене мүшелері ме?

Как вы думаете, о какой голове, руках и ногах идет речь? Это действительно части тела Кудре?

6 тапсырма

- В этом отрывке три раза встретилось слово *бас*. Найдите его в тексте и объясните значение выражений, в которых оно употребляется. Всегда ли речь идет о голове?

7 тапсырма

- Прочитайте:
Айтқанымның бәрі түсінікті болды ма?
- Вам действительно понятно все, что сказано? Разберите слово *айтқанымның* по составу.
- Запомните это предложение, его легко изменить. Попытайтесь передать следующий смысл:
 1. Все, что ты сказал, было понятно.
 2. Все, что они сказали, было понятно.
 3. Все, что мы сказали, было понятно.

8 тапсырма

- Посмотрите окончание диалога Хамита и Крумина еще раз. Попробуйте услышать и записать все глаголы движения и говорения.
- Проверьте себя по тексту, насколько удачно вы смогли выполнить это задание.

9 тапсырма

• Поработайте со словом *міндет* (обязанность, задача) и словосочетаниями, в которых оно часто встречается:

бірінші міндет - первая обязанность, первоочередной долг

негізгі міндет - основная задача, основной долг

• Продолжите предложения со словосочетаниями *бірінші міндет*, *негізгі міндет*:

Бірінші міндетім - _____.

Бірінші міндетің - _____.

Негізгі міндетің - _____.

Негізгі міндетіміз - _____.

• Найдите это слово в тексте и объясните, какая задача поставлена перед героем фильма. Кто этот герой?

10 тапсырма

• Слово *барлау* (разведать, разузнавать, выяснять) участвует в образовании сложных глаголов. Объясните разницу в их значении.

барлап келу _____

барлап қайту _____

барлап көру _____

барлап тыңдау _____

• Найдите слово *барлау* в тексте. Уточните его значение в предложении.

11 тапсырма

• Слово *ысылу* переводится как - приобретать опыт, становится сведущим и умелым. Переведите самостоятельно формы этого слова:

ысылған _____

ысылмаған _____

• К кому из героев фильма применимы эти слова?

12 тапсырма

• Прочитайте синонимичные глаголы:

сақ болу быть бдительным, осторожным;

байқау наблюдать, следить, замечать;

быть осторожным; поглядеть,

почуять, рассчитать, увидеть, узреть.

- Переведите предложения:

Байқа! Байқаңыз!

Сақ бол, балам, байқа!

Сақ бол! Сақ болыңыз!

Батыл болсаң да, байқау керек!

- Назовите ситуации, уместные для использования данных предложений.

Бесінші кезең

1 тапсырма

- Посмотрите окончание диалога Крумина и Хамита еще раз и ответьте на вопросы.

1. *Крумин мен Хамиттің әңгімесінің тақырыбы өзгерді ме?*

Изменилась ли тема беседы Крумина и Хамита?

2. *Әңгіме не туралы болды?*

О чем был разговор?

3. *Крумин қандай кеңес берді?*

Какой совет дал Крумин?

4. *Сейсенбаев туралы не айтылды?*

Что было сказано о Сейсенбаеве?

2 тапсырма

- Вспомните формы этикетного обращения к старшим мужчинам и женщинам. Среди них имеется обращение, общее для мужчины и женщины: *қария* - уважаемый человек.

3 тапсырма

- Прочитайте предложения:

Қариялардың бір сөзі бар : „ _____ “.

Қариялардың айтқанындай: „ _____ “.

- Часто пословицы и поговорки вводятся в речь со ссылкой на авторитет старших.

- Используйте эти предложения как вводную рамку и приводите пословицы и поговорки, которые вам известны. Они придадут вашей речи необходимую образность и колорит.

4 тапсырма

- Прочитайте поговорку из текста:
Ажалдан қорықпа, арыңнан қорық.
- Запомните значения слов: *ажал* - смерть, кончина, гибель, смертный час; *ар* - совесть
- Объясните смысл поговорки. Выучите ее.
- Придумайте по данной модели собственные поговорки:

_____ *қорықпа*, _____ *қорық*.
_____ *қорықпа*, _____ *қорық*.

- Найдите в тексте поговорку о смерти и совести. Обратите внимание на то, как она вводится в текст.

5 тапсырма

- Объясните прямое и переносное значение слов *су жүрек* и *су ми*. Можно ли их считать синонимами слов *қорқақ* и *ақымақ*?

6 тапсырма

- Прочитайте следующий ряд слов:
арсыз, қорқақ, су жүрек, батыл, ысылған, қатал
- Какие из них можно использовать для характеристики Сейсенбаева, Кудре, Хамита?

7 тапсырма

- Различаются ли по значению слова *өзінен-өзі* и *өзі-өзінен*? Найдите их в тексте и обоснуйте свой ответ.
- Переведите и запомните:

өзімен-өзі - _____
өзі-өзімен - _____
өзіне - өзі - _____
өзі-өзіне - _____

8 тапсырма

- Найдите в тексте обращение *балам*. Значит ли такое обращение, что Хамит - сын Крумина? Как еще мог обратиться Крумин к Хамиту?

- Объясните особенности употребления обращений к младшим в казахском языке и приведите примеры

9 тапсырма

- Объясните выражение *бір сөз* в предложении «*Қариялардың бір сөзі бар...*». Это действительно одно слово?

10 тапсырма

- В тексте данного диалога восемь раз встретились основы и слова, обозначающие части тела человека. Определите, всегда ли они использовались в прямом значении.

табанына жығғылып жылады - _____

бас көтерген - _____

аяғына домалатты - _____

қол - аяғы көрде - _____

басы қайда? - _____

аяқ - қолы кесілсе - _____

басының керегі не? - _____

су жүрек - _____

- Составьте с этими основами и словами предложения, используя их в прямом и переносном значении.

11 тапсырма

- Поработайте над интонацией вопросительных предложений:
Сейсенбаевқа не істейді?
Қорқақты оқытқанда не шығады?
Сужүрек болсын дей ме?
- Помните о повышении тона вопросительных слов.

12 тапсырма

- Посмотрите отрывок без звука. Сыграйте роли Крумина и Хамита в сопровождении фрагмента фильма. Старайтесь не отстать от изображения, добейтесь нужного темпа и выразительности.
- Следите за интонацией вопросительных предложений.

АЛТЫНШЫ КЕЗЕҢ

1 тапсырма

- Посмотрите целиком диалог Крумина и Хамита.
- Прочитайте текст. Проверьте себя, все ли было вам понятно

<i>Крумин</i>	<i>Соңғы рет қай кезде жадырап күлдің?</i>	<i>Ха</i>
<i>Хамит</i>	<i>Есімде жоқ.</i>	
<i>Крумин</i>	<i>Ал, соңғы жылаған кезің есінде ме?</i>	<i>Кр.</i>
<i>Хамит</i>	<i>Он үш жасымда. Асау атты үйретем(ін) деп жүріп, жығылғанда, қатты жылаған едім.</i>	<i>Кр.</i>
<i>Крумин</i>	<i>Батыл болсаң да, байқау керек.</i>	<i>Ха</i>
<i>Хамит</i>	<i>Етімнің ауырғанынан емес, ыза болғанымнан жыладым.</i>	
<i>Крумин</i>	<i>Аудандық өкіметтің уәкілі Сейсенбаев банды Қүдіренің табанына жығылып жылапты.</i>	<i>Кр</i>
<i>Хамит</i>	<i>Қүдіре атып тастап па?</i>	<i>Ха</i>
<i>Крумин</i>	<i>Ақан шалды аяды ма, қонақ салтын сыйлады ма, әйтеуір тиіспей кетіпті.</i>	<i>Кр</i>
<i>Хамит</i>	<i>Онда Сейсенбаевты атып таста.</i>	<i>Ха</i>
<i>Крумин</i>	<i>Қаталсың-ау!</i>	<i>Кр</i>
<i>Хамит</i>	<i>Сейсенбаев аудандағы Совет өкіметінің уәкілі. Ал Совет өкіметі қорқақ болуға тиіс емес.</i>	<i>Х</i>
<i>Крумин</i>	<i>Сен осының бәрін былайша жай ғой деп ойлайсың ба? Олай қарауға болмайды. Осы-</i>	<i>К</i>

нау ұланғайыр уезіміздің қай түкпіріне барсаң да, зар илеген елді көресің.
«Банды келіп шауып кетті, өлтіріп кетті», - дейді. Бір түскен салықты ауыстырған кезде тыныштық орнап, жұрт қалыпты тіршілік етіп, еңбек етіп, өмір сүретін кезде, бандылардың шамадан тыс құтырынып, бас көтерген себебі неде?

Хамит Совет өкіметінің жауы аз емес. Ал олар өзінен-өзі құрымайды.

Крумин Ha! Қозғаусыз өзі-өзінен пайда болмайды да.

Крумин Қанатының астына алып қаруландыратын кім? Азық-түлік жеткізіп жүрген кім, осыны біліп келе аласың ба?
Ел жайын білесің ғой.

Хамит Қай ауылға барып, қай үйге кірсең де, айтамындары - «Уәкіл Сейсенбаев Құдіренің аяғына домалапты», - дейді. Құдірені табам(ын).

Крумин Табуда емес, байланысын білу керек. Қол-аяғы көрінде, ал басы қайда?

Хамит Аяқ-қолы кесілсе, басының керегі не? Қайтсем де Құдірені табамын.

Крумин Айтқанымның бәрі түсінікті болды ма?

Хамит Иә!

Крумин Негізгі міндетің - барлап қайту. Қасыңа үш жігіт қосып беремін, бірақ әлі үшеуі де айтарлықтай ысылмаған.

Хамит Бәрі де түсінікті. Қариялардың бір сөзі бар: «Ажалдан қорықпа, арыңнан қорық», - дейді.

Крумин Сақ бол, балам, байқа.

Хамит Сейсенбаевқа не істейді?

Крумин Меніңше, оны бір жерге оқуға жіберетін шығар.

Хамит Иә! Қорқақты оқытқаннан не шығады? Су жүрек болсын дей ме?

4 тап

• Ес
Крум

5 тап

• Ра
зе м
след

2 тапсырма

• Ответьте на вопросы:

1. *Крумин мен Хамиттің әңгімесі қай жерде өтті? Қалай ойлайсыздар?*
Где, по вашему мнению, происходит разговор Крумина и Хамита?
2. *Олар не жөнінде сөйлесті?*
О чем они говорят?
3. *Әңгіме тақырыбы неше рет өзгерді?*
Сколько раз менялась тема разговора?
4. *Крумин сұхбатты неден бастады? Сіздер қалай ойлайсыздар, неге?*
С чего начал беседу Крумин? Как вы думаете, почему?
5. *Олар Сейсенбаев туралы не айтты?*
Что они говорили о Сейсенбаеве?
6. *Сейсенбаев қандай жазаны алды?*
Какое наказание получил Сейсенбаев?
7. *Хамит бұған қалай қарады?*
Как отнесся к этому Хамит?
8. *Хамит қандай тапсырма алды?*
Какое задание получил Хамит?
9. *Хамит қай жаққа барады?*
Куда поедет Хамит?

6 тап

• 1
сле

3 тапсырма

- Из каких частей состоит диалог Крумина и Хамита? Найдите предложения, ключевые для понимания содержания диалога.
- Найдите в диалоге слова - сигналы перехода к другой теме.

7 тап

• Ка
ис

4 тапсырма

• Если бы вы были Хамитом, то какие вопросы вы бы задали Крумину?

5 тапсырма

• Расскажите все, что вы знаете о Сейсенбаеве. При рассказе можно приводить отрывки из текста или пользоваться следующими вопросами:

1. *Ол кім?*
Кто он?
2. *Оны бірінші рет қашан көрдіңіз?*
Где вы его впервые увидели?
3. *Ол өзін қалай ұстады?*
Как он вел себя?
4. *Айналасындағылар оған қалай қарады?*
Как отнеслись к нему окружающие?
5. *Ауылдарда Сейсенбаев туралы не айтады?*
Что говорят о Сейсенбаеве в аулах?
6. *Болашақта оны не күтеді?*
Какое будущее его ожидает?
7. *Хамит оған қандай баға берді?*
Какую оценку дает ему Хамит?

6 тапсырма

• Опишите Крумина. При рассказе можно пользоваться следующими вопросами:

1. *Ол қандай киім киген?*
Во что он был одет?
2. *Ол неге әскери киімде?*
Почему он в военной форме?
3. *Крумин деген кім? Сіз қалай ойлайсыз?*
По вашему мнению, кто такой Крумин?
4. *Ол Хамитке не бұйырды?*
Что он приказал Хамиту?

7 тапсырма

• Какие из речевых выражений героев вам понравились? Какие из них звучат актуально сейчас? Можете ли вы использовать их в своей речи? В какой ситуации?

8 тапсырма

- Еще раз посмотрите сцену и разыграйте ее по ролям. Старайтесь правильно воспроизводить интонацию предложений разных типов. Соблюдайте темп и выразительность речи.

9 тапсырма

- В нескольких предложениях перескажите содержание данного фрагмента.

1 тапсырма

- Прочитайте текст и удалите лишние слова.
- Вставьте пропущенные слова.

2 тапсырма

- Кратко опишите следствия.

4 көрүнүс

Бірінші кезең

1 тапсырма

• Посмотрите следующий фрагмент фильма. Какие слова вам удалось услышать? Запишите.

• Все ли вам понятно? Ответьте на вопросы:

1. *Оқиға қай жерде өтті?*
Где происходило событие?
2. *Эңгіме не жөнінде болды?*
О чем шел разговор?
3. *Қария не айтты?*
Что сказал старик?
4. *Сіздер қандай есімдерді естідіңіздер?*
Какие имена вы услышали?
5. *Хамит өзін қалай атады?*
Как называет себя Хамит?

2 тапсырма

• Ключевыми для понимания данного фрагмента являются следующие глаголы:

жасыру
үндеу
сату

спрятать, укрывать, скрывать
призывать, подавать голос
продавать

<i>асырау</i>	кормить, воспитывать
<i>қорғау</i>	защищать
<i>айту</i>	говорить, сказать
<i>әурелеу</i>	мучить
<i>ату</i>	стрелять
<i>атау</i>	называть

- Проверьте себя, все ли глаголы вам известны.

3 тапсырма

- Образуйте отрицательные формы данных глаголов по образцу:

<i>жасыру жасырмау</i>	<i>үндеу</i> _____
<i>сату</i> _____	<i>асырау</i> _____
<i>қорғау</i> _____	<i>әурелеу</i> _____
<i>санау</i> _____	<i>айту</i> _____

4 тапсырма

- Запомните слово *қайтесің* - для чего, зачем тебе.
- Вспомните слово *қайтсем де* и сравните его со словом *қайтесің*. Переведите:

Қайтсем де жасырамын.
Қайтсең де сатамын.
Қайтсе де асырайды.
Қайтсем де қорғаймын.
Қайтсең де айтасын.
Қайтсе де айтады.

5 тапсырма

- Используя приведенные выше глаголы, образуйте предложения по модели:

<i>Әурелеп қайтесің!</i>	_____ <i>қайтемін!</i>
_____ <i>қайтесің!</i>	_____ <i>қайтесің!</i>
_____ <i>қайтесің!</i>	_____ <i>қайтемін!</i>
_____ <i>қайтемін!</i>	_____ <i>қайтесің!</i>

<i>Жасырмай айтыңдар!</i>	_____ <i>айтыңдар!</i>
_____ <i>айтыңыздар!</i>	_____ <i>айтыңдар!</i>
_____ <i>айтыңдар!</i>	_____ <i>айтыңыздар!</i>
_____ <i>айтыңыздар!</i>	_____ <i>айтыңдар!</i>

6 тапсырма

- Посмотрите фрагмент два-три раза. Постарайтесь услышать все глаголы. Будьте внимательны к окончаниям.
- Отметьте все глаголы в тексте данного фрагмента.

(Аттың дүбірі)

Хамит Жасырмай айтыңдар, бұл ауылға банды Қүдіре келді ме? Келіп кеткенін білем(ін). Тек, қашан, кіммен бірге келгенін айтыңдаршы? Неге үндемейсіңдер, халайық!?

Шал Балам, бізді әурелеп қайтесің. Көрдім деген көп сөз, көрмедім деген бір сөз. Құдығымызға тас лақтырғандардың қайсысын санап жүрміз, бізсіз-ақ тауып алмайсың ба, білсең?!

Хамит Совет өкіметі сендерге бостандық әперді. Совет өкіметі сендерге тыныштық әкелді. Совет өкіметі сендерге жер берді. Совет өкіметі сендерге мал берді. Ал сендер Совет өкіметін бандыға сатасыңдар.

Саттар Сенің Совет өкіметің Қүдіренің аяғында домалап, қатынша жылады.

Хамит Бұл қайсың?

Саттар Мен айттым. Саттар. Осында туып өскенмін. Осында бала-шағамды асырап, малымды бағып жүрмін. Ал сен кімсің?

Хамит Мен Совет өкіметінің уәкілімін.

Саттар Сейсенбаев та ... Совет өкіметінің уәкілі болатын. Одан сенің артық жеріңді көре алмадық.

Хамит Тұтқынға ал!

Әйел *Не дейді?*

Қызыл әскер *Хамит Ысқақович, Сейсенбаевтың жылда-
ғаны рас қой, оның жазығы не?*

Хамит *Ха!.. Қайырымдысың.*

Қызыл әскер *Әділдігін айтқаным ғой.*

Хамит *Атың кім, сенің?*

Қызыл әскер *Иван.*

Хамит *Иванды осында қалдырып кетем(ін).
Әділетті жігіт екенін көрдіңдер. Совет
өкіметіне тіл тигізген адамға араша
түсті, енді сендерді бандылардан қорғасын.*

Екінші кезең

1 тапсырма

• Используйте предложение *Осында туып өскенмін* как мо-
дель и скажите, где вы родились и выросли:

_____ туып өскенмін.

_____ туып өскем.

• Обратите внимание на редуцированный (разговорный) ва-
риант этой глагольной формы: *туып- өскем*.

2 тапсырма

• Запомните пословицу:

Көрдім деген көп сөз, көрмедім деген бір сөз.

• Объясните ее значение. Представьте ситуацию, в которой
данная пословица уместна.

• По образцу этой пословицы, употребив глаголы *білу, есту*,
придумайте новые варианты пословицы:

_____ деген көп сөз, _____ деген бір сөз.

_____ деген көп сөз, _____ деген бір сөз.

• Всегда ли словосочетание *бір сөз* - это одно слово? Такое словосочетание уже встречалось вам в другом значении.

3 тапсырма

• Вспомните, как можно вводить в разговор поговорки и пословицы:

Қариялардың бір сөзі бар: « _____ ».

Қариялардың айтқанындай: « _____ ».

• Пробуйте, так же ссылаясь на авторитет старших, включать в свою речь поговорки и пословицы.

4 тапсырма

• Знаете ли вы глаголы:

тіл тигізу - задеть за живое, уколоть, обидеть словом

араша түсу - вступиться (*араша* - разнимание дерущихся)

• Найдите эти глаголы в тексте. Объясните их значение, опираясь на контекст.

5 тапсырма

• Прочитайте предложения со сложными глаголами:

Маған тіл тигізбе.

Еліме тіл тигізбеймін.

Әкесі баласына араша түсті.

Ұрсықан адамдарға араша түстім.

Мен саған тіл тигізбеймін.

• Объясните особенности значения данных глагольных форм.

6 тапсырма

• Слово *жазық* имеет такие значения: вина, проступок; равнина, плоскость.

В первом значении оно часто встречается в вопросах, типа:

Менің жазығым не? Оның жазығы не?

Біздің жазығымыз не? Сенің жазығың не?

• Прочитайте несколько раз эти предложения. Добейтесь правильной интонации вопросительных предложений. Переведите.

• Найдите одно из этих предложений в тексте. О чьей вине говорит один из героев фильма?

7 тапсырма

- Запомните слово *тұтқын* - заключение, плен, пленник, узник. В фильме оно употреблено в выражении *Тұтқынға ал!*
- Переведите это выражение. Преобразуйте его в отрицательное.
- Прочитайте несколько раз. Добейтесь повелительной интонации.
- Кого хотел посадить в тюрьму Хамит? В чем вина этого человека?

8 тапсырма

- Слово *рас* - правда. Прочитайте следующий ряд слов и выражений.

<i>оның рас</i>	это (то, о чем ты говоришь) правда
<i>оның рас қой</i>	это (то, о чем ты говоришь) ведь правда
<i>рас сөздер</i>	правдивые слова
<i>расын айтқанда</i>	честно говоря
<i>расында</i>	воистину, правда

- Найдите это слово в тексте. Переведите предложение, в котором оно встретилось.
- Запомните данные выражения, они часто встречаются в речи.

9 тапсырма

- Посмотрите фрагмент еще раз. Проверьте себя, понимаете ли вы весь текст.

Үшінші кезең

1 тапсырма

- Запомните прилагательные:

<i>қайырымды</i>	милостивый, любезный, добрый
<i>әділетті</i>	справедливый, правдивый (от: <i>әділ</i> - справедливый, честный; <i>әділдік</i> , <i>әділет</i> - справедливость, правдивость, честность).

- Прочитайте и переведите:

қайырымды жігіт	әділетті жігіт
қайырымды екенсің	әділетті екенсің
қайырымдысың	әділеттісің

• Найдите в тексте данные выражения и уточните их значения по контексту. К кому относятся эти характеристики?

2 тапсырма

• Ответьте на вопросы:

1. Хамит Иванды неге қайырымды және әділетті жігіт деп атады?

Почему Хамит называет Ивана қайырымды и әділетті жігіт?

2. Сіздер Хамиттің тұсынан айтылған кекесінді байқадыңыздар ма? Түсіндіріңіздер.

Не заметили ли вы иронии в этих словах Хамита? Объясните.

3 тапсырма

• Прочитайте слова и запомните их значения:

құдық	колодец
тас	камень
лақтыру	бросать

• Среди слов старика прозвучало выражение: «Құдығымызға тас лақтырғандар». Объясните смысл этой фразы.

• Придумайте возможные ситуации, к которым она применима.

• Найдите это выражение в тексте. Переведите все предложение. Уточните смысл выражения в границах предложения.

• Объясните, для чего старик использует его.

• Можете ли вы привести аналогичные русские выражения?

4 тапсырма

• Вспомните пословицу:

Оқу - инемен құдық қазғандай.

• Объясните ее значение. Придумайте ситуацию, к которой применима вторая часть пословицы.

5 тапсырма

• Потренируйтесь в правильном интонировании вопросительных предложений.

Неге үндемейсіңдер, халайық?

Бұл қайсың?

Ал сен кімсің?

Оның жазығы не?

Атың кім сенің?

• При следующем просмотре обратите внимание на эти выражения.

• Посмотрите фрагмент фильма еще раз и постарайтесь услышать как можно больше знакомых слов и выражений.

6 тапсырма

• Проведите беседу:

1. *Эңгімеге кімдер қатысты?*

Кто участвовал в разговоре?

2. *Қария не айтты? Оның бейнелі түрде айтылған қысқаша сөздерін түсіндіріңіз.*

Что сказал старик? Объясните смысл его короткой, но образной речи.

3. *Саттар не туралы айтты?*

О чем сказал Саттар?

4. *Хамит Саттардың сөзін қалай қабылдады?*

Какова была реакция Хамита на слова Саттара?

5. *Қызыл әскер кімді жақтады? Неге?*

За кого заступился красноармеец? Почему?

6. *Хамит Иванды қалай атайды?*

Как называет Хамит Ивана?

7. *Хамит қандай шешім қабылдады?*

Какое решение принял Хамит?

7 тапсырма

• Используя слова и выражения всех фрагментов, опишите Хамита и охарактеризуйте его поступки. При работе можно использовать такие вопросы:

1. *Хамит кім еді?*

Кем был Хамит?

8 та

• И
исти

9 та

• Р
ка, к
этой
• С
Стр
доби

10 т

• Е
мен

2. *Ол немен айналысты?*
Чем он занимался?
3. *Ол Круминнен қандай тапсырма алды?*
Какое задание он получил от Крумина?
4. *Ол қайда кетті?*
Куда он отправился?
5. *Ол кіммен кездесті?*
С кем он встречался?
6. *Хамитқа Саттардың сөзі қалай әсер етті?*
Как отреагировал Хамит на слова Саттара?
7. *Ол қандай шешім қабылдады?*
Какое он принял решение?

8 тапсырма

- Используя известные вам прилагательные, дайте характеристику Хамиту, Акану, Кудре.

9 тапсырма

- Распределите между собой роли и реплики Хамита, старика, красноармейца Ивана, Саттара и несколько раз сыграйте этот эпизод в сопровождении фрагмента из фильма.
- Особое внимание обратите на соответствие интонации. Стремитесь соблюдать необходимый темп речи. Постарайтесь добиться такого же звучания, как в фильме.

10 тапсырма

- В нескольких предложениях передайте содержание фрагмента.

5 көрініс

Бірінші кезең

1 тапсырма

- Посмотрите следующий фрагмент. Узнали ли вы всех героев? Кто они? О чем они шепчутся?

2 тапсырма

- Прочитайте глаголы

қалу аңдау ұғу беру
сұрастыру білу жету айту

- Все ли они вам известны?

3 тапсырма

- Посмотрите фрагмент фильма с текстом в руках. Проверьте себя, весь ли шепот героев вам удалось расслышать.

Шал Аллауакбар!

Қызылдар Үш кесе қымыз! _____

Қызыл әскерА... Ә... Қым- қым... Сәлеметсіз бе, шешей?

Әйел Сәлемет пе?

1 адам Аналардан көз жазып қалма. Ізіне түс те, тек қия басқанын аңды. Бол тез!

2 адам Ұқтым!

Хамит Саған жаңа тапсырма беремін.

Қызыл әскер Ал...

Хамит Сен осында қал да сұрастыр. Егер бірдеңе бола қалса, не бір хабар білсең, дереу Круминге барып айтасың, бітті!

Қызыл әскер Құп болады!

4 тапсырма

• Ответьте на вопросы:

1. Оқиға қайда өтеді?

Где происходит действие?

2. Сыбырлап сөйлесіп тұрғандар кімдер?

Кто такие два незнакомца, разговаривающие шепотом?

3. Хамит пен қызыл әскер не туралы сөйлесті?

О чем говорили Хамит и красноармеец?

4. Қызыл әскер қандай тапсырма алды?

Какое задание получил красноармеец?

5. Оның жаңалықтар мен оқиғаларды кімге тездетіп хабарлауы керек болды?

Кому он должен был быстро сообщить о новостях и событиях?

5 тапсырма

• Включите слово *дереу* в словосочетания:

_____ келемін _____ қайтамын

_____ барамын _____ айтамын

• Переведите. Можно ли заменить слово *дереу* на *тездетіп*?

Попробуйте сделать это в тексте.

6 тапсырма

- Найдите в тексте обращение. Объясните, почему была использована именно эта форма обращения.

7 тапсырма

- Посмотрите сцену на базаре еще раз. Найдите в тексте разговорные формы.

8 тапсырма

- Запомните фразеологические обороты:
көз жазып қалу упустить из виду
көз жазбау не спускать глаз
- Найдите один из этих оборотов в тексте и уточните его значение.
- Составьте два-три предложения, включив в них эти обороты.

9 тапсырма

- Распределите роли и проиграйте фрагмент фильма без изображения.
- Еще раз проиграйте всю сцену на базаре в сопровождении изображения.
- Старайтесь интонационно правильно и в нужном темпе исполнять роли героев.

10 тапсырма

- В двух-трех предложениях передайте содержание фрагмента.

1 тап

• В

• И
разл

2 тап

• Г
вам

•

вос

6 көрініс

Бірінші кезең

1 тапсырма

- Вспомните слова и выражения:

<i>қайырымды жігіт</i>	<i>әділетті жігіт</i>
<i>қайырымды екенсің</i>	<i>әділетті екенсің</i>
<i>қайырымдысың</i>	<i>әділеттісің</i>
<i>қайырымды іс</i>	<i>әділетті іс</i>

- Используйте их для фонетической тренировки. Помните о различии в произношении твердых и мягких основ.

2 тапсырма

- Прочитайте список глаголов. Проверьте себя, все ли они вам известны.

<i>ауыстыру</i>	<i>қуу</i>	<i>жету</i>	<i>тоқтау</i>
<i>атып түсіру</i>	<i>көру</i>	<i>тыңдау</i>	<i>кідіру</i>
<i>қайту</i>	<i>кету</i>	<i>жөнелу</i>	<i>есту</i>
<i>ұстау</i>	<i>қою</i>	<i>кіру</i>	<i>бару</i>

- Запомните данные глаголы. Это поможет вам при восприятии следующего фрагмента фильма.

3 тапсырма

- Образуйте отрицательные формы глаголов:

ауыстырайық	ауыстырмайық
тоқтадым	_____
атып түсірші	_____
атайын	_____
тыңда	_____
қайт	_____
жөнеліңіз	_____
естімісің	_____

4 тапсырма

- Посмотрите фрагмент фильма, сверяясь с текстом.

Хамит Атымызды ауыстырайық...
Қуып жет!

Қызыл әскер Уһ! Әрең қуып жеттім!

Хамит Сен қуып жеткен жоқсың, мен әдейі тоқтадым. Көрдің бе, анау құсты? Кәне, атып түсірші!

Қызыл әскер Өз мылтығыммен-ақ атайын!

(Мылтық дауысы)

Хамит Бұйрығымды тыңда, жолдас қызыл әскер!
Сен кідірмей кейін қайт. ГубЧК-тің бас-
тығы жолдас Круминге барып айт, мені
Ақан шалдың ауылына кетті деп.

Қызыл әскер Оныңыз қалай, жолдас командир?

Хамит Бұйрық түсінікті ме?

Қызыл әскер Түсінікті.

Хамит Жөнеліңіз, жолдас қызыл әскер!

Қы
Ха
(Дс

5 тап

- По текст. ответи

Б
Б
З
К
А
А
С
З

- Все ее.
- Нап
- Пр

6 тап

- По просьб

Қызыл әскер Құп болады!

Хамит Е-хе-hey! Е-хе-hey! Естимісің, кең дала?!

(Домбыра тартылуы)

*Біз екеуіміз Күдірені ұстаймыз, қоймаймыз,
жерге кірсе де! Өйткені біздің ісіміз -
әділетті іс!*

5 тапсырма

• Посмотрите фрагмент еще раз и внимательно прочитайте текст. Обратите особое внимание на слова - команды и их ответные формы. Переведите и допишите возможные ответы.

Бұйрығымды тыңда!

Құп болады!

Бұйрық түсінікті ме?!

Жөнеліңіз!

Қуып жет!

Атымызды ауыстырайық!

Атып түсірші!

Сен кідірмей кейін қайт!

Жолдас Круминге барып айт!

• Вспомните интонацию этих предложений, воспроизведите ее.

• Найдите все приказы в тексте и уточните их значения.

• Преобразуйте данные предложения в вежливую форму.

6 тапсырма

• Посмотрите фрагмент фильма еще раз и ответьте на вопросы:

1. *Хамит қызыл әскерді қандай тапсырмалармен жөнелтеді?*

С каким заданием отправляет красноармеец Хамит?

2. *Хамит неге жалғыз қалғысы келді? Сіздер қалай ойлайсыздар?*

Как вы думаете, почему Хамит захотел остаться один?

3. *Хамит қайда асықты?*
Куда спешил Хамит?

7 тапсырма

- Выпишите из текста все обращения. Имейте в виду, что среди них есть и обращение к природе. Проанализируйте их и охарактеризуйте с точки зрения речевого этикета.

8 тапсырма

- Замените синонимами:

Жөнеліңіз, жолдас қызыл әскер!

_____, жолдас қызыл әскер!

_____, жолдас қызыл әскер!

_____, жолдас қызыл әскер!

9 тапсырма

- Сравните два глагола: *кідіру* - *қыдыру*. В чем их фонетическое различие?
- Определите характер основы. Потренируйтесь в произношении данных глаголов.
- Переведите:
Сен кідірмей кейін қайт! Сен қыдырмай кейін қайт!

10 тапсырма

- Найдите в тексте формы глагола *қуып жету* и определите их значения:

қуып жет _____

қуып жеттім _____

қуып жеткен жоқсың _____

11 тапсырма

- Посмотрите фрагмент фильма полностью. Постарайтесь уловить общую тональность последней части. Чему радовался Хамит? Почему огорчен красноармеец?

12 тапсырма

- Прочитайте текст фрагмента несколько раз по ролям.
- Сыграйте этот эпизод в два этапа:
 - при включенном изображении и звуке;
 - только в сопровождении изображения.

ду, что
те их

- Старайтесь не отставать от необходимого темпа речи. Правильно воспроизводите интонацию всех типов предложений.

13 тапсырма

- Какие слова и речевые выражения вам запомнились и будете ли вы их употреблять?

14 тапсырма

- В двух-трех предложениях передайте содержание фрагмента.

онети

оизно

айт!

делите

айтес

овался

им.

7 көрініс

Бірінші кезең

1 тапсырма

• Когда приглашают кого-либо к столу, используют особые выражения. Прочитайте и проверьте себя, знаете ли вы их.

1. *Төрге шығыңыз!*

Жоғары шығыңыз!

Отырып дәм татыңыз!

Тамақ ауыз тиіңіз!

Дастарқанға жақындап отырыңыз!

2. *Төрге шық!*

Жоғары шық!

Отырып дәм тат!

Тамақ ауыз ти!

Дастарқанға жақындап отыр!

• Сравните выражения двух групп. Чем они отличаются друг от друга?

• В каком значении употреблены глаголы *ауыз тию*, *дәм тату*?

2 тапсырма

• В беседе используются слова и выражения, регулирующие направление и ход разговора, поощряющие собеседника,

• В
• Н
фор
• П
подо

3 та

• Г
Разо
лога
фил

(

X

A

X

(

A

X

приглашающие продолжить или изменить тему разговора и т.п.

• Прочитайте выражения, с помощью которых можно управлять беседой:

Тыңдап отырмын!

Сөзіңді бастай бер!

Қоятын сұрақтарың бар ма?

Үндемей отырма! Айта бер!

Сені тыңдағым келіп тұр.

Бағанадан бері сұрап отырмын ғой!

Жауап бермейсің бе?

Жауап алғың келе ме?

Ұқтым!

- Все ли выражения вам понятны? Переведите.
- Некоторые из этих фраз можно преобразовать в вежливую форму. Какие?
- Постарайтесь услышать в следующем фрагменте фильма подобные слова, регулирующие ход беседы.

3 тапсырма

• Посмотрите начало разговора двух героев фильма. Разобраться в содержании разговора вам поможет текст диалога. Используйте его при повторном просмотре фрагмента фильма.

(Мылтық атылды. Иттің үргені естіледі)

Хамит *Сейсенбаев осы үйде жылады ғой?*

Ақан *Сәлем! Жоғары шық! Отырып дәм тат!*

Хамит *Рақмет.*

(Отырды) **Сенің аулыңның маңайында маған біреу оқ атты, Ақан.**

Ақан *Қазір қайда барсаң да мылтық атады.*

Хамит *Не үшін атады?*

- Ақан** *Жұрт бірдемені көздемей тыныш жүре ме? Сол үшін атад(ы) да.*
- Хамит** *Демек, біреуді өлтіргісі келеді ғой.*
- Ақан** *Үстемдік жүргізгісі келеді.*
- Хамит** *Жұрттың бәрі ме?*
- Ақан** *Бәрі.*
- Хамит** *Сен ше?*
- Ақан** *Керек кезінде үстемдік жүргіздік.*
- Хамит** *Қазір ше?*
- Ақан** *Қазір енді қартайдық. Бір аяғым көрде, бір аяғым жерде тұр.*
- Хамит** *Жылқыларыңды қайда жібергенсің?*
- Ақан** *Бәрін таратып бергенмін. Енді керегі не?*
- Хамит** *Ал қызметіндегі жігіттерің қайда?*
- Ақан** *Олар да...
Немене, кетесің бе, Хамит?*
- Хамит** *Жоқ. Мұнан әрі сенімен ашық сөйлескенім дұрыс қой деп тұрмын.*
- Ақан** *А-а-а!.. Жауап алғың келе ме?*
- Хамит** *Қоятын сұрақтарым бар.*
- Ақан** *Бағанадан бері сұраған жоқсың ба?*
- Хамит** *Жай ғана әңгімелестім. Енді сенің қандай сұрақтарың бар, соны тыңдаймын.*

Ақ

Ха

4 тап

• В

желал
келед.

• Пр
глаго:

өл

ж

үс

сө

ті

әң

оп

сұ

ті

қа

• Че

• Оё

произ

• Пр

произ

5 тап

• От

в пре)

е ме?

Ақан Жақсы. Онда үндемеймін.

Хамит Жоқ, сені тыңдағым келіп тұр.

4 тапсырма

• В данном отрывке встретилось несколько форм желательного наклонения, образованных с помощью глагола *келеді*. Проверьте себя, все ли глаголы вам известны.

• Продолжите этот список, включив в него известные вам глаголы.

<i>өлтіргім келеді</i>	<i>өлтіргісі келеді</i>
<i>жылағым келеді</i>	<i>жылағысы келеді</i>
<i>үстемдік жүргізгім келеді</i>	<i>үстемдік жүргізгісі келеді</i>
<i>сөйлескім келеді</i>	<i>сөйлескісі келеді</i>
<i>тыңдағым келеді</i>	<i>тыңдағысы келеді</i>
<i>аңгімелескім келеді</i>	<i>аңгімелескісі келеді</i>
<i>отырғым келеді</i>	<i>отырғысы келеді</i>
<i>сұрағым келеді</i>	<i>сұрағысы келеді</i>
<i>таратқым келеді</i>	<i>таратқысы келеді</i>
<i>қартайғым келеді</i>	<i>қартайғысы келеді</i>

де, бір

не?

• Чем отличаются слова в двух столбиках? Переведите.

• Обратите внимание на различия между написанием и произношением слов:

өлтіргім келеді - *өлтіргім келет*
сөйлескім келеді - *сөйлескім келет*

• Приведите еще примеры различий между написанием и произношением глагольных форм.

скенім

5 тапсырма

• От всех глаголов желательного наклонения, приведенных в предыдущем задании, образуйте отрицательные формы:

<i>өлтіргім келмейді</i>	<i>өлтіргісі келмейді</i>
_____	_____
_____	_____
_____	_____
_____	_____

қанда

6 тапсырма

- Сравните глаголы в следующих словосочетаниях и переведите:

мылтық атты - _____

оқ атты - _____

таң атты - _____

- Объясните глагол *таң ату*. Почему для обозначения неожиданного, быстрого рассвета в качестве вспомогательного глагола был использован именно глагол *ату*?
- Найдите глагол *ату* в тексте данного фрагмента. В каком значении он употреблен?

7 тапсырма

- Прочитайте весь текст. Найдите в нем следующие глаголы:
үстемдік жүргізу *көздеу* *қартаю*
тарату *жауап алу* *үндеу*
- Определите значение данных глаголов. Проанализируйте формы глаголов.
- Обратите внимание на различия между разговорной (сокращенной) и литературной формами. Помните, что это создает особые орфографические трудности, которые обязательно следует учитывать при письме.

8 тапсырма

- Найдите в тексте слова:
бәрі, осы, маңайында, сол, бірдеме, демек, біреу, біреуді керек, қазір, енді, не, немене, мұнан, әрі, бері, дұрыс бағана, соны, онда, қайда, үшін.
- Переведите выражения, в которых они встречались. При работе с данными словами уточняйте их значение с помощью контекста. Имейте в виду, что некоторые из них встречаются несколько раз.
- Постарайтесь определить функции этих слов в предложении.

9 тапсырма

- Переведите следующую поговорку:
Бір аяғым көрде, бір аяғым жерде.

• Ог
Ахан
• Пр
ворк

10 та

• Пр
с пом
сопр
• Оп
Хами

11 та

• С
вкл
пров

1 та

• П
сочет

• Ис
с дан

2 та

• В
испол
әкелу

• Определите ее значение в контексте. Объясните, почему Акан использует именно эту поговорку.

• Придумайте ситуацию, к которой применима данная поговорка.

10 тапсырма

• Прочитайте диалог Акана и Хамита по ролям. Старайтесь с помощью интонации передать напряженность, внутреннее сопротивление и несогласие собеседников.

• Определить роль слов, направляющих ход диалога Акана и Хамита. Помогают ли они вести беседу или снять напряжение?

11 тапсырма

• Сыграйте начало диалога Акана и Хамита по ролям при включенном изображении и звуке, затем только в сопровождении изображения.

Екінші кезең

1 тапсырма

• Прочитайте и запомните следующие фразеологические сочетания:

<i>алла тағала (құдіреті күшті құдай)</i>	бог-творец, создатель
<i>жүрек жұтқан</i>	храбрец
<i>баукесне (ұры)</i>	вор

• Используя слова из предыдущих фрагментов, придумайте с данными словами предложения, типа:

Жүрек жұтқан - ол еш нәрседен қорықпайтын батыл,
ер-азамат.

Алла тағала - ол _____

Баукесне - ол _____

2 тапсырма

• В различных благопожеланиях - *бата* и *тілек* - часто используются слова *алла тағала*, *құдай*, *алла*, *тәңір*, *қылу*, *әкелу*, *беру* и другие в повелительном наклонении:

Алла тағала өмір жасыңды ұзақ қылсын!
 Алла тағала өміріңді бақытты қылсын!
 Алла тағала ұзақ өмір берсін!
 Алла тағала бақыт әкелсін!
 Алла тағала денсаулық берсін!
 Алла тағала жарылқасын!

- Образуйте новые варианты приведенных бата, включив в них синонимы - алла, алла тағала, құдай, тәңір, по образцу:
Тәңір өмір жасыңды ұзақ қылсын!
- Проверьте, все ли выражения вам понятны. При необходимости обратитесь к помощи преподавателя.

3 тапсырма

- Посмотрите продолжение разговора Акана и Хамита. Следите с текстом в руках за тем, как разворачивается диалог.

Ақан Қартайдым, қажыдым. Отырсам тұра алмаймын. Әнеки, отырар орным.

Хамит Отыр.

Ақан Сен түреге(лі)п тұрсың ғой.

(Хамит отырды)

Алла тағала өмір жасыңды ұзақ қылсын!
 Білейін деп келген жайыңды сұрай алмай отырсың, Хамит. Саған не керек екені маған белгілі.
 Иә-ә-ә! Бұдан он шақты жыл бұрын баукеспе барымташы болды Қүдіре деген. Ол жүрек жұтқан батыл да айлакер еді.
 Бақталастарының жылқысын айдап әкеліп, кезінде абыройымды асырып жүрді.
 Бұның бәрі өткен іс. Темір тордан шыққан соң, жолбарысөз бетімен аң аулап жүр. Дала жыртқышы сияқты. Қазір ол бұрынғы иесін көрсе, шайнап тастауы мүмкін.
 Саған көмектесу қолымнан келмейді, Хамит!

Хамит Ол қан төкті. Милицияның үш қызметкерін атып кетті. "Барлықөл" болыстық советінің председателін өлтірді.

Ақан Ал милиция қызметкерін атқан оның жігіттері.

Хамит Ол ел тонады, ауыл өртеді, зорлық қылды.

Ақан Оны ешкім де тия алмайды. Сол үшін де ол жолбарыстай айыбарлы.

Хамит Қанішер жолбарыс. Мен оны өлтірем(ін).

Ақан Оны қолдайтындар жоқ емес. Сен елдің салтымен санаспайсың. Жұрт саған сенбейді.

Хамит Бұл мені қорқытқаның ба?

Ақан Оны ешкім тия алмайды.

Хамит Совет өкіметінен күшті демексің бе?

Ақан Ол Совет өкіметіндей бөгде жерде жүрген жоқ.

Хамит Жат болса, саған жат шығар.

Ақан Енді бір-екі-үш Күдіре біріге қалса, оңдырмайды Совет өкіметін.

Хамит Арманың сол екен ғой. Оған жетпейсің.

Ақан Маған арманнан гөрі, ажал жуық қасымдағы. Мен өз ойымды айттым.

Хамит Қателесесің. Мен оны өлтірем(ін).

Ақан Үмітсіз шайтан деген. Бірақ ойлағандай бола бермейді.

Хамит Оған көмектесетін кісі бар. Жасыратын біреу бар.

Ақан Жасырынатын оның өзі.

Хамит Бірақ ол оқ-дәріні қайдан алады? Азық-түлікті кім береді?

Ақан Дәл ештеңесін білмеймін. Менікі тек қана жорамал.

Хамит Ойлап көр, жорамалынды.

4 тапсырма

- Прочитайте глаголы и запишите:

қартаю	состариться, стареть
қажу	износиться, устать, утомиться
түрегелу (тұра келу)	вставать, стоять
тұра қалу	встать, соскочить
ала келу (алып келу)	принести, захватить с собой
қылу, істеу	делать
асыру	превосходить
келу	прийти, приходиться
көмектесу	помогать, оказывать помощь, помочь

- Найдите эти глаголы в тексте. Попробуйте уточнить значения данных слов в предложениях.

5 тапсырма

- Словом *барымташы* называли конокрада. Кого так называют в фильме?

- Найдите в тексте выражения:

баукесне барымташы
жүрек жұтқан батыл да айлакер

- Ответьте на вопросы:

1. Бұл кімге берілген мінездеме?
Чья это характеристика?
2. Ақанның сөзінен Құдіренің істерін құптағаны, құптамағаны сезілді ме? Дәлелдеңіз.

біреу

Смогли ли вы уловить скрытое одобрение Кудре в словах Акана? Докажите.

3. Қудірені Ақан кіммен салыстырады?

С кем сравнивает Акан Кудре?

4. Хамит ше?

А Хамит?

зық-

- Для ответа можно воспользоваться текстом. Найдите в нем доказательства правильности своего ответа.

қана

6 тапсырма

- Прочитайте словосочетания:

өмір жасы

букв.: годы жизни

өз бетімен

сам собой

дала жыртықши

здесь: степной хищник

көмектесу қолдан келеді

могу помочь

тғыя

- Найдите эти словосочетания в тексте и прочитайте предложения целиком. Переведите.

ой

7 тапсырма

- Запомните глаголы:

(аң) аулау

охотиться (на зверей)

шайнап тастау

букв.: разжевав, выплюнуть;

ощь,

уничтожить

тұра қалу

соскочить, быстро встать

ь зна-

тұра бастау

встать

тұра тұру

подождать

о так

- Придумайте предложения с этими глаголами.
- Найдите данные глаголы в тексте. Соответствуют ли значения глаголов в тексте их словарным значениям?

8 тапсырма

- Слово *шақты* (около) используется для обозначения приблизительного числа при количественных числительных, начиная с 10 и далее: *он шақты, жүз шақты, мың шақты* и т.д.

Бұдан он шақты жыл бұрын. Бұдан елу шақты жыл бұрын.

ы,

- Используйте эти предложения как модель и образуйте новые предложения с известными вам числительными.

- С числительными до десяти приблизительное количество обозначается простым повтором:

<i>бір-екі-үш</i>	<i>екі-үш-төрт</i>
<i>төрт-бес</i>	<i>бес-алты</i>
<i>алты-жеті</i>	<i>жеті-сегіз</i>

- Найдите в тексте данного и предыдущих фрагментов числительные, обозначающие не точное, а приблизительное число.

9 тапсырма

- Внимательно прочитайте текст диалога. Проверьте, все ли вам понятно.
- Несколько раз перечитайте слова Акана. Ответьте на вопросы:

1. *Ол Хамитке неге алғыс айтты? Не үшін бата берді? Почему он благодарит Хамита? Почему он произносит традиционный бата?*
2. *Ақан Хамиттің келу сапарын құптады ма? Оның жорамалы қандай? Одобряет ли Акан визит Хамита? Правильное ли предположение высказывает Акан?*
3. *Ол Құдіренің өмірі туралы не деді? Что он рассказывает о жизни Кудре?*
4. *Бұрын Ақан мен Құдірені қандай қатынастар байланыстырған еді? Какие отношения связывали раньше Акана и Кудре?*
5. *Ақан Хамитке көмектеседі ме? Собирается ли Акан помочь Хамиту?*

10 тапсырма

- Посмотрите отрывок диалога несколько раз. Сыграйте его без звукового сопровождения.

1 та

• 3
слов

• П
• Н
вой.
назы

2 та

• Г
знач

• Е
• І
вед

3 та

• ()
цат

Үшінші кезең

1 тапсырма

• Запомните слово *қан* - кровь. Прочитайте слова, а также словосочетания, в которых встречается эта основа:

қан төгу *қан тоқтату* *қанішер*

- Переведите. Составьте предложения с этими словами.
- Найдите в тексте данного фрагмента слова с такой основой. Уточните их значения в предложениях. Кого в фильме называют *қанішер*?

2 тапсырма

• Прочитайте глаголы. Проверьте себя, помните ли вы их значение:

<i>қолдау</i>	<i>сену</i>	<i>санасу</i>	<i>төгу</i>
<i>тонау</i>	<i>өртеу</i>	<i>зорлық жасау</i>	<i>зорлық қылу</i>
<i>тию</i>	<i>бірігу</i>	<i>жету</i>	<i>жасыру</i>
<i>көмектесу</i>	<i>қосылу</i>	<i>бас қосу</i>	<i>қорқыту</i>
<i>қателесу</i>	<i>қартаю</i>	<i>тарату</i>	<i>жіберу</i>

- Найдите эти глаголы в тексте.
- Прочитайте предложения с данными глаголами и переведите.

3 тапсырма

• Образуйте от глаголов из предыдущего задания отрицательные формы по образцу:

<i>қолдау - қолдамау</i>	<i>сену - сенбеу</i>
<i>санасу - санаспау</i>	<i>төгу - _____</i>
<i>тонау - _____</i>	<i>өртеу - _____</i>
<i>тию - _____</i>	<i>бірігу - _____</i>
<i>жету - _____</i>	<i>жасыру - _____</i>
<i>көмектесу - _____</i>	<i>қосылу - _____</i>
<i>бас қосу - _____</i>	<i>қорқыту - _____</i>
<i>қателесу - _____</i>	<i>қартаю - _____</i>
<i>тарату - _____</i>	<i>жіберу - _____</i>
<i>зорлық жасау - _____</i>	<i>зорлық қылу - _____</i>

4 тапсырма

- Прочитайте:

Қазір енді қартайдық. Бір аяғым көрде, бір аяғым жерде тұр. Қартайдым, қажыдым. Отырсам, тұра алмаймын. Маған арманнан гөрі, ажал жуық қасымдағы.

- Ответьте на вопросы:

1. Бұл кімнің сөзі?

Чьи это слова?

2. Жастық ұғымға қатысты арман мен ажал туралы қандай баға беріледі?

Как с высоты возраста оценивается арман и ажал?

- Объясните (или переведите) смысл этого текста.

5 тапсырма

- Вспомните глагол *жасыру*. Объясните значение выражений:

Жасырмай айтыңдар!

Жасыратын біреу бар.

Жасырынатын оның өзі.

- Разберите подчеркнутые формы глагола *жасыру* по составу. Это должно вам помочь при переводе.

6 тапсырма

- Слово *арман* встретилось в данном диалоге несколько раз, в том числе в предложениях:

Арманың сол екен ғой.

Маған арманнан гөрі, ажал жуық қасымдағы.

- Объясните эти выражения.
- Можно ли заменить слово *арман* другим словом, например, *мақсат*? Обоснуйте свой ответ.
- Запомните глаголы *арман ету*, *армандау* - мечтать.
- Вам уже встречалась поговорка, включающая слово *ажал*: *Ажалдан қорықпа, арыңнан қорық*. Помните ли вы ее смысл?

7 тапсырма

- Переведите:

Үмітсіз шайтан ғана.

Үмітсіз шайтан деген.

- Произнесите несколько раз. Добейтесь четкого произношения слов *үміт - үмітсіз*.

Напоминаем, что звонкие согласные в конце слова не оглушаются.

8 тапсырма

- Вспомните сравнения Кудре с диким зверем. С каким? Чем отличаются сравнения Акана и Хамита? Приведите слова из текста.

9 тапсырма

- Сравните три слова

бөгде чужой

жат чужой, чуждый, странный, незнакомый

бөтен чужой

в словосочетаниях и предложениях:

Жат ел.

Чужая страна. Чуждая страна.

Олар бір біріне жат адамдар. Они чужие друг другу люди.

Бөгде сөз.

Грамм. - чужая речь.

Бөгде адам.

Чужой, посторонний человек.

Бөтен сөз(дер).

Чужие, ненужные слова.

Бөтеннің қолына.

В чужие руки.

Бөтен жердің адамы.

Чужеземец.

- Найдите в тексте предложения и уточните значения синонимов *жат* и *бөгде*:

Ол Совет өкіметіндей бөгде жерде жүрген жоқ.

Жат болса, саған жат шығар.

10 тапсырма

- Запомните слово *жорамал* - предположение.
- Образуйте личные формы этого слова: *жорамалы - жорамалым - жорамалың...*
- Найдите в тексте слова с основой *жорамал* и уточните их значения.

- Знакомы ли вам синонимы *жорамалдау - болжау - шама-лау*? Запомните их.

11 тапсырма

- Слово *еш* может использоваться как самостоятельное слово, а также как отрицательное слово при местоимениях, реже при существительных:

1. *Ештен кеш жақсы.* Лучше поздно, чем ничего.
(Ср. Лучше поздно, чем никогда).

Еңбегі еш болды. Его труд был напрасным.

Ештеңе болмайды. Ничего не будет.

2. *ешкім* - никто *ешқайда* - никуда, нигде

ешқандай - никакой *ешқашан* - никогда

ешнәрсе - ничто *ештеңе (ештеме)* - ничего

- Переведите без словаря:

Ешкім ешқашан ештеңе және ешнәрсе естімеген.

- Запомните слово *еш* и его производные. Они часто используются в речи, особенно в отрицательных предложениях.

- Найдите в тексте второй части диалога слова с основой *еш* и уточните их значения в предложениях.

12 тапсырма

- Во время диалога Акан дважды повторяет фразу *Оны ешкім тья алмайды.*

- Объясните смысл этой фразы и запомните. Она еще не раз встретится в фильме и станет важной для понимания событий.

13 тапсырма

- Используя выражения, данные ниже, составьте маленькие диалоги о поступке друга, о возможной погоде на будущей неделе, об исходе матча.

Мен өз ойымды айттым.

Дәл ештеңесін білмеймін.

Бұл жай ғана жорамалым.

- Найдите данные выражения в тексте. Объясните их значение, опираясь на контекст.

14 тапсырма

• Отрицательные слова *жоқ* и *емес* могут использоваться вместе для утверждения о наличии чего-либо:

Оны қолдайтындар жоқ емес.

Оның ақылы жоқ емес.

• Найдите в тексте пример использования двойного отрицания, образованного с помощью отрицательного слова и отрицательных частиц. Объясните его значение.

15 тапсырма

• Прочитайте слова и словосочетания. Помните ли вы их значения? Что объединяет эти слова и выражения? При переводе имейте в виду, что значение этих слов и словосочетаний отличается от буквального.

көздемей тыныш жүру

жүрек жұтқан

өз бетімен

қолымнан келмейді

қанішер

• Найдите данные слова в тексте и уточните, правильно ли вы их перевели.

16 тапсырма

• В данном тексте 9 раз встречалась основа *бір*. Всегда ли эти слова связаны со значением «один»?

17 тапсырма

• Посмотрите вторую часть диалога Хамита и Акана, сверяясь по тексту. Всё ли вам понятно?

Төртінші кезең

1 тапсырма

• Посмотрите диалог Акана и Хамита целиком. Прочитайте текст диалога.

• Постарайтесь запомнить интонацию высказываний.

(Мылтық атылды. Иттің үргені естіледі)

Хамит Сейсенбаев осы үйде жылады ғой?

Ақан Сәлем! Жоғары шық! Отырып дәм тат!

Хамит Рақмет.

(Отырды) Сенің аулыңның маңайында маған біреу оқ атты, Ақан.

Ақан Қазір қайда барсаң да мылтық атады.

Хамит Не үшін атады?

Ақан Жұрт бірдемені көздемей тыныш жүре ме? Сол үшін атад(ы) да.

Хамит Демек, біреуді өлтіргісі келеді ғой.

Ақан Үстемдік жүргізгісі келеді.

Хамит Жұрттың бәрі ме?

Ақан Бәрі.

Хамит Сен ше?

Ақан Керек кезінде үстемдік жүргіздік.

Хамит Қазір ше?

Ақан Қазір енді қартайдық. Бір аяғым көрде, бір аяғым жерде тұр.

Хамит Жылқыларыңды қайда жібергенсің?

Ақан Бәрін таратып бергенмін. Енді керегі не?

Хамит Ал қызметіңдегі әсігіттерің қайда?

Ақан Олар да...
Немене, кетесің бе, Хамит?

Хамит Жоқ. Мұнан әрі сенімен ашық сөйлескенім дұрыс қой деп тұрмын.

Ақан А-а-а!.. Жауап алғың келе ме?

Хамит Қоятын сұрақтарым бар.

Ақан Бағанадан бері сұраған жоқсың ба?

Хамит Жай ғана әңгімелестім. Енді сенің қандай сұрақтарың бар, соны тыңдаймын.

Ақан Жақсы. Онда үндемеймін.

Хамит Жоқ, сені тыңдағым келіп тұр.

Ақан Қартайдым, қажыдым. Отырсам тұра алмаймын. Әнеки, отырар орным.

Хамит Отыр.

Ақан Сен түреге(лі)п тұрсың ғой.

(Хамит отырды)

Алла тағала өмір жасыңды ұзақ қылсын!
Білейін деп келген жайыңды сұрай алмай отырсың, Хамит. Саған не керек екені маған белгілі.

Иә-ә-ә! Бұдан он шақты жыл бұрын баукеспе барымташы болды Құдіре деген. Ол жүрек жұтқан батыл да айлакер еді.

Бақталастарының жылықсын айдап әкеліп, кезінде абыройымды асырып жүрді.

Бұның бәрі өткен іс. Темір тордан шыққан соң, жолбарыс өз бетімен аң аулап жүр. Дала жыртқышы сияқты. Қазір ол бұрынғы иесін көрсе, шайнап тастауы мүмкін.

Саған көмектесу қолымнан келмейді, Хамит!

- Хамит** Ол қан төкті. Милицияның үш қызметкерін атып кетті. "Барлыкөл" болыстық советінің председателін өлтірді.
- Ақан** Ал милиция қызметкерін атып кеткен оның жігіттері.
- Хамит** Ол ел тонады, ауыл өртеді, зорлық қылды.
- Ақан** Оны ешкім де тыя алмайды. Сол үшін де ол жолбарыстай айбарлы.
- Хамит** Қанішер жолбарыс. Мен оны өлтірем(ін).
- Ақан** Оны қолдайтындар жоқ емес. Сен елдің салтымен санаспайсың. Жұрт саған сенбейді.
- Хамит** Бұл мені қорқытқаның ба?
- Ақан** Оны ешкім тыя алмайды.
- Хамит** Совет өкіметінен күшті демексің бе?
- Ақан** Ол Совет өкіметіндей бөгде жерде жүрген жоқ.
- Хамит** Жат болса, саған жат шығар.
- Ақан** Енді бір-екі-үш Құдіре біріге қалса, оңдырмайды Совет өкіметін.
- Хамит** Арманың сол екен ғой. Оған жетпейсің.
- Ақан** Маған арманнан гөрі, ажал жуық қасымдағы. Мен өз ойымды айттым.
- Хамит** Қателесесің. Мен оны өлтірем(ін).

ерін інің Ақан Үмітсіз шайтан деген. Бірақ ойлағандай бола бермейді.

ның Хамит Оған көмектесетін кісі бар. Жасыратын біреу бар.

і. Ақан Жасырынатын оның өзі.

е ол Хамит Бірақ ол оқ-дәріні қайдан алады? Азық-түлікті кім береді?

Ақан Дәл ештеңесін білмеймін. Менікі тек қана жорамал.

лдің бей- Хамит Ойлап көр, жорамалыңды.

2 тапсырма

• Ответьте на вопросы:

1. Оқиға қайда өтеді?

Где происходит действие?

2. Хамит Ақанға қандай мақсатпен келді?

С какой целью пришел Хамит к Ақану?

3. Хамит пен Ақан арасындағы сұхбат қандай болды: қызу, сабырлы, қалыпты?

рген Каким был диалог Хамита и Акана - напряженным, спокойным, размеренным?

4. Сұхбаттың тақырыбы неге өзгеріп отырды? Түсіндіріңіз.

лса, Почему менялась тема беседы? Объясните.

5. Хамиттің тәртібі мәдениетке дұрыс келе ме? Сіздер қалай ойлайсыздар?

Соответствовало ли этикету поведение Хамита? Почему вы так думаете?

6. Хамиттің сөздерінен қорқыту байқалды ма? Оны қалай түсіндіруге болар еді?

ағы. Заметна ли угроза в словах Хамита? Как ее можно объяснить?

7. Ақан мен Хамиттің әңгімесі қалай аяқталды? Олар бір-бірінің сөзіне қанағаттанды ма?

Как закончилась беседа Акана с Хамитом? Удовлетворены ли они беседой?

3 тапсырма

- Проследите за тем, как употребляются в тексте слова *жөк, ғой, қана (ғана)*.
- Выпишите предложения с этими словами. Какое значение они придают предложениям?
- Попробуйте прочитать предложения без данных слов. Изменится ли их значение?

4 тапсырма

- Поработайте с многозначным глаголом *тұру*. Он имеет несколько значений, в том числе:
 - стоять, вставать;
 - находиться, пребывать, быть, обитать;
 - стоять (*қанша тұрады?*);
 - состоять (*он адамнан тұратын бөлім*).
- Кроме того, глагол *тұру* используется в составе таких сложных глаголов:
 - тұрып алу* - упорствовать
 - тұра қалу, тұра бастау* - соскочить, начинать вставать
 - тұра тұру* - ждать, ожидать
- Формы глагола *тұру* используются также в составе устойчивых оборотов
 - барып тұрған* - в высшей степени
 - көп тұрып қалған* - залежалый, зажившийся, залежавшийся
- Запомните основные значения данного глагола.
- Найдите все пять случаев использования данного глагола в тексте и определите его значения.

5 тапсырма

- Оцените поведение Хамита с точки зрения этикета. Детально опишите его. Обратите внимание на то, как корректирует Хамит свое поведение после слов Акана *Сен тұрсың ғой*.

6 тапсырма

- Проанализируйте все слова Акана. Найдите образные выражения. Объясните их значения.
- Опишите Акана, опираясь на свои наблюдения о его образной речи.

7 тапсырма

- Расскажите все, что вы узнали о Кудре со слов Акана и Хамита, ориентируясь на следующие вопросы:

1. *Құдіре бұрын немен айналысты?*

Чем раньше занимался Құдре?

2. *Ақан оның өмір жолын қалай әңгімеледі?*

Что Акан рассказал о его жизни?

3. *Құдіре қазір не істеп жүр?*

Что теперь делает Қудре?

4. *Оның адамдары немен айналысады?*

Чем занимаются его люди?

5. *Ел адамдары Құдіре туралы не біледі? Хамиттің ол туралы ойы қалай??*

Что знает народ о Кудре? Что Хамит думает об этом?

6. *Хамит Құдірені қалай бағалады?*

Как оценивает Хамит Кудре?

7. *Ақан Құдірені қалай бағалады?*

Как Акан оценивает Кудре?

- При рассказе о Кудре используйте выражения, которые вы уже знаете:

баукеспе барымташы

жүрек жұтқан батыл да айлакер

жолбарыс

дала жыртқышы

жолбарыстай айбарлы

қанішер жолбарыс

8 тапсырма

- Посмотрите фрагмент ещё раз, сверяясь с письменным текстом. Выпишите все слова, произношение и написание которых существенно различаются.

9 тапсырма

- Если бы вы были Аканом, какие вопросы вы бы задали Хамиту?
- Если бы вы были Хамитом, какие вопросы вы бы задали Акану?

10 тапсырма

- Какие из речевых выражений или пословиц вы сможете использовать в своей речи? Звучат ли они актуально для сегодняшнего дня? Или привлекают своей выразительностью?

11 тапсырма

- Дважды сыграйте сцену разговора Акана и Хамита полностью, меняясь ролями.
- Соблюдайте четкость, выразительность и нужный темп речи.

12 тапсырма

- Передайте содержание фрагмента двумя-тремя предложениями.

1 та
3
во
ден
трад
(ци
йла
во
2 т
ств
зап
ко
и

8 КӨРІНІС

Бірінші кезең

1 тапсырма

- Знаете ли вы название семейного праздника по поводу рождения ребенка - *шілдехана*? Этот праздник сопровождается традиционным обрядом обливания ребенка 40 ложками теплой (*шілде*) воды, а также песнями и застольем.
- Действие следующего эпизода происходит на фоне *шілдехана*. Обратите внимание на то, как он празднуется.

2 тапсырма

- Посмотрите фрагмент фильма. Запомните имена действующих лиц, а затем запишите их реплики.
- Посмотрите фрагмент фильма еще раз. Проверьте свои записи по тексту.

(Ән айтылады)

Хамит Мұнда не бо(лы)п жатыр?

Бала Шілдеhana.

Хамит Ахмет осында ма?

Бала Ана тұрған сақалды.

Хамит Барып шақырып жібер.

Бала Аһа! Әй, итермесеңші. Ағатай, сені шақырып жатыр.

(Ән айтылады)

Ақсақал Әй, бәрекелді!

Ахмет Мені шақырған кім? Кім мені шақырған?

Хамит Мен.

Ахмет Танымадық қой!

Хамит Оның қажеті жоқ.

Ахмет Неге шақырдың?

Хамит Сағат неше болды?

Ахмет Шақырғандағы себебің, сағаттың неше болғанын сұрағың келді ме?

Хамит Иә.

Ахмет Менде сағат жоқ.

(Төбелеседі)

Хамит Сағат неше болды деймін?

Ахмет Менде сағат жоқ. Міне, мынау бар!

Хамит Сағат неше болды деймін, қазір?

Ахмет Ой, уһ!

Хамит Ер жүрек қызыл әскер жсауынгері - Байсейіт Мүкеевке! Колчак бандыларына қарсы ұрыста ерлік көрсеткені үшін!

Барлықөл болыстық Советі председателінің сағаты ғой?

Ахмет Білмеймін. Ой, ой!

Хамит Білесің!..

(Қолынан тартты)

Ахмет Ой!.. Айтпаймын, қайтесің?...

Хамит Айтасың!..

3 тапсырма

- Объясните, чем различаются слова *сағатың* и *сағаттың*. Облегчит ответ морфологический разбор слов.
- Несколько раз произнесите эти слова. Вспомните об особенностях произношения двойных согласных: их следует усилить.
- Найдите в тексте слова с основой *сағат*. Они вам встретятся семь раз. Определите, в каком значении используется это слово каждый раз - как название карманных часов или как обозначение времени.

4 тапсырма

- Поработайте с основой *шақыр*. Прочитайте слова и словосочетания.

<i>Сізді шақырып жатыр</i>	<i>Барып шақырып жібер.</i>
<i>Мені шақырған кім?</i>	<i>Неге шақырдың?</i>
<i>Шақырғандағы себебі неде?</i>	<i>Қонаққа шақыру.</i>
<i>Шақыру билеті.</i>	<i>Бір шақырым.</i>

- Объясните значения всех оборотов и выражений. (Интересна история слова *шақырым* - верста, т. е. расстояние, на которое в степи слышен зов, голос.)
- Найдите в тексте все шесть случаев употребления основы *шақыр*:

<i>шақырып жібер</i>	<i>шақырып жатыр</i>
<i>шақырған</i>	<i>шақырған</i>
<i>шақырдың</i>	<i>шақырғандағы</i>

- Уточните значения этих слов в предложениях.

Екінші кезең

1 тапсырма

• Еще раз посмотрите фрагмент фильма и ответьте на вопросы:

1. *Оқиға қай жерде өтеді?*
Где происходит действие?
2. *Ауылда қандай мейрам болып жатты?*
Какой праздник отмечается в ауле?
3. *Хамит Ахметті неге іздеді?*
Почему Хамит искал Ахмета?
4. *Хамиттің Ахмет Мүкеевті өлтіруші ретіндегі күдігі дәлелденді ме?*
Подтвердилось ли подозрение Хамита о том, что Ахмет - убийца Б.Мүкеева?
5. *Б.Мүкеев деген кім? Текстегі сөздермен дәлелденің.*
Кто такой Б.Мүкеев? Подтвердите ответ словами из текста.

2 тапсырма

• Вслед за Хамитом прочитайте надпись на часах:

Ер жүрек қызыл әскер жауынгері - Байсейіт Мүкеевке!

Колчак бандыларына қарсы ұрыста ерлік көрсеткені үшін!

- Переведите.
- Вспомните слово *су жүрек* и сравните его со словом *ер жүрек*. Можно ли считать их антонимами? Сравните основы этих слов.

3 тапсырма

• Запомните слова:

жауынгер - воин, боец

ер жүрек - герой, храбрец

ұрыс - битва, бой

ерлік - мужество, геройство, храбрость.

- Используя все четыре слова, связанные друг с другом по ассоциации, придумайте два предложения.

4 тапсырма

- Найдите в тексте междометия. Определите их значения. Произнесите междометия с разной интонацией.

5 тапсырма

- Найдите в тексте обращения. Объясните в каждом случае выбор обращения.

6 тапсырма

- Объясните, почему произошла драка.
- Выскажите предположение о том, рассказал ли Ахмет о банде:

Жорамалым бойынша, Ахмет _____.

- Выскажите предположение о том, кто победит в фильме:
Жорамалым бойынша, _____.

7 тапсырма

- Назовите два выражения из текста данного фрагмента, которые вы часто можете использовать в речи, но с иной интонацией.

8 тапсырма

- Прочитайте диалог по ролям. Добейтесь выразительности и четкости артикуляции.
- Сыграйте диалог во время показа фрагмента. Следите за интонацией вопросительных и восклицательных предложений.
- Разыграйте диалог по ролям, отключив звук. Регулируйте темп речи по изображению.

9 тапсырма

- В двух-трех предложениях передайте содержание фрагмента.

9 КӨРІНІС

Бірінші кезең

1 тапсырма

• Посмотрите следующий фрагмент фильма и ответьте на вопросы:

1. *Хамит қайда келді?*
Куда пришел Хамит?
2. *Григорий Парфенович деген кім?*
Кто такой Григорий Парфенович?
3. *Хамитті үйге жібермеген әйел кім? Сіздер қалай ойлайсыздар?*
Как вы думаете, кто та женщина, которая не пускала Хамита в дом?
4. *Әңгіме барысында қандай есімдерді естідіңіздер?*
Какие имена вы услышали во время диалога?

2 тапсырма

- Посмотрите фрагмент еще раз, сверяясь по тексту.
- Проверьте, правильно ли вы ответили на вопросы.

(Есікті қағады)

Әйел Кім керек?

Хамит Григорий Парфенович керек еді.

Әйел Қолы тимейді, жұмысы бар.

Хамит Жұмысты көрсетемін қазір!

Әйел Саған не бар!?

(Атты итереді)

Хамит Ахмет әкеліп жүрген азық-түлікті қайда жіберіп жатырсың?

Г.П. Бейтаныс біреу үйіне баса-көктеп кіріп келсе, қожайын оған не істеу керек екенін білесің бе?

Хамит Менің уақытым жоқ, қожайын. Сұрағыма жауап беруіңді өтінемін.

Г.П. Қайдағы Ахмет? Қайдағы азық-түлік?

Хамит Сұрағыма түсінбей отырсың ғой деймін. Қайталаймын, Ахмет ауылдарды аралап жүріп, азық-түлік сатып әкеледі, соны қайда жібересің?

Г.П. Жігітім, мен сауда ісімен айналыспайтын адаммын.

Хамит Мені енді көп бөгеме. Ойлан, біраз сабыр етемін, айтпасаң атаммын.

Г.П. Атуға қақың жоқ.

Хамит Атқанда иттей қылып, отырған жеріңде...

Г.П. Бар болғаны әкелген нәрселерін арбаға тиеймін де, түндедалаға апарып тастаймын, сол ғана.

- Хамит* *Ат-арбаңды қайтесің?*
- Г.П.* *Атты доғарып, мініп кетемін.*
- Хамит* *Сонан кейін?!*
- Г.П.* *Сонан кейін ертеңіне қайтадан барып, арбаңды алып қайтамын.*
- Хамит* *Мұнан басқа ештеңе білмеймін дейсің ғой...*
- Г.П.* *Білмеймін.*
- Хамит* *Саған ақы төлейді, төбет! Ақша беретін кім сонда?*
- Г.П.* *Ол... Ол өзі әкеліп береді.*
- Хамит* *Ол кім?*
- Г.П.* *Әлімжан. Азық-түлік апаратын бала.*

3 тапсырма

• Вспомните многозначный глагол *тыю*, который вам уже встречался:

- касаться, трогать, задеть
- достаться
- обижать, задевать, обидеть
- попробовать, вкусить

• Данный глагол участвует в образовании сложных глаголов, например:

- көз тыю* - сглазить
- күйеуге тыю* - выйти замуж
- қолы тимеу* - быть занятым (не доходят руки)
- қол тигізу* - задевать, обижать

• Прочитайте предложения. Определите значения слова *тыю* в следующих предложениях:

- Оны ешкім тыя алмайды. Саған кім тиді?*
- Қолым тимеді. Қолы тимейді.*

Тағам ауыз тиіңіз.
Күйеуге тидің бе?

Балаға көз тимесін.
Маған неге тиісесің?

- Найдите основу данного глагола в тексте и определите его значение.

4 тапсырма

- Используйте для фонетической тренировки два глагола *тыю* и *тиеу* (нагружать, навьючивать, погрузить).

- Сравните слова:

тиемін - тимеймін

тыю - тиеу

- Потренируйтесь в произношении данных слов. Переведите их.

- Найдите глагол *тиеу* в тексте и уточните его значение.

5 тапсырма

- По следующему образцу составьте предложения, используя нужные слова и формы:

Қолы тимейді, жұмысы бар.

Қолы _____, _____ бар.

Қолы тимейді, _____ бар.

Қолы _____, _____ бар.

Қолы тимейді, уақыты жоқ.

Қолы _____, уақыты _____.

Керек нәрсені тиейді.

Жүкті арбаға _____.

6 тапсырма

- В диалоге встретились некоторые из следующих слов и оборотов, связанных с торговлей и оплатой покупки, труда и пр.:

сауда ісі *сауда ісімен айналысу*

сатып әкелу *ақы төлеу*

ақша беру *ақша төлеу*

сатып алу *сатушы*

сатып беру *еңбек ақы*

баға *сату бағасы*

- Найдите в тексте слова из данного списка и переведите предложения, в которых они встретились. В каком значении - прямом или переносном - они были использованы в каждом случае?

7 тапсырма

- Прочитайте слова. Проверьте, помните ли вы их значение.

оған	жауап	сұрағым	соны	саған
соңы	енді	жер	сол	сонан

8 тапсырма

- Прочитайте текст эпизода. Найдите в тексте следующие глаголы и переведите.

1. тью	тиеу	әкелу	жүру
жіберу	жату	істеу	білу
өтіну	түсіну	отыру	деу
қайталау	аралау	айналысу	бөгеу
айту	ату	әкелу	анару
тастау	доғару	міну	кету

2. баса-көктеп кіру	жауап беру
сатып әкелу	сабыр ету
ит қылу	ақы төлеу

- Запомните употребительное выражение *Сабыр ет!* Оно используется для предупреждения и предостережения в значении «будь терпелив», «потерпи», «не суетись».

9 тапсырма

- Образуйте от приведенных выше глаголов отрицательные формы. При затруднении обратитесь к преподавателю.

10 тапсырма

- В тексте эпизода найдите следующие слова. Определите, для чего они используются.

керек	бар	қазір	біреу
жоқ	біраз	түнде	ертеңіне

11 тапсырма

- Объясните значение слов *азық-түлік*, *ат-арба*, *баса-көктеп*. Два из них имеют значение обобщенности. Какие это слова?

12 тапсырма

• Слово *қақ* имеет фонетические варианты *құқ*, *құқық*, *хұқ*, которые не содержат ни стилистических, ни семантических различий. Это хорошо заметно при сравнении разнообразных словосочетаний, в которых употребляется данное слово:

қақың бар *құқың жоқ* *хұқың жоқ*

• Допишите словосочетания, используя глаголы из текста:

атуға қақың жоқ *сөйлемеуге қақың бар*

жіберуге қақың жоқ _____ *қақың жоқ*

_____ *қақың жоқ* _____ *қақың жоқ*

_____ *қақың жоқ* _____ *қақың жоқ*

13 тапсырма

• Выпишите местоимения (их более 30), которые употреблялись в тексте. При повторном просмотре обратите внимание на их произношение.

14 тапсырма

• Ответьте на вопросы:

1. *Хамит Григорий Парфеновичті неге тергеді?*

Почему Хамит допрашивает Григория Парфеновича?

2. *Григорий Парфенович қандай құқық туралы айтты?*

О каком праве говорит Григорий Парфенович?

3. *Григорий Парфеновичке азық-түлікті жеткізуші кім?*

Кто доставляет Григорию Парфеновичу продукты?

4. *Хамит мұны қайдан білді?*

Откуда это стало известно Хамиту?

5. *Хамит Григорий Парфеновичті қалай қорқытты?*

Как угрожал Хамит Григорию Парфеновичу?

6. *Григорий Парфенович азық-түлікті кіммен және қайда жібереді?*

Куда и с кем переправляет Григорий Парфенович продовольствие?

7. *Хамит өзіне керекті хабарды біле алды ма?*

Добился ли Хамит нужной информации?

8. *Григорий Парфенович деген кім?*

Кто такой Григорий Парфенович?

9. Сіздер қандай кейіпкердің атын естідіңіздер? Оның аты кім?

О каком новом действующем лице вы узнали? Как его зовут?

15 тапсырма

• Назовите фразу, которая, по вашему мнению, определит дальнейшее развитие событий.

16 тапсырма

• Распределите роли и сыграйте сцену в доме Григория Парфеновича.

• Сыграйте сцену, обменявшись ролями. Соблюдайте темп речи фильма, старайтесь правильно воспроизводить интонацию.

17 тапсырма

• Двумя-тремя ключевыми предложениями из текста передайте его основное содержание.

10 көрініс

Бірінші кезең

1 тапсырма

- Прочитайте слова, соотносящиеся с передвижением на лошадях:

атты доғару

атқа міну

арбаға тиеу

атқа шабу

ат-арба

арба жегу

қос ат

атты байлау

аттан түсу

аттану

аттандау

ат салысу

- Объясните значения этих слов.

2 тапсырма

- Проверьте, помните ли вы значения следующих глаголов:

күн көру

өмір сүру

еңбек ету

қолға түсу

сақ болу

сақ жүру

3 тапсырма

- Посмотрите следующий фрагмент фильма и ответьте на вопросы:

1. *Оқиға қайда өтеді?*

Где происходит действие?

2. *Әлімжан деген кім?*

Кто такой Алимжан?

3. *Хамит пен Әлімжан қайда келді?*
Куда приехали Хамит и Алимжан?
4. *Әлімжан тоғайға не әкелді және не түсірді?*
Что привез и сгрузил Алимжан в тугаях?

4 тапсырма

• Еще раз посмотрите фрагмент фильма и, сверяясь с текстом, уточните свои ответы на вопросы.

Әлімжан Мен зорлықпен жүрген едім. Олар мені қорқытты:

«Бүкіл үйіңді көз алдыңда бауыздаймын, содан соң (сосын) өзіңді. Мені... айтады. Дарға асамыз» дейді. Жасыратыны жоқ және ақша қызықтырды. Айтқанын бұлжытпай орындасаң, ақшаны аямайды.

Хамит Буындырып өлтірейін бе, оңбаған?! Айтып тұрған сөзін қарашы!

Әлімжан Міне, бәрі қорқытад(ы). Олар дарға асады, мұнда буындырады, қайтіп күн көреміз?

Хамит Адамшылықпен өмір сүр.

Әлімжан Шүү!.. Қалай адамшылықпен?

Хамит Өз ісіңе адал бол, жер жырт, еңбек ет!

Әлімжан Шүү!.. Айтуға оңай ғой.
О, жетіп қалдық. Шүү, шуу, шуу!.. Осы жерге түсіремін.
Дыр - р - р!

Хамит Түсір!

Әлімжан Болдым.

Хамит Олар қай уақытта келеді?

Әлімжан Әуелі біреуі келіп, байқап, маңайды шолып ке-

теді. Сосын қай уақытта алып кететінін білмеймін. Өте сақ жүреді.

Хамит Әзірге біреуі қолға түссе де жетеді.

Әлімжан Менің енді керегім жоқ болар, кетейін, а?

Хамит Тұра тұр, арқаның бар ма?

Әлімжан Бар. Жол жүргенде арқансыз бола ма?

Хамит Әкел бер... Жат!

Әлімжан Неге?

Хамит Байлап тастайын... Қай жақтан келеді?

Әлімжан Мына беттен, тау жақтан. Ашық жермен жүруге қорқады. Тоғайды тасалап, тығылып келеді.

Хамит А-а-а.. Айтып болдың ба?

Әлімжан Болдым...

5 тапсырма

- Помните ли вы значение слова *зорлық*?
- Найдите в тексте данного фрагмента фильма предложение с этим словом и переведите.

6 тапсырма

- Прочитайте:
*Олар мені қорқытты. Бауыздаймыз деді.
Дарға асамыз деді. Буындырып өлтіреміз деді.*
- Переведите. Объясните значения подчеркнутых глаголов. Что их объединяет?

7 тапсырма

- Объясните, как вы понимаете оборот *көз алдыңда*? Чем отличаются обороты *көз алдыңда* и *көз алдында*?

- Найдите в тексте этот оборот и определите, по отношению к кому он употреблен.

8 тапсырма

- Вспомните значения глаголов, поработайте с ними и допишите по образцу (формы повелительного залога):

<i>қорқу</i>	<i>қорқыту</i>	<i>қызығу</i>	<i>қызықтыру</i>
<i>күн көру</i>	_____	<i>буыну</i>	_____
<i>айту</i>	_____	<i>алу</i>	_____
<i>түсу</i>	_____	<i>шығу</i>	_____
<i>келу</i>	_____	<i>тұру</i>	_____

- Найдите некоторые из данных глаголов в тексте и уточните их значения в предложениях.

9 тапсырма

- Проверьте себя, помните ли вы значения слов:

<i>бүкіл</i>	<i>содан соң (сосын)</i>	<i>міне</i>
<i>оңай</i>	<i>қалай етіп (қайтіп)</i>	<i>әуелі</i>
<i>маңайы</i>	<i>әзірге</i>	<i>енді</i>

- Найдите эти слова в тексте. Сравните написание и произношение данных слов, посмотрев эпизод еще раз. Выпишите все несоответствия, которые вы заметили.

- Уточните контекстуальные значения слов.

Екінші кезең

1 тапсырма

- Составьте маленькие диалоги, используя следующие вопросы и слова:

Қай жақтан келеді?

*мына беттен, тау жақтан, ашық жерден,
тоғай ішінен, үй жақтан, жол жақтан*

Қай уақытта келеді?

*таңертең, азанда, ымыртта, сәскеде,
кешке, күндіз, түн ішінде, түн ортасында*

2 тапсырма

- Прочитайте все побудительные предложения. Старайтесь правильно воспроизвести их интонацию.
- Прочитайте все вопросительные предложения. Помните о повышении тона в вопросительных предложениях.
- Постарайтесь добиться такой же выразительности, как в фильме.

3 тапсырма

- Прочитайте перевод словосочетаний:

<i>ақша қызықтырды</i>	-	привлекли деньги
<i>ақшаны аямау</i>	-	не жалеть денег
<i>жер жырту</i>	-	пахать землю
<i>дарға асу</i>	-	вздернуть на виселице
- Найдите данные словосочетания в тексте и переведите предложения целиком.
- Полностью ли соответствуют предложенные варианты перевода словосочетаний вашему переводу?

4 тапсырма

- В тексте несколько раз встретились названия частей тела. Всегда ли они обозначают части тела? Переведите эти выражения:

көз алдында - _____
қолға түссе - _____
мына беттен - _____

5 тапсырма

- Согласны ли вы с таким переводом:
Айтып тұрған сөзін қарашы! Послушайте только его!
- Предложите свой вариант перевода.

6 тапсырма

- Ответьте на вопросы:
 1. *Әлімжан Хамитке не туралы айтты?*
О чем рассказал Алимжан Хамиту?
 2. *Әлімжан Күдіреге неге көмектесті?*
Почему Алимжан вынужден помогать Кудре?

3. *Хамит Әлімжанды неге байлады?*

Почему Хамит связал Алимжана?

4. *Қапта не бар?*

Что находится в мешках?

5. *Олар кімге арналған?*

Для кого они предназначены?

7 тапсырма

- Вспомните пожелания быть осторожным:

Сақ бол!

Сақ болыңыз!

Сақ болып жүріңіз!

- Найдите в тексте глагол с основой *сақ*. Прочитайте и переведите.

- В одном из первых фрагментов вам встречалось синонимичное выражение. Какое?

8 тапсырма

- Сравните предложения:

Осы жерге түсіремін.

Түсір!

Әзірге біреуі қолға түссе де жетеді.

Аттан түсу.

- Совпадают ли значения подчеркнутых слов? Определите значение этих слов по контексту.

9 тапсырма

- Прочитайте диалог Хамита и Алимжана по ролям. Проверьте правильность интонации и произношения.

- Посмотрите фрагмент еще раз. Отметьте все несоответствия между литературной и разговорной (сокращенной) формами. Если сможете, объясните их.

- Сыграйте сцену по ролям, исключив звук.

10 тапсырма

- В двух-трех предложениях передайте содержание фрагмента. Можно воспользоваться ключевыми фразами самого фильма.

II көрініс

Бірінші кезең

1 тапсырма

• Прочитайте глаголы. Проверьте, все ли они вам знакомы. Определите, чем отличаются друг от друга глаголы двух групп.

жылау

жылату

көру

көрсету

беру

бергізу

қорқу

қорқыту

бағыну

бағындыру

жалыну

жалындыру

мақтану

мақтандыру

тию

тигізу

ату

атқызу

2 тапсырма

• Прочитайте две характеристики, которые дает Кудре Хамиту и самому себе:

1. Батыр. Батырсың, Батыр екенсің, Қызыл батырсың, Қызыл әскер батырсың, Мықтысың! Қызылдың батыры.

2. Мен еркін даланың батырымын. Мені бағындыратын өкімет жоқ, болмайды да! Мені ешкім тыя алмайды. Сол үшін де күштімін! Сенен мен күштімін. Мен ешбір заң дегенге бағынбаймын.

- Все ли слова вам понятны? Уточните.
- Для двух характеристик используется лексическое и грамматическое противопоставление. Докажите это. Обратите внимание на повторение слов *батыр*, *бағыну*, *қызыл* в разных грамматических формах.
- Как вы думаете, для чего используется многократное повторение одних и тех же слов?
- Объясните значение синонимов *мықты* и *күшті*. Сравните:
мықтысың - күштімін
мықтымын - күштісің

3 тапсырма

- Прочитайте следующие предложения.
Ат, кәне! Ат деймін, сұмырай! Сағатымды берсін!
Қараңдар бері! Мә! Тартыңдар!
- Все ли вам понятно? Что объединяет все предложения? Объясните.

4 тапсырма

- Посмотрите фрагмент два раза. При повторном просмотре помогайте себе, сверяясь с текстом.

Хамит Ал, жануарым, бас!

(Төбелеседі. Оқ атылады)

*Күдіре Жетер. Аясаңшы.
Хамитсің ғой!*

Хамит Сен - Күдіресің!

Күдіре Ha-ha-ha!.. Ha-ha-ha!.. Мықтысың!

Хамит Мені жылата алмайсың, Құдіре!

Құдіре Оның бекер!

Хамит Ат, кәне!..

Құдіре Атып қайтемін.

Ахмет Сағатымды берсін!

Құдіре Көрсетермін мен саған сағатты!

Хамит Ат, кәне! Ат деймін, сұмырай!

Құдіре Неге айғайлайсың? Қорыққаның ба әлде
ұялғаның ба?
Батыр екенсің.

Хамит Батыр емеспін. Сені және саған ерген итар-
шыларды шіріген жұмыртқадай таптайтын
Қызыл армияның жауынгерімін.

Құдіре Иә, біліп айттың ғой. Батырсың! Қызыл
батырсың!

Қызыл әскер батырысың!

Ал, мен еркін даланың батырымын. Мені
бағындыратын өкімет жоқ, болмайды да!
Мені ешкім тыя алмайды. Сол үшін де күш-
тімін! Сенен мен күштімін!

Құдіре Қараңдар бері!

(Мұрнынан ұстайды)

Ha-ha-ha!..

Қызылдың батыры менің жетегімде жүреді!
Ha-ha-ha!.. Совет өкіметі менің жетегімде
жүреді!

Мен ешбір заң дегенге бағынбаймын.

Заң менің жетегімде жүреді!..

Ha-ha-ha!

(Бәрі күледі)

Жылатамын сені! Жалындырамын!

Ефим *Ол жыламайды, атаман!*

Қүдіре *Қалай жылағанын көресің, Ефим.
Кәне, неменесін аласың?*

Ефим *Етігінің керегі жоқ. Одан өз етігім артық.
Қызыл әскердің көйлегін кимеймін. Ал қайыс
белбеуі жақсы екен, осындай біреуі керек бо-
лып жүр еді.*

Қүдіре *Сен ше, Әлімжан?*

Әлімжан *Етігін алам(ын).*

Қүдіре *Ахмет!... Ә-ә-ә... сағат па? Осы сағат үшін
тағы да мақтансаң, атып тастаймын та-
банда. Бұл жолы соңғы рет кешірейін. Мә!..*

Хамит *Сендер!.. Бандылар! .. Мен болмасам, халық
береді сазайларыңды.*

Қүдіре *Халық? Мынау халық дейді!.. Ал жарайды!*

(Хамитты тартады)

*Халыққа барғың келді ғой, онда тезірек жүр!
Һа!.. Тартыңдар!!*

*Халық жоқ, егер тым қажет болып тұрса,
іріп әкелейік.*

Қалай, батырым, әкелейік пе?

Екінші кезең

1 тапсырма

• Посмотрите фрагмент еще раз. Благодаря каким языковым средствам данный фрагмент имеет столь насыщенный эмоциональный характер?

2 тапсырма

• Ответьте на вопросы:

1. *Көрініске кім қатысты?*
Кто участвовал в сцене?
2. *Оқиға қайда болды?*
Где происходит действие?
3. *Құдіреге Хамитті қолға түсірудің сәті қалай түсті?*
Как удалось Кудре выследить Хамита?
4. *Хамиттің дәйекті ойлары іске асты ма?*
Исполнились ли планы Хамита?
5. *Хамит өзінің тексеруін неден бастады?*
С чего Хамит начал свое расследование?
6. *Сағат туралы неге жиі айтылады?*
Почему так часто говорят о часах?
7. *Құдіре Ахметтің іс-әрекетіне неге қанағаттанбады?*
Почему Кудре был недоволен поведением Ахмета?
8. *Құдіре Хамиттің әрекетін және жоспарын білді ме, Сіздер қалай деп ойлайсыздар?*
Почему вы думаете, что Кудре знал о действиях и планах Хамита?
9. *Құдіре өзінің жан қияр достарымен қалай есептесті?*
Чем рассчитался Кудре с преданными ему друзьями?
10. *Хамитті қайда сүйретті? Сіздер қалай ойлайсыздар?*
Как вы думаете, куда потащили Хамита?

• Если вы не смогли ответить на все вопросы, то посмотрите эпизод еще раз.

3 тапсырма

• Найдите в тексте слова, включающие основу *бір*: *ешбір*, *біреу*. Переведите предложения, в которых встречаются эти слова, и объясните их значения в контексте.

4 тапсырма

• Прочитайте словосочетания:

шіріген жұмыртқадай *қайыс белбеу*

соңғы рет
ерген итаршылар

қызыл әскер
ешибір заң

- Объясните значения этих словосочетаний, найдите их в тексте и переведите.

5 тапсырма

- Найдите в тексте слова:

жетер	жарайды	жоқ	бекер
мә	әлде	бері	кәне
тым	егер	тағы да	онда

- Объясните их значение, используя контекст и словарное значение.

6 тапсырма

- Хамит говорит, обращаясь к коню: *Ал, жануарым, бас!*
- В каком значении употреблено слово *бас*?

7 тапсырма

- В тексте имеется много широко используемых речевых форм. Переведите. Постарайтесь запомнить их и употреблять в речи, видоизменяя и дополняя в зависимости от ситуации:

Жетер. _____
Оның бекер. _____
Мықтысың. _____
Қараңдар бері. _____
Тым қажет болып тұр. _____
Ал, жарайды! _____

8 тапсырма

- Дополните предложения.

_____	қайтемін.
_____	қайтемін.
_____	қайтемін.
_____	керегі жоқ.
_____	керегі жоқ.
_____	керегі жоқ.
_____	керек болып жүр еді.
_____	керек болып жүр еді.
_____	керек болып жүр еді.

9 тапсырма

- Посмотрите фрагмент фильма еще раз, представляя себя в роли Хамита и Кудре.
- Прочитайте по ролям весь текст. Добейтесь выразительности и нужного темпа речи.

10 тапсырма

- Прочитайте и переведите сложные глаголы :
жетектеп жүру сазайын беру қажет болу
- Составьте предложения или словосочетания с этими глаголами. В качестве образца используйте предложения из текста фильма.

11 тапсырма

- Что такое *халық* в представлении Хамита и Кудре? Почему это слово заключено в кавычки?

- Прочитайте, стараясь точно воспроизвести интонацию:

Мен болмасам, халық береді сазайларыңды.

Халық. Мынау «халық» дейді!... Халыққа барғың келді ғой, онда тезірек жүр!

Халық жоқ, егер тым қажет болып тұрса, іріп әкелейік.

- Обратите внимание на глагол *ііру* (загнать, собрать в кучу), который обычно используется по отношению к скоту. Объясните его применение в данном случае.

12 тапсырма

- Прочитайте:

Қызылдың батыры менің жетегімде жүреді!

Совет өкіметі менің жетегімде жүреді!

Заң менің жетегімде жүреді!..

- Объясните значение этих выражений. Почему Кудре повторяет это выражение?

13 тапсырма

- Прочитайте предложения:

Көрсетермін мен саған сағатты!

Қалай жылағанын көрерсің, Ефим!

12 КӨРІНІС

Бірінші кезең

1 тапсырма

- Посмотрите следующий фрагмент. Постарайтесь понять смысл драматических событий.
- При повторном просмотре воспользуйтесь текстом.

Құдіре

Халайық! Мына тұрған большевиктердің қарғылы төбеті. Жаңа өкіметтің қорғаушысы.

Мұның айтуынша, сендер Совет өкіметін жақтап, мына менің сазайымды бермексіңдер. Аһа-һа-һа!..

Мені жазалағыларың келмейді екен, ендеше қазір келіп мынаны құтқарып аламын деген адамға ерік беремін.

Ал, жарайды. Совет өкіметін жақсы көргендіктен емес, мына сорлыға жандарың ашысын да, ә? Һа, кімде-кім жанашырлық көрсетсе, оған тиіспеймін. Кәне, қайсысың?

Адам

Тоқта! Сенген адамды тапқан екенсің. Қорқып тұр!

Қүдіре Бәлкім, бұл сенің халқың емес шығар! Мейлі онда, басқасын іздейік, ә? Ha-ha-ha!.. Ha-ha-ha!.. Ha-ha-ha!..

Қүдіре Кімде-кім мынаны босатып алса, тиіспеуге уәде беремін. Кәне, кім бар?

Ақан Мен бармын, Қүдіре! Мен!

Қүдіре Білемін сені, шал, өлімнен қорықпайсың. Сені есептемейм(ін). Алланың сүйікті құлы болып, оп-оңай сауапқа бата қаламын дегеніңе бере қоймаспын. Шалды есептемейм(ін)... Тартыңдар!

Қүдіре Кім бар?

Әйел Үндеме! Тілеуіңді берсін!

Қүдіре Кәне, кім?

Әйгерім Мен.

(Күбір естіледі)

Адамдар Байсейіттің қызы ғой. Жібермесеңдерші. Бейшара бала өледі ғой енді. Әкесі марқұм осындай қайсар еді. Құдай өзі сақтасын!

Қүдіре Әйел балаға не жоқ?

Әйгерім Бұл ауылда еркек қалмаған.

Қүдіре Қолын шеш деп кім айтты саған?

Әйгерім Әкем тірі болса, осылай істер еді. Бірақ сен... Сенің адамдарың өлтірді оны. Мен сол Байсейіт Мүкеевтің қызы болған соң босаттым.

Қүдіре Ә-ә-ә... солаймын де... Қызыл иттің күшігі!

Адамдар Айтсаңдаршы...Туіспесін... Айтсаңдаршы...

Шал Жүрген жеріңнің бәрінде жұртты жинап, „кімде-кім босатып алам(ын) десе, тиіспеймін“ деп серт бергенсің. Ақан сұраған екен, оған бермепсің, „алжыған шалды есептемеймін“ деп, мынаған қыз бала деп сылтауратып бермей тұрсың... Мына халық алдында берген уәдеңді жұттың ба, Құдіре?!

Құдіре Мен уәдемді бұзбайтын адаммын. Айтқанымнан қайтпаймын. Бердім мына өлімтікті.

2 тапсырма

• Ответьте на вопросы:

1. Оқиға қайда өтеді?
Где происходит действие?
2. Құдіре Хамитті ауылдан ауылға неге сүйретті?
Почему Кудре водил Хамита по аулам?
3. Құдіре әр ауылда не жөнінде айтты?
О чем говорил Кудре в каждом ауле?
4. Хамитке кім кепілдік бермекші болды?
Кто хотел поручиться за Хамита?
5. Ол Хамитты неге бермек болды?
Почему он хотел отдать Хамита?

3 тапсырма

• Сравните родственные слова:

ерік	воля, свобода, вольность
еркін	свободный, непринужденный
еріксіз	поневоле
ерік беру	допускать, позволять, дать поблажку
еріксіздік	неволя
еркіндеу	чувствовать себя свободным, непринужденным
еркіндік,	
еркіншілік	свобода
еркінше	вдоволь, вволю, свободно, довольно
еріксіз	без ведома, по своей воле.

- Вспомните: *Мен еркін даланың батырымын.*
- Найдите в тексте предложения с некоторыми из этих слов. Уточните их значения в предложениях.

4 тапсырма

- Проведите фонетическую тренировку со следующими словами. Послушайте, как их произносят герои фильма.

етік етек ерік еркін еркек есеп емес

- Проверьте себя, все ли слова вы знаете. Найдите их в тексте и переведите предложения, в которых они встречаются.

5 тапсырма

- Прочитайте словосочетания и предложения:

Жаңа өкіметтің қорғаушысы

Совет өкіметін жақтап

Совет өкіметін жақсы көргендіктен емес

Совет өкіметі менің жетегімде жүреді.

- Переведите. Обратите внимание на глагол *жақтап*. Определите, от какой основы образован данный глагол.

6 тапсырма

- Сравните слова *кім* и *кімде-кім*. Объясните, чем различаются эти слова.
- Проанализируйте все случаи использования слов *кім* и *кімде-кім*.
- Проверьте себя, правильно ли вы объяснили их значение.

Екінші кезең

1 тапсырма

- Разбейте фрагмент на три части. Почему в ауле у Айгерим Кудре не объясняет, чего он хочет добиться? Найдите в двух частях текста повторяющиеся ключевые слова и выражения. Объясните, почему они так важны для содержания фрагмента.

2 тапсырма

- Прочитайте следующий ряд слов:

өл - өлме - өлім - өлімтік - өлімнен қорқу - өлтіру - өлтірген - өлген.

- Проверьте себя, все ли слова и грамматические формы вам понятны.

- Найдите в тексте некоторые из данных слов. Уточните их значения.

3 тапсырма

- Прочитайте. Объясните общий смысл данного отрывка и ответьте на вопросы:

Сен өлімнен қорықпайсың. Сені есептемеймін. Алланың сүйікті құлы болып, он-оңай сауапқа бата қаламын дегеніңе бере қоймаспын. Шалды есептемеймін.

1. Бұл сөз кімнің атына айтылды?

Кому адресованы эти слова?

2. Ол кім туралы айтылды?

О ком они сказаны?

3. Ол Ақанның Хамитті босату жөніндегі өтінішін неге қабыл алмады?

Почему Кудре не хочет учитывать просьбу Акана освободить Хамита?

4. Ол Ақанның ішкі сырын қалай сезді?

Как Кудре разгадывает тайное желание Акана?

5. Қудіре дұрыс істеді ме? Сіздер қалай ойлайсыздар?

Как вы думаете, прав ли был Кудре?

4 тапсырма

- Найдите в родном языке аналог словам:

сауап, сауапқа бату, сауап болу.

5 тапсырма

- Объясните форму *он-оңай*. Что значит данное слово и как оно образовано?

6 тапсырма

- Проверьте, все ли слова вам известны:

әйел бала _____ *қыз бала* _____ *халық* _____ *әке* _____

алжыған шал	алланың құлы	шал	еркек
халайық	қорғаушы	адам	еркек
Байсейттің қызы	марқұм	сорлы	құдай
қызыл иттің күшігі			

- Найдите эти слова в тексте фрагмента. Уточните их значения в составе предложений.
- Определите, к кому из героев относятся данные слова.

7 тапсырма

- Среди голосов толпы прозвучало:

Тілеуіңді берсін!

Құдай өзі сақтасын!

- Объясните эти выражения. Подберите близкие им выражения на русском языке.

- Дополните первое выражение словами, которые вы знаете: *құдай, алла, алла-тағала*.

- Встречаются другие варианты первого выражения (благословения):

Тілеуің қабыл болсын!

Тілеуіңе жет!

- Объясните все благопожелания.
- Кому были адресованы пожелания, прозвучавшие из толпы?

8 тапсырма

- Слово *жан* активно участвует в словообразовании и словообразовании:

жан ашу

- переживать, сочувствовать

жанашыр

- сочувствующий, близкий родственник, болельщик

жанашырлық

- самый близкий; тот, у кого душа болит за тебя

- Запомните эти формы. Потренируйтесь в произношении данных слов.

- Допишите словосочетания, включая в них слова *эйел балаға, бейшараға, шалға, адамға, әйелге, қызыл әскерге, Хамитке, Ақанға, алжыған шалға*:

мына сорлыға жаным ашыды _____ *жаным ашиды*
 _____ *жаным ашыды* _____ *жаным ашиды*
 _____ *жаным ашыды* _____ *жаным ашиды*

_____ жаным ашыды _____ жаным ашиды
 _____ жаным ашыды _____ жаным ашиды

- Объясните, чем различаются слова в двух столбцах.

9 тапсырма

- Найдите в тексте все случаи использования слова *мына*.
- Уточните его значение в каждом из восьми случаев.

10 тапсырма

- Сравните три слова:

<i>серт</i>	клятва, заклятие, обет, зарок
<i>уәде</i>	обещание
<i>ант</i>	клятва, клятвенное обещание, присяга

- Прочитайте сложные глаголы и определите, чем они отличаются:

<i>ант беру</i>	<i>уәде беру</i>	<i>серт беру</i>
<i>ант ету</i>	<i>уәде ету</i>	<i>серт ету</i>
<i>ант орындау</i>	<i>уәде орындау</i>	<i>серт орындау</i>

- Найдите в тексте слова *серт* и *уәде*.
- Выпишите словосочетания, в которых они используются.
- Объясните следующие слова и словосочетания:

уәдеде тұру - _____
уәдеден таю - _____
уәдені бұзу - _____
уәдені жұту - _____

11 тапсырма

- Ответьте на вопросы:

1. *Кім қандай серт берді?*
Кто и какую давал клятву?
2. *Қарт адам Құдірені неге айыптады?*
В чем старик обвинил Кудре?
3. *Құдіре өз туралы не айтты? Ол берген уәдесін бұзды ма?*
Как говорит о себе Кудре, может ли он нарушить данное им обещание?

12 тапсырма

- Прочитайте предложения. Что их объединяет?

Уәдемді бұзбаймын.

Айтқанымнан қайтпаймын.

Мен серт бергенмін.

- Запомните поговорку:

Айтқаным айтқан, айтқанымнан қайтпан.

Үшінші кезең

1 тапсырма

- Распределите слова на три группы в зависимости от того, к кому в фильме они были отнесены - к Хамиту, Айгерим или Акану:

қарғылы төбет

жаңа өкіметтің қорғаушысы

сорлы

шал

алланың құлы

қызыл иттің күшігі

алжыған шал

қыз бала

өлімтік

әйел бала

қыз

қайсар

2 тапсырма

- Допишите словосочетания. Запомните эти часто употребляющиеся выражения.

мұның айтуынша

мұның айтуы бойынша

мынаның _____

сенің _____

басқаның _____

кімде-кімнің _____

3 тапсырма

- Объясните значение слов:

бәлкім - _____

мейлі - _____

ендеше - _____

ал - _____

кәне - _____

- Найдите их в тексте. Прочитайте предложения, содержащие данные слова. Обратите внимание на пунктуацию.

4 тапсырма

- Используя материал разных эпизодов, ответьте на вопросы:

1. *Ақан деген кім?*

Кто такой Ақан?

2. *Оның бұрынғы өмірі қандай еді? Қазіргі ше?*

Какой была его жизнь в прошлом? А в настоящем?

3. *Ақан мен Күдірені бұрын не байланыстырған еді?*

Қазір ше?

Что связывало Акана с Кудре в прошлом? А в настоящем?

4. *Ақанның Совет өкіметіне деген көзқарасын сипаттаңыз.*

Охарактеризуйте отношение Акана к Советской власти.

5. *Ақанның Хамитті босату туралы ойы шындыққа келеді ме? Әлде оның белгілі бір себебі болды ма?*

Насколько искренним было желание Акана освободить Хамита? Или оно было продиктовано какими-либо соображениями?

5 тапсырма

- Распределив роли, сыграйте сцену несколько раз. Поменяйтесь ролями. Старайтесь правильно воспроизвести интонацию героев.

- Проверьте себя, посмотрев эпизод еще раз. Во время игры могут проясниться некоторые оттенки значений слов.

- Сыграйте сцену сначала с включенным изображением и звуком, затем без звука, соблюдая необходимый темп речи.

- В двух-трех предложениях передайте содержание фрагмента.

13 көрініс

Бірінші кезең

1 тапсырма

- Проверьте себя, помните ли вы следующие глаголы:

<i>ішу</i>	<i>білу</i>	<i>кету</i>	<i>керу</i>
<i>өлтіру</i>	<i>беру</i>	<i>сую</i>	<i>алу</i>
<i>келу</i>	<i>жүру</i>	<i>кию</i>	<i>тану</i>
<i>шығу</i>	<i>кіру</i>	<i>байқау</i>	<i>бару</i>
<i>айту</i>	<i>түсіну</i>	<i>қарау</i>	<i>істеу</i>
<i>құтылу</i>	<i>қайту</i>	<i>түсу</i>	<i>түсіну</i>

- Выпишите из данного списка антонимы (слова с противоположным значением):

кету - _____ *беру* - _____
шығу - _____ *бару* - _____

2 тапсырма

- Прочитайте и переведите:

кету - _____
кетіп қалды - _____
кетуім керек - _____
кетуіміз керек - _____
кетпей болмайды _____

- Объясните, какое значение последней грамматической форме придает дважды употребленная отрицательная частица: *кетпей болмайды*.

3 тапсырма

- Сравните определения к слову *адам*:

<i>денелі адам</i>	<i>үлкен адам</i>
<i>ірі адам</i>	<i>бойы биік адам</i>
<i>бойы ұзын адам</i>	<i>ұзын бойлы адам</i>
- Вспомните и запишите определения с противоположным значением (маленький, маленького роста, невысокий человек).

4 тапсырма

- Посмотрите следующий фрагмент фильма и ответьте на вопросы:

1. *Оқиға қайда өтеді?*

Где происходит действие?

2. *Хамитпен Әйгерімнің танысуы неден басталды?*

Как состоялось знакомство Хамита и Айгерим?

3. *Әйгерім Хамитті бұрын білді ме? Сіз қалай ойлайсыз?*

Знала ли Айгерим Хамита раньше? Как вы думаете?

4. *Әйгерім әкесін өлтірген адамды қалай білді?*

Как Айгерим узнала убийцу отца?

6. *Ахмет бір сөзді неге қайталай берді?*

Почему Ахмет повторял одну и ту же фразу?

7. *Хамит Әйгерімге қандай ақыл берді?*

Что посоветовал Хамит Айгерим?

5 тапсырма

- Посмотрев фрагмент с текстом в руках, проверьте, правильно ли вы ответили на вопросы.

(*Үйдің ішінде*)

Әйгерім Тамақ ішесің бе?

Хамит Ішпеймін. Атың кім сенің?

- Әйгерім** Әйгерім.
- Хамит** Менің атым - Хамит.
- Әйгерім** Білем(ін)!..
- Хамит** Олар қайда?
- Әйгерім** Кетіп қалды.
- Хамит** Мүмкін емес.
- Әйгерім** Өз көзіммен көрдім. Кетіп қалды.
- Хамит** Ерте ме, кеш пе, олар мені бәрі бір өлтіреді. Кетуім керек. Кетпей болмайды.
- Әйгерім** Мен саған етік берейін. Әкемнің етігі саған сияды. Әкем денелі адам болатын. Кілетте жатыр, қазір алып келемін.
- (Далада)
- Әйгерім** Аһ!
- Ахмет** Қыз баланың түн ішінде жалғыз жүргені жақсылық емес!
- (Үйде)
- Әйгерім** Мә, киіп ал! Әкемді өлтірген жауыз осында жүр.
- Хамит** Танушы ма едің?
- Әйгерім** Қолынан әкемнің сағатын көрдім.
- Хамит** Ахмет пе?
- Ахмет** Ал, мен...
Шық! Шық деймін!

Хамит

Шыға тұр, Әйгерім!

Ахмет

Байқаймын, алыс сапарға аттанғалы жатқан сияқтысың. Ал, кәне, бара ғой! Бірақ мен саған қазір сағаттың қанша болғанын айтып берейін.

Қазір сағат тоғыз жарым!.. Сағат тоғыз жарым!.. Сағат тоғыз жарым!..

(Хамитті тебеді)

Сағат тоғыз жарым! Сағат тоғыз жарым!
Сағат тоғыз жарым! Тоғыз жарым! Тоғыз жарым!
Тоғыз жарым! Тоғыз жарым! Тоғыз жарым! Тоғыз жарым!
Тоғыз жарым! Тоғыз жарым! Тоғыз жарым!..

(Әйгерім мылтық атады. Ахмет өледі.)

Хамит

Өлді!..

Әйгерім

Аһ!

Хамит

Жалғыз ба еді?

Әйгерім

Білмеймін. Өліп қалды ма?

Хамит

Ол сенің әкеңді өлтірген. Сен қанішерді өлтірдің. Бұл қиянат емес, Әйгерім! Ала ғой!

(Сағатты береді)

М.

Өзің біл!

(Мылтықты алады)

Хамит

Менікі!..

Сағат - сенікі! Бесатар - менікі!

Тез кетуіміз керек. Әйтпесе, олар қазір келеді де, екеумізді өлтіріп кетеді. Айтқанға түсін, айналайын! Қарама! Қажеті жоқ!

күрес - борьба

ұрып салу - побить

ұрып соғу - избить

оқ ату - стрелять

өлу - умереть

өлтіріп кету - убить

ұру - бить, колотить, ударять

күресу - бороться

күш - сила

күш жұмсау - приложить силу

өлтіру - убить

қорқу - бояться

4 тапсырма

• Прочитайте текст всей сцены и посмотрите фрагмент фильма. Объясните слова, обозначающие предметы, о которых говорят участники сцены:

етік - _____

кілет - _____

бесатар - _____

5 тапсырма

• Найдите в тексте фрагмента названия частей тела. Они встречаются в следующих выражениях:

Өз көзіммен көрдім. - _____

Әкем денелі адам болатын. - _____

Қолынан әкемнің сағатын көрдім. _____

Тек байқа, көзге түсіп қалма. _____

• Объясните эти выражения. Слова, обозначающие части тела, употреблены в прямом или переносном значении?

6 тапсырма

• В эпизоде прозвучало обращение к Айгерим: *айналайын*. Объясните, что оно значит и когда может быть использовано.

7 тапсырма

• Дайте описание внешнего и внутреннего облика Ахмета. При этом можно опираться на следующие вопросы:

1. Ахмет деген кім?

Кто такой Ахмет?

2. Ол қандай адам еді?

Какой он был человек?

3. Оған сағат не үшін керек болды? Оның қандай құпиясы бар?

Зачем нужны были ему часы? Была ли у них тайна?

4. *Ол кекшіл немесе қайырымды адам ба?*

Был ли он злопамятным или добросердечным человеком?

5. *Оның мінез-құлқын қай сөзбен анықтауға болады? Сақ болыңыздар!*

Какими словами можно охарактеризовать его? Будьте внимательны!

<i>күшті</i>	<i>ызақор</i>	<i>қатал</i>
<i>жауыз</i>	<i>банды</i>	<i>қорқақ</i>
<i>су жүрек</i>	<i>жанашыр</i>	<i>батыр</i>
<i>сотқар</i>	<i>қайырымсыз</i>	<i>қатты</i>
<i>тас жүрек</i>	<i>тасбауыр</i>	<i>безбүйрек</i>
<i>қанішер</i>	<i>батыл</i>	<i>жолбарыс</i>
<i>ақылды</i>	<i>қайырымды</i>	<i>әділетті</i>

8 тапсырма

• Прочитайте текст всей сцены по ролям. Проверьте правильность произношения и интонации, посмотрев отрывок еще раз.

• Сыграйте сцену по ролям при включенном изображении и звуке.

• Сыграйте сцену по ролям, отключив звук и стараясь говорить выразительно и в нужном темпе.

9 тапсырма

• В двух-трех ключевых фразах фрагмента передайте его основное содержание.

10 тапсырма

• Кому принадлежат следующие слова? Объясните подчеркнутые выражения.

Ерте ме, кеш пе, олар мені бәрі бір өлтіреді.

14 көрініс

Бірінші кезең

1 тапсырма

- Вспомните слова *ант*, *серт*, *уәде* и глаголы, образованные с их участием:

ант беру

ант алу

серт беру

серт алу

уәде беру

уәде алу

- Допишите личные формы единственного числа:

Мен ант _____ , серт _____ , уәде _____ .

Сен ант _____ , серт _____ , уәде _____ .

Сіз ант _____ , серт _____ , уәде _____ .

Ол ант _____ , серт _____ , уәде _____ .

2 тапсырма

- Объясните подчеркнутые выражения:
Әкемнің сағаты. Әкемнің бір көзі ғой.
Мен бір ауыз сөз айтамын.
Көзге түсіп қалма!

3 тапсырма

- Объясните, чем различаются слова:
сағатты - сағаты
сағатың - сағаттың
- Используйте эти слова для фонетической тренировки.

4 тапсырма

- Прочитайте глаголы. Проверьте, помните ли вы их значения.

1. жоғалту беру көрсету
жазу жұмсау басу
жерлеу айту берілу

2. қаза табу ант беру көзге түсу
рұқсат беру кек алу ерлік көрсету

5 тапсырма

- Посмотрите следующий отрывок фильма. Следите за диалогом по тексту.

(Домбыра тартылады)

Әйгерім Сағатты жоғалтқан жоқсың ба?

Хамит Жо - о - оқ!

Әйгерім Онда өзіме берші. Әкемнің бір көзі ғой.

(Сағаттағы жазуды оқиды)

Хамит Ержүрек қызыл әскер жауынгері Байсеіт Мүкеевке! Колчак бандыларына қарсы күресте ерлік көрсеткені үшін!

Әйгерім Бұл менің әкемнің сағаты.

Хамит Енді сенің сағатың, қарындасым. Бұған мынадай деп жазамыз:
Байсеітқызы, кішкентай Әйгерімге, батылдығы мен революция ісіне берілгендігі үшін!

(Ән орындалады)

Адам Олар рұқсат бермей қойды жерлеуге.

(Жер қазады)

Хамит Күрек бер!

(Жер қазады)

Мен бір ауыз сөз айтайын. Көп сөйлейтін уақыт емес. Былай боларын ойламай, сені өлімге жұмсаппын. Құдіренің қолынан қаза таптың. Менің айтарым, қарақшы Құдіре мен оның бандылары мұнан былай Совет үкіметінің топырағын басып жүре алмайды. Сен үшін кек аламыз. Ант беремін, бауырым!

Екінші кезең

1 тапсырма

- Посмотрите фрагмент еще раз и ответьте на вопросы:
 1. Оқиға қайда өтеді?
Где происходит действие?
 2. Хамит пен Әйгерім от басында не жөнінде әңгімелесті?
О чем говорят Хамит и Айгерим у костра?
 3. Хамит кімді жерледі?
Кого похоронил Хамит?
 4. Хамит кім үшін ант берді?
Кому клянется Хамит?

2 тапсырма

- Прочитайте текст полностью. Найдите местоимения:

онда	бұл	менің
сенің	бұған	мынадай
олар	сені	сен
мұнан	былай	өзіме
- Объясните их значение, опираясь на контекст.

3 тапсырма

- Найдите в тексте отрицательные слова и частицы. Переведите:

жоқсың -	_____
жоқ -	_____
бермей қойды -	_____
уақыт емес -	_____
ойламай -	_____
жүре алмайды -	_____
- Объясните их роль в предложении и в тексте.

4 тапсырма

• В тексте четыре раза встретилось слово *үшін*. Найдите это слово и определите, в каком значении оно каждый раз было использовано.

5 тапсырма

• Распределив роли, сыграйте данный эпизод без видеосопровождения. Следите за произношением. Отметьте все непонятные места в тексте. Попробуйте самостоятельно найти на них ответы во время следующего просмотра.

6 тапсырма

• В тексте встретились обращения *қарындасым* и *бауырым*.
• Объясните, по отношению к кому и кем они могут быть употреблены.

7 тапсырма

• Используйте для фонетической тренировки слова

әкемің

екенмін

сағатты

сағаты

8 тапсырма

• Прочитайте текст. Подчеркните слова и обороты, которые произносятся не так, как пишутся.
• Проверьте себя при следующем просмотре.

9 тапсырма

• Сыграйте отрывок фильма, меняясь ролями и регулируя темп речи в соответствии с изображением.
• Постарайтесь добиться такого же звучания, темпа и выразительности, как в фильме.
• Сыграйте данный фрагмент без звукового сопровождения.

10 тапсырма

• В двух-трех ключевых фразах передайте основное содержание данного фрагмента.

15 көрініс

Бірінші кезең

1 тапсырма

- Прочитайте следующие глаголы. Проверьте себя, все ли они вам знакомы.
- Образуйте их отрицательные формы.

жүру - жүрмеу

шаршау - шаршамау

үлгеру _____

қалу _____

басу _____

тоқтау _____

көтеру _____

ату _____

білу _____

қарау _____

айқайлау _____

шулау _____

шабу _____

көру _____

қарау _____

ойлану _____

көму _____

ұйымдасу _____

қорғау _____

ауырту _____

қарулану _____

қазу _____

2 тапсырма

- Произнесите несколько раз следующие слова. Помните об особенностях произношения мягких и твердых основ:

күту келу көру көму кету
құру қазу қалу қарау қорғау

- Откорректируйте произношение, посмотрев фрагмент еще раз.

3 тапсырма

- Посмотрите фрагмент фильма.
- Разобраться в действии вам поможет текст. Используйте его при повторном просмотре фрагмента.

Хамит Тез жүр, Әйгерім! Әйтпесе үлгермейміз!

Әйгерім Шаршап қалдым.

Хамит Тез! Тез!..

(Мылтық дауысы естіледі)

Бас аяғыңды!..

Иван!.. Үлгермедім-ау!..

Иван Тоқта! Көтер қолыңды!.. Хамит!!!

Хамит Иван!

Иван Ha-ha-ha!.. Ha-ha! Хамит, тірімісің?!
Сәлеметсің бе? Бармысың, бауырым!?

Хамит Мынау кім?

Иван Қайдан білейін, Хамит Ысқақович!

Хамит Ефим ғой! Кім атты?

Иван Мен, Хамит Ысқақович! Қарасам, бандалар қым-ғуыт айқайлап, шулап, бізге қарай төніп келеді екен, жақсылап қарсы алдық. Мынау алдында шауып келе жатқан. Қарауылға дәл ілінген кезде басып салдым! Қалғандары мұның ұшып түскенін көрді де, аттарының

басын кейін бұрып, өлгендеріне қарамай, безіп кетті. Тфу!.. Неге ойланып қалдың? Қазір көмеміз. Осыны көмейік деп келе жатсақ, сен келесің, қасыңда әдемі қызың бар. Атың кім, сүйкімді қыз?

Әйгерім Әйгерім!

Иван Әйгерім!.. Ал менің аты-жөнім - Иван Матвеевич! Ха, ха, ха

Хамит Жұртты қалай ұйымдастырдың, Ваня?

Иван Қорға деп бұйырған өзің ғой. Осылай қорғадым. Жалғыз қалай қорғай аламын. Содан не істейміз деп ақылдастық. Саттармен...
Басты ауыртсақ та, бұл ақылды адам болып шықты.

Саттар Қайдағы!

Иван Сосын (содан соң) қолымызға түскенімен қаруландық. Айнала ор қазып, шеп құрып жаттық та, жауды күттік.
Сөйтсек (солай етсек), күткен жауымыз - су жүрек, қорқақтар екен. Солай ғой.

Адам Дұрыс! Иә, иә!

Хамит Рақмет, сіздерге! Рақмет, ақсақал!

Ақсақал Саған да рақмет, балам!

Екінші кезең

1 тапсырма

• В тексте фрагмента встретились простые и сложные глаголы, включающие названия частей тела. Этот список

может быть продолжен. Вспомните глаголы, которые вы уже знаете.

<i>аяқ басу</i>	<i>бас бұру</i>	<i>бас(ты) ауырту</i>
<i>бет бұру</i>	<i>көзге түсу</i>	<i>көз жазып қалу</i>
<i>қол қою</i>	<i>қол тигізу</i>	<i>маңдай тіреу</i>
<i>тіл тигізу</i>	<i>көздеу</i>	<i>қолдау</i>

2 тапсырма

- Слова *жоқ* и *бар* могут использоваться как антонимы (слова с противоположным значением).
- В тексте данного и предыдущих отрывков вам встречались личные формы этих слов. Переведите:

<i>бармысың</i>	<i>жоқсың</i>
<i>бармын</i>	<i>жоқпын</i>
<i>жоқпысың</i>	<i>бармысың</i>

3 тапсырма

- Запомните новые многозначные слова:

<i>төнү</i>	подъезжать вплотную, набрасываться; нависать
<i>безу</i>	отречься, убежать
<i>шеп</i>	оборонительные укрепления, рубеж
<i>ор</i>	ров, канава
<i>қарауыл</i>	охрана, караул, мушка, прицел
<i>қымғуыт</i>	суматоха, неразбериха

- Найдите в тексте эти слова. Уточните их контекстуальное значение.
- Придумайте с данными словами предложения или словосочетания.

4 тапсырма

- Ответьте на вопросы:

1. *Хамит пен Әйгерім неге асықты?*
Почему торопились Хамит и Айгерим?
2. *Ефимді кім өлтірді? Неге?*
Кто убил Ефима? Почему?
3. *Ауылды күзеттіріп, Иван мен Саттар не істеді?*
Что делали Иван и Саттар, охраняя аул?

4. *Иван Саттарды қалай бағалады?*
Какую оценку Саттару дает Иван?
5. *Иван бандылардың істеріне қандай баға берді?*
Как Иван оценивает поведение банды?
6. *Хамит ауыл адамына не үшін алғыс айтты?*
За что Хамит благодарит аульчан?

5 тапсырма

- Прочитайте предложения. Переведите, обращая внимание на формы подчеркнутых слов. Ответьте, что их объединяет.

Қорға деп бұйырған өзің ғой.

Тез жүр! Бас аяғыңды!

Тоқта! Көтер қолыңды!

6 тапсырма

- В эпизоде использовались разные обращения.
- Дайте комментарии к каждому обращению. Объясните в каждом случае выбор той или иной формы:

бауырым - _____

Әйгерім - _____

Хамит - _____

Хамит Ысқакович - _____

сүйкімді қыз - _____

Ваня - _____

Иван - _____

ақсақал - _____

балам - _____

7 тапсырма

- В данном фрагменте четыре раза встретились слова с основой *бас*. Что означают эти слова - часть тела или действие? Будьте внимательны, т.к. они могут использоваться в переносном значении.

8 тапсырма

- Посмотрите эпизод и проверьте, как произносятся слова:
бізге қарай _____ *келеді екен* _____

қарсы алдық
солай етсек

болып шықты
содан соң

- Потренируйтесь в произношении этих словосочетаний. Запомните их: они часто используются в речи.

9 тапсырма

- Прочитайте текст по ролям. Следите за произношением и интонацией.
- Сыграйте отрывок по ролям, постарайтесь не отстать от изображения и добиться такого же звучания и выразительности, как в фильме.

10 тапсырма

- В двух-трех предложениях передайте содержание фрагмента.

- В данном фрагменте выделите основные события и охарактеризуйте их.
- Дайте комментарий к каждому событию.

1	Менің ойымша, бұл өзінің өміріндегі ең қиын сәттерінің бірі болды.	Менің ойымша, бұл өзінің өміріндегі ең қиын сәттерінің бірі болды.
2	Бұл өзінің өміріндегі ең қиын сәттерінің бірі болды.	Бұл өзінің өміріндегі ең қиын сәттерінің бірі болды.
3	Бұл өзінің өміріндегі ең қиын сәттерінің бірі болды.	Бұл өзінің өміріндегі ең қиын сәттерінің бірі болды.
4	Бұл өзінің өміріндегі ең қиын сәттерінің бірі болды.	Бұл өзінің өміріндегі ең қиын сәттерінің бірі болды.
5	Бұл өзінің өміріндегі ең қиын сәттерінің бірі болды.	Бұл өзінің өміріндегі ең қиын сәттерінің бірі болды.
6	Бұл өзінің өміріндегі ең қиын сәттерінің бірі болды.	Бұл өзінің өміріндегі ең қиын сәттерінің бірі болды.
7	Бұл өзінің өміріндегі ең қиын сәттерінің бірі болды.	Бұл өзінің өміріндегі ең қиын сәттерінің бірі болды.
8	Бұл өзінің өміріндегі ең қиын сәттерінің бірі болды.	Бұл өзінің өміріндегі ең қиын сәттерінің бірі болды.
9	Бұл өзінің өміріндегі ең қиын сәттерінің бірі болды.	Бұл өзінің өміріндегі ең қиын сәттерінің бірі болды.
10	Бұл өзінің өміріндегі ең қиын сәттерінің бірі болды.	Бұл өзінің өміріндегі ең қиын сәттерінің бірі болды.

- Найдите в тексте эти слова. Уточните их значение.
- Придумайте к данным словам предложения или словосочетания.

- В данном фрагменте выделите четыре-пять предложения и охарактеризуйте их.
- Дайте комментарий к этим предложениям.

- Кто или что это? Почему?

- Почему автор использует эти слова? Как они влияют на содержание?

16 көрініс

Бірінші кезең

1 тапсырма

- Проверьте себя, помните ли вы значения глаголов.
- Допишите отрицательные формы глаголов и образуйте повелительное наклонение. Все эти слова прозвучат в следующем фрагменте.

қозғалу	қозғалмау	қозғал
жату	жатпау	жат
көрсету	_____	_____
орындау	_____	_____
сөйлеу	_____	_____
ояну	_____	_____
қорқу	_____	_____
құю	_____	_____
қарау	_____	_____
демалу	демалмау	_____
біліп алу	біліп алмау	біліп ал
қажап тастау	қажап тастамау	_____

2 тапсырма

- Посмотрите следующий фрагмент фильма. Следите за действием, сверяясь по тексту.

Крумин Сәлеметсіз бе?

Келіншек Сәлеметсіз бе?

Крумин Ояусың ба? Жата бер, қозғалма! Жыламай-тыныңды көрсеттің. Негізінен тапсырманы орындадың. Жағдайды біліп алдық. Бұдан бұлай не істейтінімізді ертең сөйлесерміз.

Хамит Ім!...

Крумин Ал жатып, демал.

Келіншек Айналайынның аяғын қажап тастапты.

Крумин Рақмет, қызым!

(Қолын сүйді)

Келіншек Мықты екенсің, қорықпайтын!

3 тапсырма

• Ответьте на вопросы:

1. Әйгерім мен Хамит қандай жерде болды?

Где находятся Хамит и Айгерим?

2. Көрініске қатысушылар кімдер?

Кто участвует в сцене?

3. Крумин Әйгерімге не үшін алғыс айтты?

За что благодарит Крумин Айгерим?

4. Келіншек Әйгерімді қалай бағалады?

Как молодая женщина оценивает поступок Айгерим?

4 тапсырма

• Заметьте, что молодая женщина, ухаживающая за героями, названа *келіншек*. Почему? Замужем ли она?

• Запомнили ли вы, как она одета? Обратите внимание на это при следующем просмотре.

5 тапсырма

• В данном фрагменте фильма прозвучали слова приветствия, благодарности и отказа. Вспомните их.

6 тапсырма

• Молодая женщина называет Айгерим не по имени, а *айналайын*. Почему? Уточните значение слова. Когда можно использовать это обращение?

7 тапсырма

• Прочитайте слова Крумина, обращенные к Хамиту. Объясните, о каком задании и каких обстоятельствах он говорит:

Негізінен тапсырманы орындадың. Жағдайды біліп алдық.

• вспомните, какое задание получал Хамит. Об этом шла речь в одном из первых фрагментов фильма.

8 тапсырма

• Определите значение слова *мықты*. Оно вам встречалось в разных выражениях. Кудре, обращаясь к Хамиту, говорит:

Мықтысың!

Молодая женщина удивляется, говоря об Айгерім:

Мықты екенсің, қорықпайтын!

• Сравните интонацию и значения двух высказываний.

9 тапсырма

• Многие ли фразы из данного фрагмента вы можете использовать в своей речи? Перечислите их.

10 тапсырма

• Найдите в тексте и объясните значения слов:

бұдан былай - _____

негізінен - _____

• Составьте с этими словами предложения.

11 тапсырма

• В двух ключевых предложениях передайте содержание данного фрагмента.

17 көрініс

Бірінші кезең

1 тапсырма

- Посмотрите сцену у колодца. В ней нет незнакомых вам слов. Простые синтаксические конструкции хорошо уточняются контекстом и ситуацией.
- Постарайтесь записать весь диалог. При необходимости посмотрите фрагмент несколько раз.

2 тапсырма

- В сценке у колодца повторяются слова:
құй - құясың - құй - құяйын ба
қарамайсың ба - қарадым - қарадың
жоқ - керегі жоқ
- Объясните значение каждого слова, уточнив его в предложении.

3 тапсырма

- Обратите внимание на слова *көмегімнің, көмек*.
- Используйте эти слова для фонетической тренировки.
- Придумайте предложения, употребляя разные формы слова *көмек*.

4 тапсырма

- Посмотрите фрагмент фильма еще раз. Проверьте свои записи. Внесите нужные исправления.

(Құдық басында)

Хамит Әйгерім! Кәне, су құй! Оһо-һо!.. Қалай құясың, көзіңе қарамайсың ба?

(Әйгерім күледі)

Әйгерім Һа - һа - һа! Қарадым.

Хамит Қайда қарадың?

Әйгерім Өзің құй деген соң, құйдым. Тағы құяйын ба?

Хамит Жоқ.

Әйгерім Көмегімнің керегі жоқ па?

Хамит Керегі(і) жоқ.

5 тапсырма

- В данном фрагменте вы услышали несколько междометий. Восстановите их звучание. Объясните значение междометий.

6 тапсырма

- Найдите в тексте и объясните значения слов:

тағы - _____

кәне - _____

қалай - _____

қайда - _____

7 тапсырма

- В диалоге встретилось выражение *Қалай құясың, көзіңе қарамайсың ба?*

Переведите. Знаете ли вы эквивалентное выражение для подчеркнутой части в русском языке? Назовите.

8 тапсырма

- Прочитайте весь текст и посмотрите фрагмент фильма еще раз. Проверьте, все ли вы поняли, не остались ли непонятные слова и выражения.
- Прочитайте текст по ролям. Добейтесь выразительного и беглого чтения.
- Сыграйте весь отрывок, меняясь ролями и корректируя темп речи в соответствии с изображением.

9 тапсырма

- В данном отрывке имеется несколько выражений, которые можно использовать в речи. Какие это выражения?

10 тапсырма

- В двух-трех ключевых предложениях передайте содержание фрагмента.

18 көрініс

Бірінші кезең

1 тапсырма

• Прочитайте глаголы, которые используются в первой части следующего фрагмента. Знаете ли вы их? Проверьте себя.

өлтіру - өлтірмеу

түсіну - түсінбеу

масқаралау - масқараламау

қорлау - қорламау

сүйрету - сүйретпеу

өртеу - өртемеу

қорқыту - қорқытпау

айдау - айдамау

жүргізу - жүргізбеу

көндіру - көндірмеу

туғызу - туғызбау

2 тапсырма

• Некоторые из следующих сложных глаголов образованы от известных вам слов. Объясните их значения:

таңғалу - _____

беделін түсіру - _____

кек алу - _____

кек туғызу - _____

арқан салу - _____

3 тапсырма

- Прочитайте слова, содержащие общую основу, и объясните их значения. Связан ли их смысл со значением «один»?

бірден - _____

басқа біреу - _____

айлакер біреу - _____

бірақ - _____

біреулер - _____

- Найдите данные слова в тексте и переведите предложения.

4 тапсырма

- Посмотрите начало диалога Крумина и Хамита. О чем они говорят? При повторном просмотре следите за разговором по тексту.

Хамит *Мені бірден өлтірмегеніне таңғаламын.*

Крумин *Оны түсінбейтін не бар? Олардың мақсаты қазақтардың алдында совет өкіметінің беделін түсіріп, сені масқаралау.*

Хамит *Сейсенбаевты қорлағаны аз болды ма?*

Крумин *Сейсенбаев сен сияқты емес қой, достым-ау. Ал қызыл әскер киімін киген батырдың мойнына арқан салып сүйрету деген, ол басқа мәселе. Өте айлакер біреу, халық үмітін өртеп, қорқытып, мал сияқты айдағанына жүргізіп, айтқанына көндірмек болған.*

Хамит *Біреулер емес, Қүдіре де.*

Крумин *Қүдіре емес, басқа біреу. Бірақ ойлаған мақсатына жете алмай, халықтың ашу-кегін туғызды.*

5 тапсырма

- Прочитайте и переведите словосочетания.

мал сияқты - _____

сен сияқты - _____

қазақтардың алдында - _____
 халық үміті - _____
 олардың мақсаты - _____
 ойлаған мақсатына - _____
 айтқанына көндіру - _____

• Найдите их в тексте и уточните значение в составе предложений.

6 тапсырма

• Составьте словосочетания, используя нужные формы слов.
бұл, ол, басқа, сен, үлкен, жаңа, ескі, болған, ойлаған

сенің мәселең _____	оның мақсаты _____
_____ мәселе _____	_____ мақсат _____
_____ мәселе _____	_____ мақсат _____
_____ мәселе _____	_____ мақсат _____

• Переведите полученные словосочетания. Некоторые из них имеются в тексте.

7 тапсырма

• Найдите в тексте два отрицательных предложения со словом *емес*.
 • Объясните значения этих предложений.

8 тапсырма

• Ответьте на вопросы:

1. Крумин Құдіренің қаталдығын қалай түсіндіреді?

Как Крумин объясняет жестокость Кудре?

2. Бандылардың басшысы кім? Ол жөніндегі Хамит пен Круминнің ойлары қандай?

Кто глава банды? Каково мнение на этот счет Крумина и Хамита?

Екінші кезең

1 тапсырма

• Прочитайте следующие глаголы. Образуйте грамматические формы по приведенным образцам. Переведите незнакомые слова.

танысу	танысыңыз	танысып қойыңыз	
көру	көріңіз	көріп қойыңыз	
беру	беріңіз	беріп қойыңыз	
ойлау	_____	_____	қойыңыз
айту	_____	_____	қойыңыз
білу	_____	_____	қойыңыз
құтылу	_____	_____	қойыңыз
туғызу	_____	_____	қойыңыз
қалу	_____	_____	қойыңыз
қашу	_____	_____	қойыңыз
ұмыту	_____	_____	қойыңыз

2 тапсырма

- Слова *танысу*, *танысыңыз*, *таныс болыңыз*, *танысып қойыңыз*, *танысып қояйық* используются при знакомстве.
- Представьте своего друга родителям, друзьям, одноклассникам, девушке.
- Помните об особенностях обращения к старшим и женщинам.

3 тапсырма

- Прочитайте:

тұжырым айту *тұжырымға келу*

- Допишите:

Мен тұжырымымды айттым.

Өзіміз тұжырымымызды _____.

Сенің тұжырым _____ айтылды.

Ол тұжырым _____ айтып кетті.

_____ тұжырымыңызды _____.

4 тапсырма

- Посмотрите следующий эпизод данного фрагмента, сверяясь с текстом.

- Крумин** Танысып қойыңыз.
- Иван** Айтпақшы, бұлар таныс. Иә, бірін-бірі бір көргеннен-ақ қатты ұнатқан.
- Крумин** Жолдас қызыл әскер, бара беріңіз!
- Иван** Құп болады!
- Крумин** Мен сізге, Саттар, қайтадан мықтап ойла-ныңыз, сосын (содан соң) өзіңіздің тұжыры-мыңызды айтыңыз деп едім. Ойландыңыз ба?
- Саттар** Иә.
- Крумин** Келісесіз бе?
- Саттар** Иә.
- Крумин** Ертең түнде солдаттар барып, сізді тұт-қынға алады. Бұл сырды тек Иван ғана біледі. Ал қалғандары сізді шындап күзететін бола-ды. Мен, әрине, қашқаныңызда құтылып кете-тін жағдай туғызармын. Дегенмен, оқыс бір-деңе болып қалуы да мүмкін ғой.
- Саттар** Қашып құтыламын.
- Крумин** Әлбетте! Қаниша уақыт керек?
- Саттар** Екі күн жетіп қалар.
- Крумин** Екі күнде дайын боласыздар ма?
- Саттар** Иә.
- Хамит** Иә!
- Крумин** Сонымен төрт күннен кейін, Сіз онымен бі-рінші кездесуге барасыз. Қай жерде, қашан кездесетіндеріңізді ұмытпассыз деймін. Егер

де бір себептермен кездесуге мүмкіндік болмай қалса, бесінші күннен бастап, сол уақытта, сол жерге барып тұру керек.

5 тапсырма

- Ответьте на вопросы:

1. Бұл оқиғаға кімдер қатысады?

Кто участвует в этом эпизоде?

2. Круминнің Хамит және Саттармен әңгімесі қай жерде болды?

Где происходит разговор Крумина с Хамитом и Саттаром?

3. Иванның қалжың сөзін түсіндіңіз бе?

Уловили ли вы шутку Ивана?

4. Саттарды неге тұтқынға алмақ болды?

Почему должны арестовать Саттара?

5. Крумин қашып шығудың қандай шарттарын түсіндірді?

О каких условиях для побега говорит Крумин?

6. Крумин Саттарға қай жерге, қай уақытта баруды қалай ескертті?

Как говорит Крумин о месте и времени встречи?

- Посмотрите фрагмент еще раз и убедитесь в правильности своих ответов.

6 тапсырма

- Найдите в тексте слова и переведите:

айтпақшы - _____

албетте - _____

оқыс - _____

эрин - _____

ғана - _____

мүмкін - _____

егерде - _____

дегенмен - _____

тек - _____

7 тапсырма

- Замените синонимами:

<u>мықтап</u>	<u>ойланыңыз</u>	<u>шындап</u>	<u>күзетеді</u>
<u>құтылып</u>	<u>кетті</u>	<u>қатты</u>	<u>ұнатты</u>
<u> </u>	<u>кетті</u>	<u> </u>	<u>ұнатты</u>

8 тапсырма

- Прочитайте. Определите время или срок, о котором идет речь. Помните, что здесь нужна особая точность: речь идет о времени, в которое должны произойти важные события.

ертең түнде - _____

бүгін кешке - _____

түн ішінде - _____

ертең кешке - _____

ертең күндіз - _____

таңертең - _____

алдыңғы күні - _____

бесінші күннен бастап - _____

екі күн - _____

ымыртта - _____

төрт күннен кейін - _____

сол уақытта - _____

күн сайын - _____

9 тапсырма

- Используйте следующие слова для фонетической тренировки. Чтобы облегчить произношение, можно мысленно разбить слова на слоги.

тұжырымыңызды

кездесетіндеріңізді

ұмытпассыз

- Можете ли вы перевести данные формы? Уточните значения этих слов в предложениях.

10 тапсырма

- В тексте данного фрагмента встретились числительные и производные от них:

<i>бірін - бірі</i>	<i>екі</i>	<i>төрт</i>
<i>бір</i>	<i>бесінші</i>	<i>бірден</i>
<i>біреу</i>	<i>біреулер</i>	<i>бірақ</i>
<i>бірдеңе</i>	<i>бірінші</i>	<i>бесінші</i>

Особенно многочисленна группа слов, включающих основу *бір*. Они встретились в сочетаниях, смысл которых вам следует уточнить:

- бірден өлтірмегеніне таңғаламын* - _____
- өте айлакер біреу* - _____
- басқа біреу* - _____
- біреулер емес* - _____
- бір көргеннен-ақ* - _____
- оқыс бірдеңе* - _____
- бірінші кездесуге* - _____
- бір себептермен* - _____

11 тапсырма

- Посмотрите фрагмент еще раз и прочитайте текст целиком. Проверьте, все ли вам понятно.
- Прочитайте текст по ролям.
- Сыграйте сцену разговора по ролям. Корректируйте интонацию и темп речи по изображению.

12 тапсырма

Можете ли вы рассказать о дальнейших действиях Крумина, Хамита, Саттара?

Можете ли вы предсказать, как будут развиваться события - по плану Крумина или нет?

13 тапсырма

- В трех-четыре ключевых предложениях из текста передайте содержание диалога.

19 көрініс

Бірінші кезең

1 тапсырма

- Следующий фрагмент может быть понят без слов, особенно если помнить о том, как должен был состояться побег Саттара по плану Крумина.
- Посмотрите фрагмент два раза и постарайтесь записать весь текст.

2 тапсырма

- Проверьте себя, насколько удачно вам удалось выполнить предыдущее задание.

1-ші адам Тоқта!

2-ші адам Тоқта!

(Мылтықтың атылуы)

Иван Не болып қалды? Атамын!!! Тоқта!

1-ші адам Қайда? Тоқта!

2-ші адам Ол кім?

1-ші адам Құтылып кетті, сұмырай!

3 тапсырма

• Проверьте себя, есть ли среди глаголов, которые были использованы в данном отрывке, незнакомые вам слова:

- тоқтау - _____
ату - _____
болу - _____
құтылу - _____
қалу - _____
кету - _____

• Имейте в виду, что среди них имеются многозначные глаголы. Уточните их значения по контексту.

4 тапсырма

• Ответьте на вопросы:

1. *Тұтқыннан қашу қалай аяқталды?*
Как закончился побег из тюрьмы?
2. *Тұтқыннан қашу қай уақытта болды? Тұтқыннан қашып шығу уақыты алдын ала жоспарланды ма?*
Когда состоялся побег? Было ли заранее запланировано время побега?
3. *Түрмеден қашқан кім? Ол жөнінде Крумин не айтты? Оның сөзін есіңізге алыңыз. Фильмнің осы оқиғаны көрсететін жері табысты шыққан ба? Ойыңызды айтыңыз.*
Кто совершил побег? Что об этом говорил Крумин? Вспомните его слова. Удачно ли снята эта сцена фильма?

6 тапсырма

• Посмотрите еще раз фрагмент фильма. Запомните и воспроизведите интонацию вопросительных и восклицательных предложений.

7 тапсырма

• В двух предложениях расскажите о побеге Саттара из тюрьмы.

20 көрініс

Бірінші кезең

1 тапсырма

- Знаете ли вы названия праздников?

мереке - праздник, торжество

мейрам - праздник, торжество

тай - пир, пиршество, свадьба, праздник

той-думан - праздник-вечеринка

айтыс - состязание акынов-импровизаторов

шілдеhana _____

- Используя данные выше слова, допишите предложения:

Мерекеге барғым келіп тұр.

_____ *барғым келіп тұр.*

_____ *барғым келеді.*

_____ *барғым келмей тұр.*

_____ *барғым келмейді.*

_____ *барамын.*

_____ *бармаймын.*

2 тапсырма

- Прочитайте и объясните глаголы и их грамматические формы. Многие из них имеются в тексте следующего фрагмента.

1. болып қалды - болмай қалды - болып қалмады - болмай қалмады;
2. барғым келіп еді - барғым келмеген еді - барғым келмеді;
3. барамын - бармаймын;
4. біліп едім - білмеп едім;
5. ертіп барады - ертіп бармайды - ертпей барады - ертпей бармайды;
6. тоқтай тұр - тоқтама;
7. қарап-ақ қойсын - қарамай-ақ қойсын.

3 тапсырма

- Прочитайте предложения. Объясните, чем они различаются.

Ұнатпағандар қарамай-ақ қойсын. Ұнатпағандар қарамасын.
 Ұнатпағандар қарасын. Ұнатпағандар қарай берсін.

4 тапсырма

- Два раза посмотрите фрагмент фильма. Помогайте себе, сверяясь по тексту.

Әйгерім Бүгін кешке айтысқа барғым келіп еді сенімен.

Хамит Не болып қалды, Әйгерім? Қайда барамын дедің? Менімен дейсің бе? Ондай той-думанға бармаймын және... Міне, кітап оқып отырмын.

Әйгерім Біліп едім, осылай дейтініңді. Барғым келмейді, оқимын дейді. Сенен басқа кіммен бірге барамын? Кім ертіп барады, айтышы?

(Хамит киініп, жүзгіреді)

Хамит Тоқтай тұр, Әйгерім! Тоқта! Менің жүзіме қарашы! Жақсылап қара!

Әйгерім Ал, мен қарап тұрмын.

Хамит Көрдің бе, мынаны? Қарашы!

Әйгерім Ауыра ма?

Хамит Мәселе онда емес. Мұны көрген соң, жұрт қорықпай ма?

Әйгерім Батырдың жарасыз болмайтынын жұрттың бәрі біледі. Ұнатпағандар қарамай-ақ қойсын.

5 тапсырма

• Проверьте, понятны ли вам следующие формы слов. Используйте их для фонетической тренировки :

жүз - жүзім - жүзің

жұрт - жұрттым - жұртың - жұрттың

жара - жарам - жараң - жарасыз

• Слово жүз имеет омоним - числительное. Как оно переводится?

6 тапсырма

• Найдите в тексте следующие местоимения и объясните их значения:

сенімен, менімен, сенен, кіммен, кім, менің, мен, мынаны, мұны.

7 тапсырма

• Два глагола көру и қарау используются несколько раз в разных формах:

қарашы - қара - қарап тұрмын - қарамай-ақ қойсын;
көрдің - көрген

• Значения этих глаголов близки. Чем? В чем они различаются? Можно ли смотреть - и не видеть?

• Прочитайте вторую половину диалога и переведите. Какова роль данных глаголов? Можно ли считать, что они противопоставлены в данном контексте?

8 тапсырма

• Объясните значение глагола ертіп бару. Сравните его с еріп бару.

• Выпишите значения данных слов по словарю:

еру - _____

ертү - _____

- В одном из предыдущих фрагментов вам встретился глагол *жетектеу*. К какому глаголу - *еру* или *ертү* - близок глагол *жетектеу*?

9 тапсырма

- Ответьте на вопросы:

1. *Оқиға қай жерде өтеді?*
Где происходит действие?
2. *Хамит пен Әйгерім қай жерде әңгімелесті?*
Где происходит диалог Хамита и Айгерим?
3. *Әйгерімнің қайда барғысы келді?*
Куда хочет пойти Айгерим?
4. *Әйгерімнің Хамитпен айтысқа неге барғысы келді?*
Почему Айгерим хочет пойти на айтыс вместе с Хамитом?
5. *Хамит айтысқа барудан неге бас тартты?*
Почему Хамит отказывается идти на айтыс?
6. *Әйгерім не деді? Хамит келісті ме?*
Какие доводы приводит Айгерим? Согласился ли с ней Хамит?
7. *Олар айтысқа барды ма? Сіздер қалай ойлайсыз-дар?*
Пошли ли они на айтыс? Почему вы так думаете?

10 тапсырма

- Прочитайте диалог по ролям.
- Следите за чередованием вопросительных и побудительных предложений. Запомните их интонацию.
- Продолжите чтение по ролям в сопровождении фрагмента. Постарайтесь добиться такой же выразительности, как в фильме.

11 тапсырма

- В трех ключевых предложениях передайте содержание фрагмента.

- Вспомните еще два - три пожелания (*бата*) отправляющихся в путешествие, путь (*сапар, саяхат*).

4 тапсырма

- Посмотрите следующий фрагмент, который включает три короткие сценки.

(*Мылтықтың атылуы*)

Иван *Ғажан! Біреуі де мүлт кеткен жоқ, ә?*

Хамит *Кейде мүлт кетеді. Мә, атып көр!*

Иван *Жоқ... Мен тек мылтықпен ғана тигізе аламын.*

Хамит *Кешігіп қалмайық!*

Иван *Иә, Хамит Ысқақович! Дайын болып тұрыңдар деген.*

Хамит *Кеттік!*

Әйгерім *Хамит! Хамит! Хамит! Қашан келесің?*

Хамит *Білмеймін, Әйгерім!*

Әйгерім *Қатерлі сапар ма?*

Хамит *Оны да айта алмаймын.*

Әйкерім *Өлтіріп кетуі мүмкін бе?*

Хамит *Білмеймін.*

Әйгерім *Мені сүйесің бе?*

Крумин *Ал, жолың болсын, балам!*

5 тапсырма

- Подберите синонимы:

<i>қатерлі сапар</i>	_____	<i>сапар</i>
<i>қатерлі жағдай</i>	_____	<i>жағдай</i>
<i>жолың болсын</i>	_____	<i>болсын</i>
<i>өлтіріп кетуі мүмкін</i>	_____	<i>кетуі мүмкін</i>

6 тапсырма

- Прочитайте все вопросительные предложения из текста. Определите, как они образованы.
- Посмотрите фрагмент еще раз и постарайтесь воспроизвести интонацию разных типов предложений .

7 тапсырма

- Прочитайте диалог, составленный из предложений 21 көрініс. Изменились ли значения этих предложений, изъятых из контекста?

- *Хамит! Мені сүйесің бе?*
- *Қашан келесің?*
- *Білмеймін, Хамит. Оны да айта алмаймын. Дайын болып тұрыңдар деген.*
- *Қатерлі сапар ма? Өлтіріп кетуі мүмкін бе? Ал, жолың болсын!*

8 тапсырма

- Ответьте на вопросы:

1. *Хамит кіммен сөйлеседі?*
С кем разговаривает Хамит?
2. *Хамит пен Иван қай жерде сөйлесті?*
Где происходит разговор Хамита с Иваном?
3. *Хамит пен Әйгерімнің арасында қандай әңгіме болды?*
Какой разговор состоялся между Хамитом и Айгерим?
4. *Хамитті кім шығарып салды? Ол не айтты?*
Кто провожает Хамита? Какое напутствие дает он?
5. *Әйгерім нені білгісі келді?*
О чем хотела узнать Айгерим?

9 тапсырма

• Используя материал всего фильма, расскажите все, что вы узнали об Айгерим.

1. *Айгерім кімнің қызы?*

Чья дочь Айгерим?

2. *Оның жасы нешеде? Сіздер қалай ойлайсыздар?*

Как вы думаете, сколько ей лет?

3. *Ол Хамитті қалай құтқарды?*

Как она спасла Хамита?

4. *Ол Ахметті қалай өлтірді? Не үшін?*

Как случилось, что она убила Ахмета? За что?

5. *Сіздер оның мінез-құлқы туралы не айтар едіңіздер?*

- пысық, тік мінезді, батыл, өткір, өжет...

Что вы можете сказать о ее характере?

- живая, непосредственная, храбрая, отчаянная, бойкая...

6. *Оның сырт тұлғасы туралы не айтар едіңіз?*

- орта бойлы, сұлу, сұңғақ бойлы...

Что вы можете сказать о ее внешности?

- невысокая, красивая, стройная...

7. *Ол Хамитке махаббат жайында не айтты?*

Что она сказала Хамиту о любви?

8. *Хамит ше? Ол неге жауап бермеді? Сіздер қалай ойлайсыздар?*

А Хамит? Почему он не ответил? Как вы думаете?

10 тапсырма

- Прочитайте весь текст фрагмента по ролям.
- Следите за интонацией. Проверьте себя, посмотрев отрывок несколько раз.
- Сыграйте весь фрагмент по ролям, корректируя темп речи по изображению. Постарайтесь добиться такой же эмоциональности, как в фильме.

11 тапсырма

- Передайте содержание фрагмента в трех предложениях.

22 КӨРІНІС

Бірінші кезең

1 тапсырма

- Прочитайте словосочетания:

үш топ *үш жер* *үш күн*
үш жол *үш белгі* *үш әйел*
үш адам *үш тапсырма* *үш сөз*

- Проверьте себя все ли слова вам понятны.

2 тапсырма

- Прочитайте и вспомните значения глаголов, соотносящихся с передвижением на лошади. Многие из данных глаголов вам уже известны!

ат салысу *атпен шабу*
ат доғару *атқа міну*
аттану *атпен бару*

3 тапсырма

- Проанализируйте структуру слова *көңілдес* (любовница), образованного от *көңіл* - (желание, внимание, настроение).
- Переведите предложение. Обратите внимание на то, что слово *көріну* использовано в переносном значении.

Көңілдесі бар көрінеді.

4 тапсырма

- Прочитайте. Запомните названия дорог и тропинок.

<i>жол</i>	<i>тура жол</i>	<i>қисық жол</i>
<i>тас жол</i>	<i>үлкен жол</i>	<i>темір жол</i>
<i>кірер жол</i>	<i>жалғыз аяқ жол</i>	<i>соқпақ жол</i>
- Используйте эти названия для фонетической тренировки. Добейтесь плавного звучания.

5 тапсырма

- Посмотрите фрагмент фильма.

Хамит *Саттармысың? Кел отыр?!*

Саттар *Келіп қалдық!*

Хамит *Не білдің?*

Саттар *Олар үш топ. Крумин ойлағандай дәл сол үш жерге орналасқан екен. Тоғайға кірер жолдарды анықтап, белгілеп қойдым.*

Хамит *Сезбеді ме?*

Саттар *Жоқ.*

Хамит *Өзі неғып (не қылып) жүр?*

Саттар *Күн сайын ымыртта Шиеліге аттанады.*

Хамит *Не үшін?*

Саттар *Әйел үшін. Көңілдесі бар көрінеді.*

Хамит *Қасына неше адам ертеді екен?*

Саттар *Кешеден бері жалғыз баратын болып жүр.*

Хамит *Себебі?*

Саттар *Ха! Өйткені алдыңғы күні бір шаруамен тоғайға бармақ болып, қасыма екі адам сұрап алғанмын, сақтанып жүрмесе болмайды деп. Соны естіп сақтанғаны ғой.*

Хамит *Мұның тым батылдық.*

Саттар *Мен тапсырманы орындадым, Хамит.*

Хамит *Шиеліге соқпақ жолмен бара ма?*

Саттар *Иә.*

Хамит *Рақмет, Саттар!*

6 тапсырма

• Прочитайте текст диалога. Найдите следующие слова в тексте и переведите.

күн сайын - _____
ымыртта - _____
кешке - _____
кешеден бері _____
алдыңғы күні _____

7 тапсырма

• Посмотрите фрагмент фильма еще раз и ответьте на вопросы:

1. **Хамит кімді күтті?**
Кого ожидал Хамит?
2. **Хамит Саттармен қай жерде кездесті?**
Где состоялась встреча Хамита с Саттаром?
3. **Саттар кім туралы айтты?**
О ком рассказал Саттар?
4. **Оның аты аталған жоқ, сіздерге кім екені белгілі ме?**
Как вы догадались, ведь имя не было названо?
5. **Құдіре кімге және қайда барады?**
Куда и к кому ездит Кудре?

6. Құдіре қай жолмен барып жүрді?
По какой дороге ездит Кудре?
7. Құдіре өзімен бірге күзетшіні алды ма?
Берет ли Кудре с собой охрану?

8 тапсырма

- Найдите в тексте слова *дал* и *тым*. Определите значение этих слов, сделав перевод всего предложения.
- Сами составьте предложения с данными словами.

9 тапсырма

- Прочитайте словосочетания и переведите:

үш жерге орналасқан - _____

анықтап белгілеп қойдым - _____

Шиеліге аттанады - _____

адам ертеді - _____

жалғыз барады - _____

бірдемені сезеді - _____

естіп сақтанады - _____

- Найдите эти слова в тексте и уточните их значения в составе предложений.

10 тапсырма

- Слова *өйткені* (*осылай ететіні*), *не ғып* (*не қылып*) произносятся иначе, чем пишутся.
- Переведите данные слова.

11 тапсырма

- Посмотрите фрагмент фильма еще раз. Прочитайте диалог по ролям. Старайтесь передать неторопливый характер беседы.
- Меняясь ролями, несколько раз сыграйте сцену разговора Саттара и Хамита в сопровождении изображения.
- Старайтесь правильно воспроизводить интонацию и соблюдать темп речи, как в фильме.

12 тапсырма

- Найдите три предложения, которые можно считать ключевыми для понимания содержания диалога.

23 көрүнiс

Бiрiншi кезең

1 тапсырма

• Проверьте себя, знаете ли вы следующие глаголы и их формы.

<i>тұр</i>	<i>тұрғызу</i>
<i>отыр</i>	<i>отырғызу</i>
<i>апару</i>	<i>апарғызу</i>
<i>тесу</i>	<i>тескізу</i>
<i>жетектеу</i>	<i>жетектеткізу</i>
<i>өшіру</i>	<i>өшіргізу</i>
<i>кесу</i>	<i>кескізу</i>
<i>сену</i>	<i>сенгізу</i>
<i>атып тастау</i>	<i>атып тастатқызу</i>
<i>табу</i>	<i>тапқызу</i>
<i>бас көтеру</i>	<i>бас көтергізу</i>
<i>қарсылық көрсету</i>	<i>қарсылық көрсеткізу</i>

• Переведите. Сколько глаголов вам было неизвестно? Чем различаются значения глаголов в двух столбцах?

2 тапсырма

• Запомните новые слова:

сілімтік - плевок, сморчок; **переносн.** негодья, поденок;

сұмырай - негодяй, человек, воплотивший в себе все отрицательные человеческие качества, воплощение зла на земле;
сайрау - заливаться (*бұлбұлдай сайрау* - заливаться соловьем);
пиітіру - выхолостить, кастрировать
құтыру - взбеситься, бесноваться.

3 тапсырма

• Посмотрите фрагмент фильма. Помогайте себе, сверяясь по тексту.

(Төбелеседі)

Хамит Тұр, кәне!

Құдіре Мені атқа отырғыз!

Хамит Өңгеріп апарам(ын).

Құдіре Мұрныңды тесіп, жетектеп едім, қызылдың сілімтігі!

Хамит Шығарма үніңді!

Құдіре Мұрныңды тесіп, жетектегенмін! Мұрныңды тесіп, жетектегенмін! Мұрныңды тесіп, жетектегенмін!..

Хамит Өшір үніңді! Тіліңді кесіп аламын!

Құдіре Не істемексің маған?

Хамит Пиітіремін, қатындардың бетіне қарай алмайтындай қылып (ғып)!

Құдіре Ым-ым!...Саттар!.. Алғашында-ақ сенбен едім ол сұмырайға! Неге ғана атып тастамадым екен?! Қап, оңбаған! Қап! Қап!

Хамит Езіп тастар едім табаныммен жауын құртындай ішек-қарныңды ақтарып! Бірақ амал

не, барлық қоймаңды ашқызуым керек! Сол үшін ит қып (қылып), тірідей алып барамын.

Құдіре Тапқан екенсің айтқызатын адамды! Айтпаймын, қызылдың сілімтігі! Айтсам, жағым сынсын!

Хамит Айтасың! Бүгін түнде Қызыл армияның бір эскадрон атты әскері келеді. Ал, ертең сенің үш апаныңды талқандаймыз! Үш апаның бар екен, баскесерлерің сенсіз бас көтеріп қарсылық көрсете алмайды. Сен барымташысың, Құдіре! Қарақшыларыңды малша қайырып үйренгенсің. Енді оларды қайыра алмайсың. Бақташысы жоқ мал басы ауған жаққа жайылып кетеді. Құтыртып жүрген қарақшыларың талқандалған соң, батылдығыңды бағалайтын ешкім жоқ. Сайрап тұрып, айтасың бәрін.

Құдіре Аяғымды шеш! Отырайын.

(Су ішкізеді)

(Жүгіріп кетеді)

(Хамит атады)

Хамит Іа... Болмайды...

4 тапсырма

- В данном фрагменте вы услышали названия некоторых частей тела. Иногда основы этих слов образуют другие слова.
- Найдите такие слова в тексте. Будьте внимательны! В грамматических формах могут происходить фонетические изменения, типа

жақ

ішек-қарын

жағым

ішек-қарныңды

- Переведите словосочетания, в которых употреблены названия частей тела и слова, включающие данные основы:

- мұрныңды тесіп - _____
 тіліңді кесіп - _____
 қатындардың бетіне - _____
 ішек-қарныңды ақтарып - _____
 жағым сынсын - _____
 баскесерлерің бас көтеріп - _____
 езіп тастар едім табаныммен - _____
 аяғымды шеш - _____

5 тапсырма

- В тексте есть проклятие: *Жағым сынсын!*
- Измените личные окончания. Объясните, почему это проклятие используется Кудре по отношению к самому себе.

6 тапсырма

- Кудре несколько раз употребил междометие *Қап!* Что оно выражает? Докажите.

7 тапсырма

- Следующий список содержит слова и выражения, прямо или косвенно связанные с говорением. Объясните значения данных слов и выражений.

Шығарма үніңді! - _____

Өшір үніңді! - _____

айтқызатын адам - _____

айтпаймын - _____

айтсам - _____

айтасың - _____

сайрап тұрып айтасың - _____

Екінші кезең

1 тапсырма

- В тексте встретились формы глаголов, включающие *тас-тау*. Переведите:

атып тастамадым _____

езіп тастар едім - _____

- Объясните значения этих форм в составе предложений.

2 тапсырма

- Прочитайте:
үш апан *барлық қоймаң*
үш топ *үш жерге орналасқан*
- Объясните значения этих словосочетаний. Как они связаны между собой?

3 тапсырма

- Прочитайте слова: *қанішер*, *баскесер*, *қарақшы*.
- Помните ли вы, что они означают? Кого называют этими словами в фильме?

4 тапсырма

- Хамит сравнивает банду Кудре со стадом, а Кудре - бывшего *барымташы* - с пастухом.

Это сравнение подтверждается и соответствующими глаголами, которые употребляются в речи при уходе за скотом. Прочитайте:

Сен барымташысың, Қүдіре!

Қарақшыларыңды малша қайырып үйренгенсің. Енді оларды қайыра алмайсың. Бақташысы жоқ мал басы ауырған жаққа жайылып кетеді.

- Переведите. Обратите внимание на выделенные жирным шрифтом слова.
- Обратите внимание на подчеркнутое выражение. Ему соответствует русское «куда глаза глядят».

5 тапсырма

- Прочитайте текст всего фрагмента. Проверьте себя, все ли вам понятно. При необходимости посмотрите отрывок еще раз.

6 тапсырма

- Назовите несколько предложений, которые вам особенно запомнились и которые вы будете использовать в своей речи.

7 тапсырма

- Ответьте на вопросы:

1. *Хамитке Күдірені ұстауға қалай сәті түсті?*
Как Хамиту удалось поймать Кудре?
2. *Күдіре неге өкінді?*
О чем сокрушается Кудре?
3. *Күдіренің Саттар жөніндегі ойы қандай еді?*
Что думает Кудре о Саттаре?
4. *Ол қандай эскадронның келетіндігін айтты?*
О прибытии какого эскадрона он сообщил ?

8 тапсырма

- Посмотрите отрывок. Проверьте, правильно ли вы ответили на вопросы.
- Прочитайте несколько раз диалог Кудре и Хамита по ролям.
- Сыграйте фрагмент по ролям в сопровождении изображения. Постарайтесь добиться такой же выразительности, как в фильме.
- Передайте содержание фрагмента с помощью четырех ключевых предложений из текста.

Екінші кезең

24 көрініс

Бірінші кезең

1 тапсырма

- Посмотрите следующий фрагмент фильма.
- Ответьте на вопросы:

1. *Хамит кімге келді?*

К кому пришел Хамит?

2. *Хамит Ақанға қандай өтінішпен келді?*

С какой просьбой обратился Хамит к Акану?

3. *Ақан не ұсынды?*

Что предложил Акан?

2 тапсырма

- Вспомните слова и переведите:

ат - конь

аттың үстінде - _____

атты - _____

аттануым керек - _____

аттандырамын - _____

3 тапсырма

• Проверьте, помните ли вы следующие глаголы и понимаете ли их формы. Многие из них встречались вам в предыдущих фрагментах.

табу	тауып беремін	
кету	кетуім керек	
тынығу	тынығып алмасаң	тынығып ал
жүру	жүре алмайсың	
шаршау	шаршадым	
міну	мінейін десем	
кездесу	кездеспей қойды	
сасу	саспа	
табу	табылады	
аттану	аттануым керек	аттандырамын

4 тапсырма

• Замените подчеркнутые слова синонимами из предыдущего задания:

Мен баруым керек. Ол демалып жатыр. Әбден қалжырадым. Ол жүріп кетті.

5 тапсырма

• Посмотрите фрагмент фильма, сверяясь по тексту.

Хамит Ат тауып бер, Ақан! Тез жетуім керек!

Ақан Саған ат тауып берем(ін), Хамит. Бірақ... біраз тынығып алмасаң, мына түріңмен аттың үстінде жүре алмайсың.

Хамит Сусын бер.

Ақан Жалғызбысың (жалғызсың ба)?

Хамит Жалғызбын. Далада жаяу қалып, қатты шаршадым. Атты сұрап мінейін десем, тірі жан кездеспей қойды. Ат тауып бер тезірек!

Ақан Саспа, бәрі табылады. Тек тынығып ал.

Хамит Жарты сағаттан кейін аттануым керек...
менің.

Ақан Жарты сағаттан соң, жолыңа аттандырамын.

6 тапсырма

- В данном фрагменте вам могут быть незнакомы только словосочетания.

мына түріңмен - в таком виде

тірі жан - живая душа

- Найдите предложения с этими словосочетаниями и переведите.

7 тапсырма

- Сравните словосочетания. Какая пара словосочетаний может считаться синонимичной? антонимичной?

жарты сағаттан кейін

жарты сағаттан соң

тез кетуім керек

аттануым керек

тез келуім керек

жартты сағат бұрын

8 тапсырма

- Два раза сыграйте эпизод по ролям. Добейтесь нужного темпа и выразительности, сверяя свою игру с экраном.

Екінші кезең

1 тапсырма

- В следующих диалогах используются названия частей тела. Некоторые вам известны, другие, возможно, встретятся впервые. Проверьте себя, дописывая перевод названий частей тела:

желке - _____

қол - _____

көз - _____

құлақ - _____

бас- сүйек - _____

мойын - _____
қабақ - _____

2 тапсырма

• Прочитайте выражения. Они часто встречаются в речи.

Попробуйте перевести:

желкеңді үзейін - _____

көз көрмес, құлақ естімес - _____

қабағыңды түсірме - _____

3 тапсырма

• Прочитайте перевод двух предложений, выберите правильный или предложите свой вариант.

*Өлген жолдастарыма жапсырылған жазу сенің қолың.
Қаны мойныңда!*

1. Бумага на телах моих друзей - дело твоих рук. Их кровь на тебе!

2. Твоя рука видна в письме на моих погибших товарищах. За их кровь ты в ответе!

3. Твой почерк в письме на телах моих погибших товарищей. Ты в ответе за их кровь!

Обратите внимание, что переводы не являются дословными.

4 тапсырма

• Посмотрите вторую часть данного фрагмента, сверяясь по тексту.

(Ақан тапаншасын алады)

Хамит! Кірген кезінде қалай шығарыңды неге ойламадың,а?

Хамит Ондай әзіліңді қой, шал! Ойыншығыңды көрсетпе! Әйтпесе желкеңді үзіп, қолыңа берермін тап қазір.

Ақан Көрейін!

(Атады)

Көптен бері ашық айтайын деп жүр едім. Отпен ойнама деп, күшік! Бүгін міне, айтпай-ақ бар сырың ашылды, айырылып қалдың Қүдіреден.

Хамит *Ол осында болды ма?*

Ақан *Иә. Осында соға кетті. Көп кешікпей тағы да жігіттерімен осы ауылға қайтып келеді. Қазір олар қарап жатқан жоқ. Ертең келген әскерлерің бос қалған тау-тастармен соғысады. Ха-ха-ха! Тап мына сен жатқан жерге Қүдіренің жігіттері қару тыққан. Ертең ... соны алады да... олар көз көрмес, құлақ естімес деп бірден кетеді. Олармен бірге мен де кетем(ін). Ал сен қаласың... осында бас-сүйегіңнің быт-шыты шығып.*

Хамит *Артыңа қара, Ақан!*

Иван *Тырп етпе, қария! Қозғалма! Мынаның саған түкке керегі жоқ. Хамит Ысқақович, мұны(мен) не істейміз?*

Хамит *Отыра тұрсын. Тіфу, шайтан! Әбден шаршаттың! Зәрем ұшты ғой. Қорыққанынан сасып,атып жіберер ме екен деп.*

Ақан *Сен!!! Сен! Иттің күшігі!*

Хамит *Иә, мен! Қүдірені әдейі қоя бердім. Сенің қылмысыңды әшкерелейін деп, кәрі түлкі! Әйтпесе, қу томардай аяқты қағасың!*

Ақан *Қап, атаңа нәлет-ай!
Бұл жолы бір қырсық шалды...
Бәрі алланың ісі. Ал саған сәті түсті, ақы-мағым.*

Хамит Саған бүкіл елдің қарғысы тиді, Ақан. Ал маған шынында да сәті түсті. Ділмарсып көп мылжыңдағаныңның пайдасы тиді. Тоты құсқа қаншама ділмарлық үйреткеніңмен бәрібір топас немесе сенің сөзіңді өзге, өз сөзіңдей қылып қайталайды. Сен екеніңді сөзінен таныдым. Қүдіре де сен айтқандай «мен ешкімге бағынбаймын» деді. Сосын, жазсаң дұрыстап жазбайсың ба? Қүдіренің тобында сауатты адам жоқ. Өлген жолдастарыма жапсырылған жазу сенің қолың. Қаны мойныңда! Халық алдында жауап бересің!

Ақан Жеңгеніңді көрер едім, боқмұрын! Сан-сатыбат әскер әкелмесең... Сен емессің... Сен емессің... мені жеңген.

Хамит Ешқандай да эскадрон келген жоқ. Бекер сенгенсің. Адамымыз да аз. Бірақ оның есесіне, ауызынан от шашып, сақылдап тұрған төрт пулеметіміз бар.
Біз Қүдіренің бандыларын сол пулеметтердің аузына өздерің жинап әкелсін деп жағдай жасадық.
Қазір Қүдіре қарақшыларын осы араға әкеледі. Жаңағы машиналарының қандай сақылдағанын сонда көрерсің.

5 тапсырма

- Найдите в тексте все названия частей тела. Прочитайте предложения и проверьте, соответствуют ли переводы, сделанные вами, смыслу предложений.
- Сравните переводы. В них не переведенными остаются именно названия частей тела. Можете ли вы предложить иной, более точный перевод?

Ертең... соны алады да... олар көз көрмес, құлақ естімес деп бірден кетеді.

1. Завтра... заберут его.. они, невидимые и неслышимые, сразу уйдут.

2. Завтра... заберут его... и сразу уйдут незамеченными.
3. Завтра... заберут его... и сразу уйдут, никем не увиденные и не услышанные.

6 тапсырма

- В тексте неоднократно встречались различные формы глагола көру - видеть, смотреть:

көрсету, көрсетпе;

көру, көрейін, көрмес, көрерсің

- Найдите эти слова в тексте и уточните их контекстуальные значения.

7 тапсырма

- Найдите в тексте данного фрагмента близкие по смыслу предложения:

Қозғалма, ақсақал! _____

Өте қалжырадым. _____

Қорқып кеттім ғой. _____

8 тапсырма

- Прочитайте глаголы и убедитесь, что они вам знакомы:

ойлау

ойламадың

үзу

үзіп берермін

ойнау

ойнама

кешігу

кешікпей

айырылу

айырылып қалдың

соғу

соға кетті

соғысу

соғысады

сақылдау

сақылдап

әшкерелеу

әшкерелеймін

жеңу

жеңген

сену

сенгенсің

9 тапсырма

- Прочитайте слова Ивана, обращенные к Акану:

Тырп етпе, қария! Қозғалма! Мынаның саған түкке керегі жоқ. Хамит Ысқақович, мұны не істейміз?

- Обратите внимание на глаголы *тырп ету* - шевелиться и *қозғалу* - двигаться.

Можно ли считать их синонимами?

• Запомните часто встречающийся оборот *түкке керегі жоқ* - совершенно не нужно, ни к чему. Придумайте два-три предложения с этим оборотом.

• В отрывке дважды встретилось одно слово *мына(у)*: *мынаның* и *мұны*.

Второе слово представляет собой разговорный вариант.

• Переведите слова Ивана.

10 тапсырма

• Прочитайте следующие глаголы.

жағдай жасау создавать условия

жауап беру отвечать

пайда табу получить пользу, сделать что-либо
с выгодой

сәті түсу повезти, благоприятствовать

зәресі ұшу испугаться

быт-шыты шығу убить; разбить вдребезги

• Найдите эти глаголы в тексте и переведите предложения целиком.

11 тапсырма

• В двух предложениях данного фрагмента есть три глагола, близкие по значению:

қорқу *зәре ұшу* *сасу*

• Переведите эти предложения:

Зәрем ұшты ғой. Қорыққанынан сасып атып жібере ме деп.

12 тапсырма

• Прочитайте слова Ақана и часть ответа Хамита:

- *Бәрі алланың ісі. Ал саған сәті түсті, ақымағым.*

- *Саған бүкіл елдің қарғысы тиді, Ақан. Ал маған шынында да сәті түсті. Көп мылжығаныңның пайдасы тиді.*

• Эта часть диалога связана одной мыслью. Уловили ли вы ее? Прочитайте переводы и сравните их.

1. - Все от бога. А на тебя спустилась благодать божья, глупец.

- На тебя, Акан, пали проклятия всего народа. А на меня действительно спустилась милость. Да и польза была от долгой болтовни.

2. - Все дело рук божьих. А на тебя, глупец, спустилась милость божья.

- Проклятия всего народа пали на тебя, Акан. А надо мной действительно смилоствовал бог. Польза была также от долгой болтовни.

• Какой из переводов, по вашему мнению, более точен? Предложите свой вариант перевода.

13 тапсырма

• В этом фрагменте опять несколько раз прозвучали слова, включающие основу *бір*: *бірақ, біраз, бірден, бірге, бір, бәрібір*. Помните ли вы значения этих слов? Проверьте себя.

14 тапсырма

• Прочитайте слова Хамита и сравните с переводами:

Иә, мен. Құдірені әдейі қоя бердім. Сенің қылмысыңды ашкерелейін деп, кәрі түлкі! Әйтпесе, қу томардай аяқты қағасың!

1. Да, это я. Я нарочно отпустил Кудре. Чтобы разоблачить твои преступления, старая лиса! Иначе ты, как разросшиеся корни, будешь мешать!

2. Да, я. Кудре я отпустил специально. Чтобы разоблачить твои преступления, старая лиса! Иначе ты опутаешь всех своими корнями!

• Какой из переводов, по вашему мнению, более точен?

Үшінші кезең

1 тапсырма

• Посмотрите фрагмент целиком и ответьте на вопросы:

1. *Ақанға Хамиттің келуі күтпеген оқиға болды ма?*
Было ли неожиданным для Акана появление Хамита?

2. *Ақанның кенеттен шабуыл жасауын Хамит үшін күтпеген жағдай болды ма?*

Было ли неожиданным для Хамита нападение Акана?

3. *Құдіре Ақанның үйінде болды ма?*

Был ли Кудре у Акана дома?

4. *Құдіре қайда кетті?*

Куда отправился Кудре?

5. *Ақан Құдіре мен бірге кетпекші ме?*

Собирается ли Акан уйти вместе с Кудре?

6. *Хамит өзіне оқталған тапаншадан қорықты ма?*

Ол оны қалай түсіндірді?

Был ли напуган Хамит, находившийся под дулом пистолета? Как он это объясняет?

7. *Хамитке шынымен сәті түсті ме? Бұл туралы Ақан және Хамит не айтады? Мынау бұрыннан жоспарланған іс пе?*

Действительно ли удача сопутствовала Хамиту? Что об этом говорит Акан и сам Хамит? Или это было заранее запланированное дело?

8. *Оның Ақанмен ұзақ сөйлескені пайдалы болды ма?*

Была ли польза от долгих разговоров с Аканом?

9. *Құдіре Ақанның қандай сөздерін қайталады?*

Какие слова Акана повторял Кудре?

10. *Ақанның қызыл әскерді өлтіргеніне қатынасқаны рас па? Хамит оған неге күдікпен қарайды?*

Правда ли, что Акан участвовал в убийстве красноармейца? Почему Хамит подозревает его?

11. *Қызылдардың эскадроны келе ме? Тексттегі сөйлемдермен дәлелдеңіз.*

Придет ли красный эскадрон? Докажите словами из текста.

12. *Хамит және қызыл әскерлер қалай қаруланды?*

Чем вооружены Хамит и красноармейцы?

2 тапсырма

• Прочитайте слова и словосочетания. Определите, связаны ли они между собой по смыслу.

<i>кірген кезінде</i>	<i>тап қазір</i>	<i>көптен бері</i>
<i>бүгін</i>	<i>ертең</i>	<i>жарты сағаттан кейін</i>

3 тапсырма

- Проверьте себя, знаете ли вы слова:

<i>азіл</i> - _____	<i>ойыншық</i> - _____
<i>әдейі</i> - _____	<i>әйтпесе</i> - _____
<i>қырсық</i> - _____	<i>қарғы</i> - _____
<i>шын</i> - _____	<i>тоты құс</i> - _____
<i>қанишама</i> - _____	<i>сауат</i> - _____

4 тапсырма

- Прочитайте слова:

шал, күшік, қария, шайтан, иттің күшігі, кәрі түлкі, атаңа нәлет-ай, қырсық шал, ақымақ, боқмұрын

- Все ли эти слова вам понятны? Распределите их на две группы в соответствии с тем, кому они были адресованы.

5 тапсырма

- Посмотрите фрагмент и подумайте еще раз над вопросами. Правильно ли вы ответили? Нашли ли вы ответ на все вопросы?

6 тапсырма

- Распределите роли и сыграйте данный фрагмент.
- Поменяйтесь ролями.
- Добейтесь выразительности и необходимого темпа.

7 тапсырма

- В двух-трех предложениях передайте содержание фрагмента.

25 көрініс

Бірінші көрініс

1 тапсырма

• Посмотрите последний фрагмент фильма и ответьте на вопросы:

1. *Қорғаныс шебі қай жерде құрылды?*
Где была устроена засада?
2. *Қүдіренің бандысы қайда кетті?*
Куда отправлялась банда Кудре ?
3. *Хамитте қанша пулемет болды?*
Сколько пулеметов было у Хамита?
4. *Қүдірені қалай өлтірді?*
Как был убит Кудре?
5. *Хамит неге көңіліз болды?*
Почему был грустен Хамит?
6. *Хамит қандай уәде берген еді?*
Какое обещание давал Хамит?

2 тапсырма

• Если вы не смогли сразу ответить на все вопросы, то посмотрите фрагмент еще раз. Обратите внимание на те моменты, о которых спрашивается в предшествующем задании.

3 тапсырма

- Проверьте себя, знаете ли вы следующие глаголы и их формы:

құру	құрулы тұр
қарсылық ету	қарсылық етпей
берілу	беріліңдер
қабақты ашу	қабағыңды ашсайшы

4 тапсырма

- Посмотрите фрагмент фильма, сверяясь по тексту.
- Проверьте себя, смогли ли вы правильно ответить на вопросы.

Қүдіре *Иә, боламыз, жігіттер!*

(Пулеметтің дауысы)

Адам *Ойбай!*

Хамит *Қарауылда төрт пулемет құрулы тұр. Үш минуттен кейін біріңді қалдырмай баудай түсіреміз. Онанда қарсылық етпей беріліңдер. Қолдарыңды көтеріп, бір-бірлеп шығыңдар былай!
Қүдіре! Сен алдына түсесің!*

Қүдіре *Иә!*

(Пулеметтің дауысы)

Хамит *Қүдіре! Тоқта!!!*

(Пулеметтің атуы)

Адам *Біліп едім, осылай болатынын... Иә...*

Крумин *Күн қандай жақсы.
Қабағыңды ашсайшы, Хамит! ha-ha-ha! Уәдең бар еді ғой!?*

5 тапсырма

- Сыгряйте заключительную сцену фильма.
- Как всегда, старайтесь соблюдать темп речи, стремитесь к тому, чтобы ваша речь была правильно интонирована.

6 тапсырма

- В трех предложениях передайте содержание заключительной сцены фильма.

Құрметті оқушылар! Бұл тапсырманы оқып, оны орындауға дайын болуыңызды тексеріңіз.

(Қысқартып жазыңыз)

Бірінші көрініс

Құрметті оқушылар! Бұл тапсырманы оқып, оны орындауға дайын болуыңызды тексеріңіз.

1. Қорғаныс шекарасы қандай?
2. Құдіренің балалары қандай?

3. Хамитте қанша пулемет болды?

4. Құдіренің қалай өлтірілі?

5. Хамит неге қорғанды?

6. Хамит қандай жерге барды?

2 тапсырма
Құрметті оқушылар! Бұл тапсырманы оқып, оны орындауға дайын болуыңызды тексеріңіз.

26 кәрініс

1 тапсырма

1. Посмотрите весь фильм целиком. Можно воспользоваться текстом сценария, приведенным в конце учебника.

2 тапсырма

• - Изменилось ли ваше представление о героях фильма? Поменялись ли симпатии?

3 тапсырма

- Можете ли вы восстановить всю сюжетную линию фильма?
- Попробуйте восстановить также последовательность поступков каждого героя.

4 тапсырма

• К чему стремился Хамит? Достиг ли он своей цели? Исполнил ли свою клятву?

5 тапсырма

• Чего добивался Кудре? Была ли его борьба обречена, или же он имел шанс на успех?

6 тапсырма

• Ожидали ли вы, что во главе банды находится Ақан? Соответствовало ли это вашим первоначальным представлениям о нем?

7 тапсырма

• Менялось только ваше отношение к героям фильма? Можете ли вы привести примеры, когда у самих героев фильма менялись отношения?

8 тапсырма

• Какова роль Саттара в фильме? Насколько необходимо было его участие для сюжетной развязки?

9 тапсырма

• Какие слова из предложенного ряда можно использовать для характеристики героев? Проверьте себя, помните ли вы значения этих слов.

Выразите свое отношение к героям, распределив данные слова по столбцам.

Хамит	Қудре	Ақан	Әйгерім	Саттар
адал ...	банды...	шпал...	эйел бала...	ер-азамат...

адал, айлакер, ақсақал, ақылды, ақымақ, алжыған, арсыз, әдемі, әділетті, әйел бала, әскер, бақталас, бақытты, банды, барымташы, баскесер, бастық, батыл, батыр, баукеспе, бауыр, безбүйрек, бейшара, биік, боқмұрын, бөтен адам, дала жыртқышы, денелі, ділмар, ер-азамат, ер жүрек, еркек, еркін, еркін даланың батыры, жалғызбасты, жанашыр, жат адам, жау, жауынгер, жолбарыс, жолдас, жігіт, итаршы, кәрі түлкі, кейіпкер, келуші, көңілдес, кішкентай, қадірлі, қайсар, қайырымды, қайырымсыз, қанішер, қарақшы, қария, қарындас, қатал, қатерлі, қатты, қисық, қорғаушы, қорқақ, қу, қу томардай, құдіретті, қызметкер, қызыл батыр, қызыл әскер, қылмыскер, қырсық, мықты, мырза, оңбаған, өлтіруші, сақалды, салмақты, сатушы, сотқар, су жүрек, су ми, сұмы-

рай, сүйкімді, сүйікті, сілімтік, тас бауыр, тас жүрек, уәкіл, үрейлі, шал, ызақор, ірі адам.

10 тапсырма

- Посмотрите весь фильм. Проверьте себя, все ли вам понятно. Остались ли какие-либо моменты, вызывающие вопросы? Связано ли это с языком фильма или с его сюжетом и игрой актеров?

11 тапсырма

- Выберите понравившуюся сцену фильма и сыграйте ее по ролям.

12 тапсырма

- Передайте содержание всего фильма. Отметьте при этом:
 - О каких событиях истории Казахстана рассказывает фильм?
 - Воспринимается ли фильм достаточно современно?
 - Какие сцены позволили узнать об обычаях казахского народа, укладе его жизни, психологии и культуре?

13 тапсырма

- Докажите, что речь Акана богата образными сравнениями, эпитетами, пословицами и поговорками. Какие из них вы помните?

14 тапсырма

- Проверьте себя, помните ли вы значения всех приводимых ниже глаголов:

Алғыс айту, ант беру, араша түсу, атпен шабу, әурелеу, байқау, бағыну, барлау, белгілеу, бет бұру, босату, бұзу, бұйыру, дауыстау, дәлелдеу, еңіреу, еру, еркіндеу, есептеу, жақтау, жалыну, жарылқау, жасыру, жауап алу, жегу, жеңу, жоқтау, жорамалдау, жөн сұрау, жұмсау, итеру, иіру, көздеу, көз жазбау, көз тию, көмектесу, көну, көму, күш салу, кідіру, қабақты ашу, қажу, қаза табу, қақсау, қарулану, қатынасу, қартаю, қолдау, қорқу, құптау, қыдыру, мақтау, масқаралау, міну, оңдыру, от шашу, ояну, өлтіру,

өңгеру, өтіну, рақаттану, сазайын беру, салыстыру, сезу,
серт беру, сылтаурату, таңғалу, тасалау, тию, тонау,
төбелесу, төрлету, уәде беру, ұғу, үндеу, хабарлау, шабу,
шайнау, шаршау, шешім қабылдау, шулау, ыза болу.

«ДАЛАДАҒЫ ҚУҒЫН» ФИЛЬМНІҢ СЦЕНАРИИ

1 көрініс

Күдіре Сендер тұра тұрындар... Маған аудандық өкіметтен келген уәкіл керек... Бері шығып кетсін... Сейсенбаев, сөйлесейік!

Шал Күдіре!!!

Сейсенбаев Мен мұнда отырмын ғой, Ақан! Қоға құрлы жокпын ба?!

Ақан Қонақ кой, қайтесің, Күдіре!

Күдіре Қонағым де, Ақан!.. Қожандап, билеп-төстегісі келеді... Совет өкіметімен.

Ақан Қазір менің қонағым. Шаңырағымды сыйла.

Күдіре Маған айтып тұрсың ба, қызметші ме едің? Мырзанды ая деп!

Ақан Енді маған ешкім қызмет етпейді. Шашымның ағын сыйла.

Күдіре Қымыз ішкім келіп тұр.
Өзін әкел!
Жарайды... Бір жолға аядым сені.

(Тапаншамен атады)
(Сейсенбаев жылайды)

Күдіре Аһа - аһа - аһа!!! Үкіметтің жылағанын көрсем рақаттанамын. Бейшаралар!... Жылайды!.. һа- һа- һа!!! һа- һа - һа! һа - һа - һа!

2 көрініс

Хамит Неге келдің?

Қызыл әскер Крумин шақырып жатыр.

Хамит Су құй!

Қызыл әскер Тастай екен, миыңнан өтеді.

Хамит Құя бер.

3 көрініс

Крумин Сонғы рет қай кезде жадырап күлдің?

Хамит Есімде жоқ.

Крумин Ал, сонғы жылаған кезің есінде ме?

Хамит Он үш жасымда. Асау атты үйретем(ін) деп жүріп жығылғанда қатты жылаған едім.

Крумин Батыл болсаң да, байқау керек.

Хамит Етімнің ауырғанынан емес, ыза болғанымнан жыладым.

Крумин Аудандық өкіметтің уәкілі Сейсенбаев банды Құдіренің табанына жығылып жылапты.

Хамит Құдіре атып тастап па?

Крумин Ақан шалды аяды ма, қонақ салтын сыйлады ма, әйтеуір тиіспей кетіпті.

Хамит Онда Сейсенбаевты атып таста.

Крумин Қаталсың-ау!

Хамит Сейсенбаев аудандағы Совет өкіметінің уәкілі. Ал Совет өкіметі қорқақ болуға тиіс емес.

Крумин Сен осының бәрін былайша жай ғой деп ойлайсың ба? Олай қарауға болмайды. Осынау ұланғайыр уезіміздің қай түкпіріне барсаң да, зар илеген елді көресің. «Банды келіп шауып кетті, өлтіріп кетті», - дейді. Бір түскен салықты ауыстырған кезде тыныштық орнап, жұрт қалыпты тіршілік етіп, еңбек етіп, өмір сүретін кезде, бандылардың шамадан тыс құтырынып, бас көтерген себебі неде?

Хамит Совет өкіметінің жауы аз емес. Ал олар өзінен-өзі құрымайды.

- Крумин Һа! Қозғаусыз өзі-өзінен пайда болмайды да. Қанатының астына алып қаруландыратын кім?
- Крумин Азық-түлік жеткізіп жүрген кім, осыны біліп кел(е) алаласың ба? Ел жайын білесің ғой.
- Хамит Қай ауылға барып, қай үйге кірсен де, айтатындары - «Уәжіл Сейсенбаев Қүдіренің аяғына домалапты», - дейді. Қүдірені табам(ын).
- Крумин Табуда емес, байланысын білу керек. Қол-аяғы көрінде, ал басы қайда?
- Хамит Аяқ-қолы кесілсе, басының керегі не? Қайтсемде Қүдірені табамын.
- Крумин Айтқанымның бәрі түсінікті болды ма?
- Хамит Иә!
- Крумин Негізгі міндетің барлап қайту. Қасына үш жігіт қосып беремін, бірақ әлі үшеуі де айтарлықтай ысылмаған.
- Хамит Бәрі де түсінікті. Қариялардың бір сөзі бар: “Ажалдан қорықпа, арыңнан қорық”, - дейді.
- Крумин Сак бол, балам, байқа.
- Хамит Сейсенбаевқа не істейді?
- Крумин Менінше, оны бір жерге оқуға жіберетін шығар.
- Хамит Һа! Қорқақты оқытқаннан не шығады? Сужүрек болсын дей ме?

4 көрініс

(Аттың дүбірі)

- Хамит Жасырмай айтындар, бұл ауылға банды Қүдіре келді ме? Келіп кеткенін білем(ін). Тек, қашан, кіммен бірге келгенін айтындаршы? Неге үндемейсіңдер, халайық!?
- Шал Балам, бізді әурелеп кайтесін. Көрдім деген көп сөз, көрмедім деген бір сөз. Құдығымызға тас лақтырғандардың қайсысын санап жүрміз, бізсіз-ақ тауып алмайсың ба, білсен?!?
- Хамит Совет өкіметі сендерге бостандық әперді. Совет үкіметі сендерге тыныштық әкелді. Совет үкіметі сендерге жер

берді. Совет өкіметі сендерге мал берді. Ал сендер Совет өкіметін бандыға сатасыңдар.

Саттар Сенің Совет өкіметін Күдіренін аяғында домалап, катынша жылады.

Хамит Бұл қайсын?

Саттар Мен айттым. Саттар. Осында туып-өскенмін. Осында бала-шағамды асырап, малымды бағып жүрмін. Ал сен кімсің?

Хамит Мен Совет өкіметінің уәкілімін.

Саттар Сейсенбаев та ... Совет өкіметінің уәкілі болатын. Одан сенің артық жерінді көре алмадық.

Хамит Тұтқынға ал!

Әйел Не дейді?

Қызыл әскер Хамит Ыскакович, Сейсенбаевтың жылағаны рас кой, оның жазығы не?

Хамит Ha!.. Қайырымдысын.

Қызыл әскер Әділдігін айтқаным ғой.

Хамит Атың кім, сенің?

Қызыл әскер Иван.

Хамит Иванды осында қалдырып кетем(ін). Әділетті жігіт екенін көрдіңдер. Совет өкіметіне тіл тигізген адамға араша түсті, енді сендерді бандылардан қорғасын.

5 көрініс

Шал Аллауакбар!

Қызылдар Үш кесе қымыз!

Қызыл әскер А... Ә... Қым- қым... Сәлеметсіз бе, шешей?

Әйел Сәлемет пе?

1 адам Аналардан көз жазып қалма. Ізіне түс те, тек қия басқанын анды. Бол тез!

2 адам Ұқтым!

Хамит Саған жаңа тапсырма беремін.

Қызыл әскер Ал...

Хамит Сен осында қал да сұрастыр. Егер бірдене бола қалса, не бір хабар білсең, дереу Круминге барып айгасын, бітті! Қызыл әскер Құп болады!

6 көрініс

Хамит Атымызды ауыстырайық...
Қуып жет!

Қызыл әскер Уһ! Әрен қуып жеттім!

Хамит Сен қуып жеткен жоқсын, мен әдейі тоқтадым. Көрдін бе, анау құсты? Кәне, атып түсірші!

Қызыл әскер Өз мылтығыммен-ақ атайын!

(Мылтық дауысы)

Хамит Бұйрығымды тыңда, жолдас қызыл әскер!
Сен кідірмей кейін қайт. ГубЧК-тің бастығы олдас Круминге барып айт, мені Ақан шалдың ауылына кетті де.

Қызыл әскер Оныңыз қалай, жолдас командир?

Хамит Бұйрық түсінікті ме?

Қызыл әскер Түсінікті.

Хамит Жөнеліңіз, жолдас қызыл әскер!

Қызыл әскер Құп болады!

Хамит Е-һе-һей! Е-һе-һей! Естимісін, кең дала?!

(Домбыра тартылуы)

Біз скеуіміз Қүдірені ұстаймыз, коймаймыз, жерге кірсе де! Өйткені біздің ісіміз - әділетті іс!

7 көрініс

(Мылтық атылды. Иттің үргені естіледі)

Хамит Сейсенбаев осы үйде жылады ғой?

Ақан Сәлем! Жоғары шық! Отырып дәм тат!

Хамит Ракмет.

(Отырды) Сенің аулыңның маңайында маған біреу оқ атты, Ақан.

Ақан Қазір қайда барсан да мылтық атады.

Хамит Не үшін атады?

Ақан Жұрт бірдемені көздемей тыныш жүре ме? Сол үшін атад(ы) да.

Хамит Демек, біреуді өлтіргісі келеді ғой.

Ақан Үстемдік жүргізгісі келеді:

Хамит Жұрттың бәрі ме?

Ақан Бәрі.

Хамит Сен ше?

Ақан Керек кезінде үстемдік жүргіздік.

Хамит Қазір ше?

Ақан Қазір енді қартайдық. Бір аяғым көрде, бір аяғым жерде тұр.

Хамит Жылқыларыңды қайда жібергенсің?

Ақан Бәрін таратып бергенмін. Енді керегі не?

Хамит Ал қызметіндегі жігіттерің қайда?

Ақан Олар да...
Немене, кетесің бе, Хамит?

Хамит Жок. Мұнан әрі сенімен ашық сөйлескенім дұрыс қой деп тұрмын.

Ақан А-а-а!.. Жауап алғың келе ме?

Хамит Қоятын сұрақтарым бар.

Ақан Бағанадан бері сұраған жоқсың ба?

Хамит Жай ғана әңгімелестім. Енді сенің қандай сұрақтарың бар, соны тыңдаймын.

Ақан Жаксы. Онда үндемеймін.

- Хамит Жок, сені тындағым келіп тұр.
- Ақан Қартайдым, қажыдым. Отырсам тұра алмаймын. Әнеки, отырар орным.
- Хамит Отыр.
- Ақан Сен түреге(лі)п тұрсың ғой.
- (Хамит отырды)
- Алла тағала өмір жасынды ұзақ қылсын!
Білейін деп келген жайынды сұрай алмай отырсың, Хамит. Саған не керек екені маған белгілі.
Иә-ә-ә! Бұдан он шақты жыл бұрын баукеспе барымташы болды Қүдіре деген. Ол жүрек жұтқан батыл да айлакер еді.
Бакталастарының жылқысын айдап әкеліп, кезінде абыройымды асырып жүрді.
Бұның бәрі өткен іс. Темір тордан шыққан сон, жолбарыс өз бетімен аң аулап жүр. Дала жыртқышы сияқты. Қазір ол бұрынғы иесін көрсе, шайнап тастауы мүмкін.
Саған көмектесу қолымнан келмейді, Хамит!
- Хамит Ол қан төкті. Милицияның үш қызметкерін атып кетті. "Барлықөл" болыстық советінің председателін өлтірді.
- Ақан Ал милиция қызметкерін атқан оның жігіттері.
- Хамит Ол ел тонады, ауыл өртеді, зорлық қылды.
- Ақан Оны ешкім де тия алмайды. Сол үшін де ол жолбарыстай айбарлы.
- Хамит Қанішер жолбарыс. Мен оны өлтірем(ін).
- Ақан Оны қолдайтындар жоқ емес. Сен елдің салтымен санаспайсың. Жұрт саған сенбейді.
- Хамит Бұл мені қорқытқаның ба?
- Ақан Оны ешкім тия алмайды.
- Хамит Совет өкіметінен күшті демексің бе?
- Ақан Ол Совет өкіметіндей бөгде жерде жүрген жоқ.
- Хамит Жат болса, саған жат шығар.

- Ақан Енді бір-екі-үш Күдіре біріге калса, оңдырмайды Совет өкіметін.
- Хамит Арманың сол екен ғой. Оған жетпейсің.
- Ақан Маған арманнан гөрі, ажал жуық қасымдағы. Мен өз ойымды айттым.
- Хамит Қателесесің. Мен оны өлтірем(ін).
- Ақан Үмітсіз шайтан деген. Бірақ ойлағандай бола бермейді.
- Хамит Оған көмектесетін кісі бар. Жасыратын біреу бар.
- Ақан Жасырынатын оның өзі.
- Хамит Бірақ ол оқ-дәріні қайдан алады? Азық-түлікті кім береді?
- Ақан Дәл ештеңесін білмеймін. Менікі тек қана жорамал.
- Хамит Ойлап көр жорамалыңды.

8 көрініс

(Ән айтылады)

- Хамит Мұнда не бо(ль)п жатыр?
- Бала Шілдеhana.
- Хамит Ахмет осында ма?
- Бала Ана тұрған сақалды.
- Хамит Барып шақырып жібер.
- Бала Аһа! Әй, итермесенші. Ағатай, сені шақырып жатыр.

(Ән айтылады)

- Ақсақал Әй, бәрежелді!
- Ахмет Мені шақырған кім? Кім мені шақырған?
- Хамит Мен.
- Ахмет Танымадық кой!
- Хамит Оның қажеті жоқ.

Ахмет Неге шақырдың?
Хамит Сағат неше болды?
Ахмет Шақырғандағы себебін, сағаттың неше болғанын сұрағын келе ме?
Хамит Иә.
Ахмет Менде сағат жоқ.

(Төбелеседі)

Хамит Сағат неше болды деймін?
Ахмет Менде сағат жоқ. Міне, мынау бар!
Хамит Сағат неше болды деймін, қазір?
Ахмет Ой, уһ!
Хамит Ержүрек қызыл әскер жауынгері - Байсейіт Мүкеевке! Колчак бандыларына қарсы ұрыста ерлік көрсеткені үшін!
Барлықөл болыстық Советі председателінің сағаты ғой?

Ахмет Білмеймін. Ой, ой!

Хамит Білесің!..

(Қалынан тартты)

Ахмет Оһ!.. Айтпаймын, қайтесің?...

Хамит Айтасың!..

9 көрініс

(Есікті қағады)

Әйел Кім керек?
Хамит Григорий Парфенович керек еді.
Әйел Қолы тимейді, жұмысы бар.
Хамит Жұмысты көрсетемін қазір!
Әйел Саған не бар!?

(Атты итереді)

- Хамит Ахмет әкеліп жүрген азық-түлікті қайда жіберіп жатырсың?
- Г.П. Бейтаныс біреу үйіне баса-көктеп кіріп келсе, қожайын оған не істеу керек екенін білесің бе?
- Хамит Менің уақытым жоқ, қожайын. Сұрағыма жауап беруінді өтінемін.
- Г.П. Қайдағы Ахмет? Қайдағы азық-түлік?
- Хамит Сұрағыма түсінбей отырсың ғой деймін. Қайталаймын, Ахмет ауылдарды аралап жүріп, азық-түлік сатып әкеледі, соны қайда жібересің?
- Г.П. Жігітім, мен сауда ісімен айналыспайтын адаммын.
- Хамит Мені енді көп бөгеме. Ойлан, біраз сабыр етемін, айтпасаң атамын.
- Г.П. Атуға қакын жоқ.
- Хамит Атқанда иттей қылып, отырған жерінде...
- Г.П. Бар болғаны әкелген нәрселерін арбаға тиеймін де, түнде далаға апарып тастаймын, сол ғана.
- Хамит Ат-арбанды қайтесің?
- Г.П. Атты доғарып, мініп кетемін.
- Хамит Сонан кейін?!
- Г.П. Сонан кейін ертеңіне қайтадан барып, арбамды алып қайтамын.
- Хамит Мұнан басқа ештеңе білмеймін дейсің ғой...
- Г.П. Білмеймін.
- Хамит Саған ақы төлейді, төбет! Ақша беретін кім сонда?
- Г.П. Ол... Ол өзі әкеліп береді.
- Хамит Ол кім?
- Г.П. Әлімжан. Азық-түлік апаратын бала.

10 көрініс

- Әлімжан Мен зорлықпен жүрген едім. Олар мені қорқытты: «Бүкіл үйінді көз алдында бауыздаймын, содан соң (со-сын) өзінді. Мені... айтады. Дарға асамыз» дейді. Жасыратыны жоқ және ақша қызықтырды. Айтқанын бұлжытпай орындасан, ақшаны аямайды.
- Хамит Буындырып өлтірейін бе, онбаған?! Айтып тұрған сөзін қарашы!
- Әлімжан Міне, бәрі қорқытад(ы). Олар дараға асады, мұнда буындырады, қайтіп күн көреміз?
- Хамит Адамшылықпен өмір сүр.
- Әлімжан Шүү!.. Қалай адамшылықпен?
- Хамит Өз ісіне адал бол, жер жырт, еңбек ет!
- Әлімжан Шүү!.. Айтуға онай ғой. О, жетіп қалдық. Шүү, шүү, шүү! ..Осы жерге түсіремін.
Дыр - р - р!
- Хамит Түсір!
- Әлімжан Болдым.
- Хамит Олар қай уақытта келеді?
- Әлімжан Әуелі біреуі келіп, байқап, маңайды шолып кетеді. Со-сын қай уақытта алып кететінін білмеймін. Өте сак жүреді.
- Хамит Әзірге біреуі қолға түссе де жетеді.
- Әлімжан Менің енді керегім жоқ болар, кетейін,а ?
- Хамит Тұра тұр, арканың бар ма?
- Әлімжан Бар. Жол жүргенде аркансыз бола ма?
- Хамит Әкел бері... Жат!
- Әлімжан Неге?
- Хамит Байлап тастайын... Қай жақтан келеді?
- Әлімжан Мына беттен, тау жақтан. Ашық жермен жүруге қорқады. Тоғайды тасалап, тығылып келеді.

Хамит А-а-а.. Айтып болдың ба?

Әлімжан Болдым...

11 көрініс

Хамит Ал, жануарым, бас!

(Төбелеседі. Оқ атылады)

Күдіре Жетер. Аясаңшы.
Хамитсың ғой!

Хамит Сен - Күдіресің!

Күдіре Ha-ha-ha!.. ha-ha-ha!.. Мықтысың!

Хамит Мені жылата алмайсың, Күдіре!

Күдіре Оның бекер!

Хамит Ат, кәне!..

Күдіре Атып кайтемін.

Ахмет Сағатымды берсін!

Күдіре Көрсетермін мен саған сағатты!

Хамит Ат, кәне! Ат деймін, сұмырай!

Күдіре Неге айғайлайсың? Қорықканың ба әлде ұялғаның ба?
Батыр екенсің.

Хамит Батыр емеспін. Сені және саған ерген итаршыларды
шіріген жұмыртқадай таптайтын Қызыл армияның
жауынгерімін.

Күдіре Иә, біліп айттың ғой. Батырсың! Қызыл батырсың!
Қызыл әскер батырысың!
Ал, мен еркін даланың батырымын. Мені бағындыратын
өкімет жоқ, болмайды да! Мені ешкім тыя алмайды. Сол
үшін де күштімін! Сенен мен күштімін!

Күдіре Қарандар бері!

(Мұрнынан ұстайды)

Ha-ha-ha!..

Қызылдың батыры менің жетегімде жүреді! Ha-ha-ha!..
Совет өкіметі менің жетегімде жүреді!

Мен ешбір заң дегенге бағынбаймын.
Заң менің жетегімде жүреді!..ha-ha-ha!

(Бәрі күледі)

Жылатамын сені! Жалындырамын!

Ефим Ол жыламайды, атаман!

Күдіре Қалай жылағанын көресің, Ефим.
Кәне, неменесің аласың?

Ефим Етігінің керегі жоқ. Одан өз етігім артық. Қызып әскердің
көйлегін кимеймін. Ал қайыс белбеуі жақсы екен, осындай
біреуі керек болып жүр еді.

Күдіре Сен ше, Әлімжан?

Әлімжан Етігін алам(ын).

Күдіре Ахмет!... Ә-ә-ә... сағат па? Осы сағат үшін тағы да
мақтансаң, атып тастаймын табанда. Бұл жолы соңғы рет
кешірейін. Мә!..

Хамит Сендер!.. Бандылар! .. Мен болмасам, халық береді
сазайларыңды.

Күдіре Халық? Мынау - халық дейді!.. Ал жарайды!

(Хамитты тартады)

Халыққа барғың келді ғой, онда тезірек жүр! ha!..
Тартыңдар!!

Халық жоқ, егер тым қажет болып тұрса, иіріп әкелейік.
Қалай, батырым, әкелейік пе?

12 көрініс

Күдіре Халайық! Мына тұрған большевиктердің қарғылы төбеті.
Жаңа өкіметтің қорғаушысы.
Мұның айтуынша, сендер Совет өкіметін жақтап, мына
менің сазайымды бермексіңдер. Аha-ha-ha!..
Мені жазалағыларың келмейді екен, ендеше қазір келіп
мынаны құтқарып аламын деген адамға ерік беремін.
Ал, жарайды. Совет өкіметін жақсы көргендіктен емес,
мына сорлыға жандарың ашысын да, ә? ha, кімде-кім
жанашырлық көрсетсе, оған тиіспеймін. Кәне,
кайсысың?

Адам Токта! Сенген адамды тапқан екенсің. Қорқып тұр!

- Күдіре Бәлкім, бұл сенің халқың емес шығар! Мейлі онда, басқасын іздейік, ә? ha-ha-ha!.. ha-ha-ha!.. ha-ha-ha!..
- Күдіре Кімде-кім мынаны босатып алса, тиіспеуге уәде беремін. Кәне, кім бар?
- Ақан Мен бармын, Күдіре! Мен!
- Күдіре Білемін сені, шал, өлімнен қорықпайсың. Сені есептемейм(ін). Алланың сүйікті құлы болып, оп-онай сауапқа бата қаламын дегеніңе бере қоймаспын. Шалды есептемейм(ін)... Тартыңдар!
- Күдіре Кім бар?
- Әйел Үндеме! Тілеуіңді берсін!
- Күдіре Кәне, кім?
- Әйгерім Мен.
- (Күбір естіледі)
- Адамдар Байсейіттің қызы ғой. Жібермесендерші. Бейшара бала өледі ғой енді. Әкесі марқұм осындай қайсар еді. Құдай өзі сақтасын!
- Күдіре Әйел балаға не жок?
- Әйгерім Бұл ауылда еркек қалмаған.
- Күдіре Қолын шеш деп кім айтты саған?
- Әйгерім Әкем тірі болса, осылай істер еді. Бірақ сен... Сенің адамдарың өлтірді оны. Мен Байсейіт Мүкеевтің қызы болған соң босаттым.
- Күдіре Ә-ә-ә... солаймын де... Қызыл иттің күшігі!
- Адамдар Айтсандаршы...Тиіспесін... Айтсандаршы...
- Шал Жүрген жеріңнің бәрінде жұртты жинап, „кімде-кім босатып алам(ын) десе, тиіспеймін деп серт бергенсің. Ақан сұраған екен, оған бермепсің, „алжыған шалды есептемеймін“ деп, мынаған қыз бала деп сылтауратып бермей тұрсың... Мына халық алдында берген уәденді жұттың ба, Күдіре?!
- Күдіре Мен уәдемді бұзбайтын адаммын. Айтқанымнан қайтпаймын. Бердім мына өлімтікті.

13 көрініс

(Үйдің ішінде)

- Әйгерім Тамақ ішесің бе?
- Хамит Ішлеймін. Атың кім сенің?
- Әйгерім Әйгерім.
- Хамит Менің атым - Хамит.
- Әйгерім Білем(ін)!..
- Хамит Олар қайда?
- Әйгерім Кетіп қалды.
- Хамит Мүмкін емес.
- Әйгерім Өз көзіммен көрдім. Кетіп қалды.
- Хамит Ерте ме, кеш пе, олар мені бәрі бір өлтіреді. Кетуім керек. Кетпей болмайды.
- Әйгерім Мен саған етік берейін. Әкемнің етігі саған сияды. Әкем денелі адам болатын. Кілетте жатыр, қазір алып келемін.

(Далада)

- Әйгерім Аһ!
- Ахмет (Үйде) Қыз баланың түн ішінде жалғыз жүргені жақсылық емес!
- Әйгерім Мә, киіп ал! Әкемді өлтірген жауыз осында жүр.
- Хамит Танушы ма едің?
- Әйгерім Қолынан әкемнің сағатын көрдім.
- Хамит Ахмет пе?
- Ахмет Ал, мен...
Шық! Шық деймін!
- Хамит Шыға тұр, Әйгерім!
- Ахмет Байқаймын, алыс сапарға аттанғалыға жатқан сияқтысың., кәне, бара ғой! Бірақ мен саған қазір сағаттын

қанша болғанын айтып берейін.
Қазір сағат тоғыз жарым!.. Сағат тоғыз жарым!.. Сағат
тоғыз жарым!..

(Хамитты тебеді)

Сағат тоғыз жарым! Сағат тоғыз жарым! Сағат тоғыз
жарым! Тоғыз жарым! Тоғыз жарым! Тоғыз жарым!
Тоғыз жарым! Тоғыз жарым! Тоғыз жарым! Тоғыз
жарым!..

(Әйгерім мылтық атады. Ахмет өледі.)

Хамит Өлді!..

Әйгерім Ah!

Хамит Жалғыз ба еді?

Әйгерім Білмеймін. Өліп қалды ма?

Хамит Ол сенің әкенді өлтірген. Сен қанішерді өлтірдің. Бұл
қиянат емес, Әйгерім! Ала ғой!

(Сағатты береді)

Өзің біл!

(Мылтықты алады)

Хамит Менікі!..
Сағат - сенікі! Бесатар - менікі!
Тез кетуіміз керек. Әйтпесе, олар қазір келеді) де,
екеумізді өлтіріп кетеді). Айтқанға түсін, айналайын!
Қарама! Қажеті жоқ!

Әйгерім Не істеуім керек, Хамит?

Хамит Қайткенде де құтылуымыз керек. Далаға шық та,
манайды қара. Байқап көр. Бандылар көрінбейді ме екен?
Тек байқа, көзге түсіп қалма. Түсіндің бе?

Әйгерім Түсіндім...
Бол тез! Олар семіз Шәріптің үйінде қымыз ішіп отыр.

14 көрініс

(Домбыра тартылады)

Әйгерім Сағатты жоғалтқан жоқсың ба?

Хамит Жо - о - ок!

Әйгерім Онда өзіме берші. Әкемнің бір көзі ғой.

(Сағаттағы жазуды оқиды)

Хамит Ержүрек қызыл әскер жауынгері Байсейіт Мүкеевке!
Колчак бандыларына қарсы күресте ерлік көрсеткені
үшін!

Әйгерім Бұл менің әкемнің сағаты.

Хамит Енді сенің сағатың, қарындасым. Бұған мынадай деп
жазамыз:
Байсейітқызы, кішкентай Әйгерімге, батылдығы мен
революция ісіне берілгендігі үшін!

(Ән орындалады)

Адам Олар рұқсат бермей қойды жерлеуге.

(Жер қазады)

Хамит Күрек бер!

(Жер қазады)

Мен бір ауыз сөз айтайын. Көп сөйлейтін уақыт емес.
Былай боларын ойламай, сені өлімге жұмсаппын.
Күдіренің қолынан қаза таптың. Менің айтарым,
қаракшы Күдіре мен оның бандылары мұнан былай Совет
үкіметінің топырағын басып жүре алмайды. Сен үшін кек
аламыз. Ант беремін, бауырым!

15 көрініс

Хамит Тез жүр, Әйгерім! Әйтпесе үлгермейміз!

Әйгерім Шаршап қалдым.

Хамит Тез! Тез!..

(Мылтық дауысы естіледі)

Бас аяғыңды!..
Иван!.. Үлгермедім-ау!..

Иван Токта! Көтер қолыңды!.. Хамит!!!

Хамит Иван!

Иван ha-ha-ha!..ha-ha! Хамит, тірімісің?! Сәлеметсің бе?
Бармысың, бауырым!?

- Хамит Мынау кім?
- Иван Қайдан білейін, Хамит Ысқақович!
- Хамит Ефим ғой! Кім атты?
- Иван Мен, Хамит Ысқақович! Қарасам, бандалар қым-ғұыт айқайлап, шулап, бізге қарай төніп келеді екен, жақсылап қарсы алдық. Мынау алдында шауып келе жатқан. Қарауылға дәл ілінген кезде басып салдым! Қалғандары мұның ұшып түскенін көрді де, аттарының басын кейін бұрып, өлгендеріне қарамай, безіп кетті. Тфу!.. Неге ойланып қалдың? Қазір көлеміз. Осыны көмейік деп келе жатсақ, сен келесін, қасында әлемі қызың бар. Атын кім, сүйкімді қыз?
- Әйгерім Әйгерім!
- Иван Әйгерім!.. Ал менің аты-жөнім - Иван Матвеевич!
Ha, ha, ha
- Хамит Жұртты қалай ұйымдастырдың, Ваня?
- Иван Қорға деп бұйырған өзін ғой. Осылай қорғадым. Жалғыз қалай қорғай аламын. Содан не істейміз деп ақылдастық... Саттармен...
Басты ауыртсақ та, бұл ақылды адам болып шықты.
- Саттар Қайдағы!
- Иван Содан соң (сосын) қолымызға түскенімен қаруландық. Айнала ор қазып, шеп құрып жаттық та, жауды күттік. Солай етсек (сөйтсек), күткен жауымыз - сужүрек, қорқақтар екен. Солай ғой.
- Адам Дұрыс! Иә, иә!
- Хамит Рақмет, сіздерге! Рақмет, ақсақал!
- Ақсақал Саған да рақмет, балам!

16 көрініс

- Крумин Сәлеметсіз бе?
- Келіншек Сәлеметсіз бе?
- Крумин Ояусың ба? Жата бер, қозғалма! Жыламайтынынды көрсеттін. Негізінен тапсырманы орындадың. Жағдайды

біліп алдық. Бұдан бұлай не істейтінімізді ертен сөйлесерміз.

Хамит Ім!...

Крумин Ал, жатып демал.

Келіншек Айналайынның аяғын қажап тастапты.

Крумин Рақмет, қызым!

(Қолын сүйді)

Келіншек Мықты екенсің, қорықпайтын!

17 көрініс

(Құдық басында)

Хамит Әйгерім! Кәне, су құй! Оho-ho!.. Қалай құясың, көзіңмен қарамайсың ба?

(Әйгерім күледі)

Әйгерім Ha - ha - ha! Қарадым.

Хамит Қайда қарадың?

Әйгерім Өзің құй деген сон, құйдым. Тағы құйайын ба?

Хамит Жок.

Әйгерім Көмегіңнің керегі жок па?

Хамит Керег(i) жок.

18 көрініс

Хамит Мені бірден өлтірмегеніне таңғаламын.

Крумин Оны түсінбейтін не бар? Олардың мақсаты қазақтардың алдында совет өкіметінің беделін түсіріп, сені мас-қаралау.

Хамит Сейсенбаевты һқорлағаны аз болды ма?

Крумин Сейсенбаев сен сияқты емес қой, достым-ау. Ал қызыл әскер киімін киген батырдың мойнына арқан салып сүйрету деген, ол басқа мәселе. Өте айлакер біреу, халық үмітін өртеп, қорқытып, мал сияқты айдағанына жүргізіп, айтқанына көндірмек болған.

- Хамит : Біреулер емес, Құдіре де.
- Крумин : Құдіре емес, басқа біреу. Бірақ ойлаған мақсатына жете алмай, халықтың ашу-кегін тугызды.
- Крумин : Танысып қойыңыз.
- Иван : Айтпақшы, бұлар таныс. Ға, бірін-бірі бір көргеннен-ақ қатты ұнатқан.
- Крумин : Жолдас қызыл әскер, бара беріңіз!
- Иван : Құп болады!
- Крумин : Мен сізге, Саттар, қайтадан мықтап ойланыңыз, (содан соң) сосын өзіңіздің тұжырымыңызды айтыңыз деп едім. Ойландыңыз ба?
- Саттар : Иә.
- Крумин : Келісесіз бе?
- Саттар : Иә.
- Крумин : Ертең түнде солдаттар барып, сізді тұтқынға алады. Бұл сырды тек Иван ғана біледі. Ал қалғандары сізді шындап күзететін болады. Мен, әрине, қашқаныңызда құтылып кететін жағдай тугызармын. Дегенмен, оқыс бірдене болып қалуы да мүмкін ғой.
- Саттар : Қашып құтыламын.
- Крумин : Әлбетте, қанша уақыт керек?
- Саттар : Екі күн жетіп қалар.
- Крумин : Екі күнде дайын боласыздар ма?
- Саттар : Иә.
- Хамит : Иә!
- Крумин : Сонымен төрт күннен кейін, Сіз онымен бірінші кездесуге барасыз.Қай жерде, қашан кездесетіндеріңізді ұмытпассыз деймін. Егерде бір себептермен кездесуге мүмкіндік болмай қалса, бесінші күннен бастап, сол уақытта, сол жерге барып тұру керек.

19 көрініс

1-ші адам : Токта!

2-ші адам : Токта!

(Мылтықтың атылуы)

Иван Не болып қалды? Атамын!!! Токта!

1-ші адам Қайда? Токта!

2-ші адам Ол кім?

1-ші адам Құтылып кетті, сұмырай!

20 көрініс

Әйгерім Бүгін кешке айтысқа барғым келіп еді, сенімен.

Хамит Не болып қалды, Әйгерім? Қайда барамын дедің? Менімен дейсің бе? Ондай той думанға бармаймын және... Міне, кітап оқып отырмын.

Әйгерім Біліп едім, осылай дейтінінді. Барғым келмейді, оқимын дейді. Сенен басқа кіммен бірге барамын? Кім ертіп барады, айтшы?

(Хамит киініп, жүгіреді)

Хамит Токтай тұр, Әйгерім! Токта! Менің жүзіме қарашы! Жаксылап қара!

Әйгерім Ал, мен қарап тұрмын.

Хамит Көрдің бе, мынаны? Қарашы!

Әйгерім Ауыра ма?

Хамит Мәселе онда емес. Мұны көрген сон, жұрт қорықпай ма?

Әйгерім Батырдың жарасыз болмайтынын жұрттың бәрі біледі. Ұнатпағандар қарамай-ақ қойсын.

21 көрініс

(Мылтықтың атылуы)

Иван Гажап! Біреуі де мүлт кеткен жоқ, ә?

Хамит Кейде мүлт кетеді. Мә, атып көр!

Иван Жоқ... Мен тек мылтықпен ғана тигізе аламын.

Хамит Кешігіп қалмайық!

Иван Иә, Хамит Ысқақович! Дайын болып тұрындар деген.

Хамит Кеттік!

Әйгерім Хамит! Хамит! Хамит! Қашан келесің?

Хамит Білмеймін, Әйгерім!

Әйгерім Қатерлі сапар ма?

Хамит Оны да айта алмаймын.

Әйкерім Өлтіріп кетуі мүмкін бе?

Хамит Білмеймін.

Әйгерім Мені сүйесің бе?

Крумин Ал, жолың болсын, балам!

22 көрініс

Хамит Саттармысың? Кел отыр?!

Саттар Келіп қалдық!

Хамит Не білдің?

Саттар Олар үш топ. Крумин ойлағандай дәл сол үш жерге орналасқан екен. Тоғайға кірер жолдарды анықтап, белгілеп қойдым.

Хамит Сезбеді ме?

Саттар Жок.

Хамит Өзі не қылып (неғып) жүр?

Саттар Күн сайын ымыртта Шиеліге аттанады.

Хамит Не үшін?

Саттар Әйелі үшін. Көңілдесі бар көрінеді.

Хамит Қасына неше адам ертеді екен?

Саттар Кешеден бері жалғыз баратын болып жүр.

Хамит Себебі?

- Саттар Һа! Өйткені алдыңғы күні бір шаруамен тоғайға бармақ болып, қасыма екі адам сұрап алғанмын, сақтаным жүрмесе болмайды деп. Соны естіп сақтанғаны ғой.
- Хамит Мұның тым батылдык.
- Саттар Мен тапсырманы орындадым, Хамит.
- Хамит Шиеліге соқпақ жолмен барады ма?
- Саттар Иә.
- Хамит Рақмет, Саттар!

23 көрініс

(Төбелеседі)

- Хамит Тұр, кәне!
- Күдіре Мені атқа отырғыз!
- Хамит Өңгеріп апарам(ын).
- Күдіре Мұрнынды тесіп, жетектеп едім, қызылдың сілімтігі!
- Хамит Шығарма үнінді!
- Күдіре Мұрнынды тесіп, жетектегенмін! Мұрнынды тесіп, жетектегенмін! Мұрнынды тесіп, жетектегенмін!..
- Хамит Өшір үнінді! Тілінді кесіп аламын!
- Күдіре Не істемексің маған?
- Хамит Піштіремін, қатындардың бетіне қарай алмайтындай қылып (ғып)!
- Күдіре Ым-ым!...Саттар!.. Алғашында-ақ сенбеіп едім ол сұмырайға!
Неге ғана атып тастамадым екен?! Қап, оңбаған! Қап! Қап!
- Хамит Езіп тастар едім табаныммен жауын құртындай ішек-қарнынды ақтарып! Бірақ амал не, барлық қойманды ашқызуым керек! Сол үшін ит қылып (қып), тірідей алып барамын.
- Күдіре Тапқан екенсің айтқызатын адамды! Айтпаймын, қызылдың сілімтігі! Айтсам, жағым сынсын!

Хамит Айтасын! Бүгін түнде Қызыл армияның бір эскадрон атты әскері келеді. Ал, ертең сенің үш апаныңды талқандаймыз! Үш апаның бар екен, баскесерлерің сенсіз бас көтеріп қарсылық көрсете алмайды. Сен барымташысын, Құдіре! Қарақшыларыңды малша қайырып үйренгенсің. Енді оларды қайыра алмайсың. Бақташысы жоқ мал басы ауған жаққа жайылып кетеді. Құтыртып жүрген қарақшыларың талқандалған соң, батыллығыңды бағалайтын ешкім жоқ. Сайрап тұрып, айтасын бәрін.

Құдіре Аяғымды шеш! Отырайын.

(Су ішкізеді)

(Жүгіріп кетеді)

(Хамит атады)

Хамит Һа... Болмайды...

24 көрініс

Хамит Ат тауып бер, Ақан! Тез жетуім керек!

Ақан Саған ат тауып берем(ін), Хамит. Бірақ... біраз тынығып алмасаң, мына түрінмен аттың үстінде жүре алмайсың.

Хамит Сусын бер.

Ақан Жалғызбысың (жалғызсың ба)?

Хамит Жалғызбын. Далада жаяу қалып, қатты шаршадым. Атты сұрап мінейін десем, тірі жан кездеспей қойды. Ат тауып бер тезірек!

Ақан Саспа, бәрі табылады. Тек тынығып ал.

Хамит Жарты сағаттан кейін аттануым керек... менің.

Ақан Жарты сағаттан соң, жолына аттандырамын.

(Ақан тапаншасын алады)

Хамит! Кірген кезінде қалай шығарыңды неге ойламадың, а?

Хамит Ондай әзіліңді қой, шал! Ойыншығыңды көрсетпе! Әйтпесе желкенді үзіп, қолына берермін тап қазір.

Ақан Көрейін!

(Атады)

Көптен бері ашық айтайын деп жүр едім. Отпен ойнама деп, күшік! Бүгін міне, айтпай-ақ бар сырың ашылды, айрылып қалдың Құдіреден.

Хамит Ол осында болды ма?

Ақан Иә. Осында соға кетті.
Көп кешікпей тағы да жігіттерімен осы ауылға қайтып келеді. Қазір олар өзіне кенде жоқ. Ертең келген әскерлерін бос қалған тау-тастармен соғысады. ha-ha-ha!
Тап мына сен жатқан жерге Құдіренің жігіттері қару тыққан.
Ертең ... соны алады да... олар көз көрмес, құлақ естімес деп бірден кетеді.
Олармен бірге мен де кетем(ін). Ал сен қаласың... осында бас-сүйегінің быт-шыты шығып.

Хамит Артыңа кара, Ақан!

Иван Тырп етпе, қария! Қозғалма! Мынаның саған түкке керегі жоқ. Хамит Ыскакович, мұны(мен) не істейміз?

Хамит Отыра тұрсын. Тіфу, шайтан! Әбден шаршаттын! Зәрем ұшты ғой. Қорыққанынан сасып, атып жіберер ме екен деп.

Ақан Сен!!! Сен! Иітгің күшігі!

Хамит Иә, мен! Құдірені әдейі қоя бердім. Сенің қылмысыңды әшкерелейін деп, кәрі түлкі!
Әйтпесе, қу томардай аяқты қағасың!

Ақан Қап, атаңа нәлет-ай!
Бұл жолы бір қырсық шалды...
Бәрі алланың ісі. Ал саған сәті түсті, ақымағым.

Хамит Саған бүкіл елдің қарғысы тиді, Ақан. Ал маған шынында да сәті түсті. Ділмарсып көп мылжындағаныңның пайдасы тиді. Тоты құсқа қаншама ділмарлық үйреткеніңмен бәрі бір топас немесе сенің сөзінді өзге, өз сөзіндей қылып қайталайды.
Сен екеніңді сөзінен таныдым. Құдіре де сен айтқандай «мен ешкімге бағынбаймын» делі. Сосын, жазсан дұрыстап жазбайсың ба? Құдіренің тобында сауатты адам жоқ. Өлген жолдастарыма жапсырылған жазу сенің қолың. Қаны мойнында! Халық алдында жауап бересің!

Ақан Жеңгеніңді көрер едім, бокмұрын! Сан-сатыбат әскер әкелмесең... Сен емессің... Сен емессің... мені жеңген.

Хамит Ешқандай да эскадрон келген жоқ. Бекер сенгенсің. Адамьмыз да аз. Бірақ оның есесіне, аузынан от шашып, сақылдап тұрған төрт пулеметіміз бар. Біз Құдіренің бандыларын сол пулеметтердің аузына өздерің жинап әкелсін деп жағдай жасадық. Қазір Құдіре қаракшыларын осы араға әкеледі. Жаңағы машиналарының қандай сақылдағанын сонда көрерсің.

25 көрініс

Құдіре Иә, боламыз, жігіттер!

(Пулеметтің дауысы)

Адам Ойбай!

Хамит Қарауылда төрт пулемет құрулы тұр. Үш минуттан кейін бірінді қалдырмай баудай түсіреміз. Онанда қарсылық етпей беріліңдер. Қолдарыңды көтеріп, бір-бірлеп шығындар былай!
Құдіре! Сен алдына түсесің!

Құдіре Иә!

(Пулеметтің дауысы)

Хамит Құдіре! Токта!!!

(Пулеметтің атуы)

Адам Біліп едім, осылай болатынын... Иә...

Крумин Күн қандай жақсы.
Қабағыңды ашсайшы, Хамит! ha-ha-ha! Уәдең бар елі гой!?

ФИЛЬМ БОЙЫНША ҚАЗАҚША-ОРЫСША СӨЗДІК

А

абырой авторитет, репутация; совесть, честь
аға старший брат, старший; перен. большой, главный; обрац. к старшему мужчине
адал чистый; честный, справедливый, преданный
адал болу быть честным, быть чистым
адам человек
адамшылық человечность; все хорошее, что свойственно человеку
азан утро
азық-түлік продовольствие, провиант; еда
ажал смерть, кончина, смертный час
ажалдан қорықпа, арыңнан қорық не страшись смерти, страшись совести
айбарлы грозный, внушительный
айғайлау (айқайлау) кричать, закричать
айдау гнать, прогнать, отгонять, отогнать
айлакер хитрый, изворотливый; хитрец
айналайын обращение: дорогой, милый, голубчик
айналысу заниматься, быть занятым
айналасындағы (лар) окружающие
айрықша особенный, переломный; особенно
айырылу, айырылып қалу утратить, лишиться
айта алу суметь сказать, высказать
айтарлықтай так, что бы об этом стоило говорить
айтатындары то, о чем они говорят, скажут
айтқанынан қайтпау стоять на своем, выполнить обещанное
айтпақшы кстати
айту говорить, сказать
айта бер говори-говори, продолжай говорить

Айтып тұрған сөзін қарашы! Послушай только, о чем он говорит!

айтыс состязание акынов-импровизаторов
ақсақал уважаемый человек; старший; старейший в семье, в роду;
предводитель

ақша деньги

ақша беру, ақы төлеу платить, давать плату, выплачивать, давать деньги

ақша қызықтырды деньги привлекли, деньги прельстили

ақшаны аямау не жалеть денег, сорить деньгами

ақыл ум, разум, рассудок

ақылдасу советоваться

ақылды умный, рассудительный, толковый

ақымақ глупый, глупец

ақымақтық, ақылсыздық глупость

ақы төлеу, ақша беру выплачивать, платить, давать плату

ала келу (әкелу, алып келу) принести, захватить с собой

алғыс благодарность, признательность

алғыс айту благодарить, выразить благодарность

алдағы уақыт будущее (время)

алдыңғы күн завтра

алжу выжить из ума, впасть в детство

алжыған выживший из ума (от старости, болезни)

Алла Бог

Алла-тағала Бог-творец, Создатель

Алла-тағала жарылқасын! Да будет милость божья! Пусть Бог-творец благодетельствует (тебя)!

алланың құлы слуга божий

Алауакбар! Хвала Господу! Слава Богу!

алу брать; получать; покупать, купить

алып кету унести

алыс далекий; далеко

амандық сұрасу расспросы о здоровье и благополучии самого человека и членов его семьи в соответствии с правилами речевого этикета

аман-есен болу быть здоровым, быть в здравии и благополучии

анау, ана указ. мест. тот

ант клятва, клятвенное обещание, присяга

ант беру, ант ету клясться

ант орындау исполнить клятву

аң аулау охотиться

апан яма, углубление; берлога; нора

апару отнести, отвезти, доставить куда-либо

апарып тастау отвезти, отнести и оставить

ар совесть, честь, стыд

ара пила; пчела; оса; промежуток, расстояние между двумя точками

аралау бродить, ходить среди чего-либо

арасы промежуток, расстояние между двумя точками

араша разнимание дерущихся

араша түсу вступиться, разнимать дерущихся

арба телега, повозка

арқан веревка, канат, аркан

арман мечта, цель

Арманға жет! Арманыңа жет! благопожел.: Достигни своей мечты!

арнайы түрде специально

арналу быть предназначенным

арсыз бессовестный, бесстыжий

арту нагрузить, навьючить; возложить, вменить, обязать

арт(ы) за спиной, сзади, назад

артық лишний, излишний; свыше, больше, сверх; лучший, лучше

артық жері превосходство, преимущество над чем-либо, кем-либо

ас пища, еда; поминки

асау ат норовистый конь, строптивый конь, необъезженный, неприрученный конь

асау атты үйрету объезжать коня

асу повесить, вешать; перевалить, превзойти; проехать, прийти; варить

асығу торопиться, спешить

асығыс торопливый, торопливо, в спешке

асыру перевозносить, превзойти, перевыполнить, увеличить

ат лошадь, конь; имя, название

ата-ана родители, **ата-ананы сыйлау** уважать родителей, почитать родителей

атаман атаман, предводитель шайки

атаңа нәлет проклятие, анафема; бранное слово, междометие для выражения крайнего негодования, раздражения

ат-арба повозка, коляска

атау называть, давать имя; имя, название

атқа міну сесть на коня

атқа шабу, атпен шабу скакать (на лошади)

ат салысу участвовать в соревновании, соревноваться; конное состязание

аттандау кричать, садясь верхом на коня

аттану садиться на коня; отправляться в конный поход; отправиться в путь

ату выстрелить, стрелять; быть застреленным; перешагнуть, перепрыгнуть; взойти (о восходе)

аты-жөні имя, фамилия, отчество

атылу выстрелить, быть застреленным
атып көру попробовать выстрелить
атып тастау застрелить
атып түсіру застрелить, убить, свалить замертво
аудан район
аудандық өкімет районное правительство, районное начальство,
районная власть
ауыз тию попробовать, вкусить, отведать
аузынан от шашып, салқылдап тұрған пулемет, извергающий
огонь, стрекочущий пулемет
ауыру болеть; болезнь
ауырту причинить боль
ауыстыру менять, поменять, изменить
ашу-кек гнев, возмущение
ашық жер открытое место, открытая местность
ашық сөйлесу говорить откровенно, говорить открыто
аяғына домалап жылау рыдать, валяясь в ногах
аяқ басу быстро идти
аяқ қағу путаться, спотыкаться
аяқ-қолы конечности
аяу жалеть, пожалеть, сжалиться, щадить

Ә

әбден очень, вполне, совсем, совершенно, окончательно
әдейі нарочно
әдемі красивый, прекрасный, изящный
әділ справедливый, правильный, объективный
әділдік, әділет справедливость, честность, правдивость
әділетті справедливый, честный, объективный; справедливо, чест-
но, объективно
әжуа, ажуа насмешка, критика, шутка
әзіл шутка, балагурство, забава
әзір готовый, готов; пока, сейчас
әзірге пока
әйел женщина
әйел бала здесь: кішкентай қыз девочка
әйтеуір как-то, как-нибудь, однако
әйтпесе а то, иначе
әке отец
әкелу (алып келу, ала келу) приносить, привести, привезти
әкесі марқұм покойный отец
әлбетте конечно, разумеется, так точно, обязательно

элі пока, еще, все еще
эн айту петь, распевать
энеки вон там, вон
энгіме рассказ, беседа
эңгімелесу разговаривать, беседовать
эринe конечно
эрекет действие; старание, попытка
эрең с трудом, еле-еле, едва-едва, едва
эрі туда, в ту сторону, в том направлении, дальше
эрі қарай дальше, в том направлении, туда; после
эсер ету повлиять, способствовать
эскер войско, армия
эскери киім военная форма, обмундирование
эуелі сначала
эурелеу мучить, беспокоить
эшкерелеу выявлять, разоблачать, раскрыть, вывести на чистую воду

Б

баға цена, стоимость
бағана тогда, недавно, давно, с тех пор
бағанадан бері с того (недавнего) времени, с тех пор
баға беру оценить, дать цену
бағалау оценивать, оценить
байқау замечать, наблюдать, следить
бағыну подчиниться, подчиняться, слушаться
байлау завязать, завязывать; привязать, привязывать
байлап тастау привязать
байланыс связи, отношения
байланысу связываться, связаться, установить отношения, устано-
вить связи
байланастыру установить связи, установить отношения; связать
байқау обратить внимание, замечать, примечать, заметить,
приметить; быть осторожным; попробовать, пробовать
бақталас соперник, конкурент
бақыру кричать, вопить
бақытты счастливый, благополучный
бала ребенок, дитя
бала-шаға дети
банды бандит
бар болғаны всего-то, всего лишь
бара беру идти, отправляться
барлау разведать, разузнать, выведать, выявлять

барымташы конокрад
барып тұрған в высшей степени
бас голова; главный; вершина, верхушка; начало
баса-көктеп кіру ломиться
бас көтеру перен. набрать силу
бас ауырту слишком много думать
бас бұру повернуться, повернуть; обратиться к
баскесер головорез
бас көтерген взрослый, имеющий силу
бас көтеру демонстрировать силу, демонстрирующий возможности
басқа другой, иной
бас қосу совещаться, совместно обсуждать что-либо
бас-сүйек череп
бастай беру начинать, начать
бастық начальник, руководитель
басу давить, задавить, подавить; валять; ступать, шагать; стать,
встать; наступить; высиживать
басып жүру ходить по
басып салу надавить, нажать
бата благословение, благопожелание, пожелание
батыл смелый, отважный, рискованный, удалой, дерзкий,
бесстрашный
батылдық геройство, бесстрашие, храбрость
батыр герой
баукеспе отъявленный вор, искусный вор
бауыздау перерезать горло, резать, прирезать
бауыр печень; кровный родственник; младший брат, обращение к
младшим мужчинам
бәлкім, бәлки возможно, может быть
бәрекелді междом. одобрения хорошо, ладно, браво, молодец
бәрі все, весь, суть
бәрі бір все равно
беделін түсіру унижить, уронить авторитет
безбүйрек бездушный
безу отрекаться, отказываться, отвыкать, избегать
безіп кету отречься
бейнежазба видеозарисовка, видеозапись
бейне образ
бейнелі сөз образная речь, образное слово
бейшара, бишара бедняга; немощный, нищий, бедный, несчастный;
возглас сожаления, жалости
белгі знак, примета
белгілеу обозначать, оставлять примету
белгілі известный, знакомый; известно, знакомо
бекер напрасно, зря

белбеу пояс, ремень
бергiзу заставить отдать, заставить дать
бере қою отдать быстро, немедленно
беру дать, выдавать, отдать; задавать, предоставлять
берi сюда, в эту сторону, в этом направлении (берi шыгып кетсiн
пусть выйдет сюда)
берiлгендiк преданность
берiлу быть преданным
берiп тyру отдавать, отдать
Берi шық! Кел берi! Выйди сюда! Иди сюда!
бесатар пятизарядка, пятизарядная винтовка
бет бyру отвернуться, отвергнуть
бет-жyзi лицо, внешность
билеп-төстеу самоуправствовать, распоряжаться, самовластвовать,
управлять
билеу танцевать
биiк высокий, величественный
бой рост; стан, корпус; протяжение, продолжение; длина полоски
бойы биiк , бойы ұзын, бойшаң высокий, высокого роста
болашақ будущий; будущее, будущность
болжал предположение, догадка
болжау предполагать, делать прогноз
Бол тез! Давай скорее! Скорее!
болу бывать, быть, пребывать, пробывать; происходить, произойти,
случаться, случиться, приключиться; становиться, стать; присут-
ствовать; иметь, иметься
болып қалу случиться, произойти; закончить
болып шығу оказаться
болыстық волостной, областной
боқмұрын сопляк
босату, босатып алу освободить, избавить
бос қалған опустевший, пустой; остаться ни с чем
бостандық свобода
бөгде чужой, посторонний
бөгде сөз чужое слово, чужая речь
бөгеу задержать; запрудить, преграждать, преградить
бөтен чужой, чуждый
бөтен жердiң адамы чужеземец
бөтен қол чужие руки
буындыру душить, задушить
бұдан былай с этих пор
бұзу портить, испортить; разрушить, сломать, нарушить
бұзушылық нарушение
бұйыру приказывать, приказать, дать приказ, дать указание
бұл этот, эта, эти, это

бұл жолы на этот раз, в этот раз
бұлбұлдай сайрау заливаться соловьем
бұлжытпау не отказываться, не отречься (бұлжытпай орындадым
выполнил немедленно, без проволочек)
бұрын раньше, прежде
бүкіл весь, целиком, полностью
былай, былайша так, таким образом
былай боларын что так случится, что так будет
быт-шыты шығып разбившись вдребезги
бізге қарай в нашу сторону, к нам
бізсіз-ақ и без нас
білу знать, узнавать
біліп алу узнать
біраз некоторый, несколько, немного
бір ауыз сөз слово, несколько слов
бір ауыз сөз айту сказать несколько слов
бір аяғым көрде, бір аяғым жерде одна нога в могиле, одна нога
на земле; стою одной ногой в могиле
бірге вместе, совместно
бірден сразу, в один момент
біреу некто
бір-бірлеп по одному
бірдеңе, бірдеме что-то, кое-что, что-либо, нечто
бірдеңе бола қалса если что-нибудь случится
бір жолы на один раз, на первый раз
бір көзі память о... (әкемнің бір көзі память об отце)
бірнеше несколько, некоторое количество
бірталай значительный, значительно, изрядный, изрядно
біріге қалу объединиться
бірігу объединиться, соединяться
бірін-бірі друг друга
бірінді қалдырмай не оставив ни одного
бірінші первый
біту кончать, заканчивать, завершить

Г

гөрі чем

Ғ

ғажап дивный, чудесный; дивно, чудесно
ғана, қана только, только что
гой, қой всп. гл. значение утвердительности и законченности

Д

дайын готовый; готов
дайын болу быть готовым
дала степь
дала жыртқыш степной хищник
дарагашы виселица
дараға асу повесить, вздернуть на виселице
дара личный, отдельный
дастарқан стол, угощение
дастарқанға жақындау присесть к столу
дауыс голос, звук
дауыстау кричать
дәлелдеу подтверждать, доказывать, обосновать, обосновывать
дәм тату вкусить, отведать пищу, попробовать еду
дәл точно, как раз, впору, в самый раз
дәстүр традиция
дәстүрлі традиционный
дегенмен хотя, однако, но
демалу отдыхать
демек значит
дене тело
денелі крупный, рослый, в теле
дене мүшелері части тела
денсаулық здоровье
дереу срочно, спешно, немедленно
деу сказать, молвить
доғару распрягать, расседлать (коня)
домалау валяться; вертеться, крутиться, катиться, прикатиться
домбыра домбра, музыкальный инструмент
домбыра тарту играть на домбре
дұрыс правильный, верный; правильно, верно
дүбір топот
ділмар красноречивый

Е

егер если
езіп тастау растоптать, растереть
ел жайы положение народа
емес не (в сочетании с именными частями речи и причастиями)
ендеше если так, то..., в таком случае, итак
енді теперь, сейчас, в настоящее время; широкий (от ен - ширина)

еңбек труд
 еңбек ету трудиться, работать
 еңіреу рыдать, плакать навзрыд, реветь
 ер муж, супруг
 ер адам мужчина
 ер-азамат настоящий мужчина, истинный мужчина
 ер жүрек герой, храбрец; бесстрашный, отважный, храбрый
 еркек мужчина
 еркін свободный, непринужденный, вольный; свободно,
 непринужденно, вольно
 еркін дала вольная степь
 еріксіз без ведома, поневоле
 еркіндеу чувствовать себя непринужденно, свободно
 еркіндік, еркіншілік свобода
 еркінше вдоволь, вволю, свободно, довольно
 ерлік героизм, героизм
 ерлік көрсету проявить героизм, показать мужество
 ерте ме, кеш пе рано или поздно
 ертең завтра
 ертіп бару повести за собой, вести с собой
 еру следовать за кем-либо, последовать за...
 ерік воля, свобода
 ерік беру допускать, позволять, дать поблажку
 еріксіздік неволя
 еріп бару идти следом
 ес память, разум, рассудок; чувство, сознание (есте сақтау помнить,
 хранить в памяти)
 есе, оның есесіне вместо него; үш есе в три раза, втрое
 есеп счет, расчет; задача
 есептеу считать, подсчитывать, учитывать; вычислять; принимать
 во внимание
 ес жинау прийти в себя, прийти в чувство
 еске алу вспоминать, вспомнить
 еске қалу, есте қалу, есінде қалу запомниться
 еске сақтау, есте сақтау, есінде сақтау запомнить, сохранить в
 памяти
 ес кіру поумнеть, стать взрослым; достичь сознательного возраста
 ескі старый, прежний, ветхий, поношенный
 ескі үкімет старое правительство
 естен айырылу лишиться памяти, сознания, рассудка
 естен тану потерять сознание
 естен таю сойти с ума
 есту услышать, слышать
 естілу слышаться
 есі дұрыс (болу) (быть) в полном рассудке, (быть) в здравом уме

есі дұрыс емес сумасшедший, безумный
есі жоқ безумный, сумасшедший
есім имя
есімде жоқ не помню
ет мясо (перен. еті тірі живой, подвижный, резвый; етімнің
ауырғанынан емес не потому, что тело болело)
етек подол, пола; подножие (горы)
етік сапог
еш отрицание ни
еш болу быть напрасным
ешкім никто
ешқайда нигде, никуда
ешқандай никакой
ешқашан никогда
ешнәрсе ничто, ничего
ештеңе, ештеме ничего

Ж

жағдай обстановка, обстоятельства, условия, положение
жағдай туғызу создать условия
жадырап күлу счастливо, радостно смеяться
жадырау рассеиваться, проясняться (о погоде), улучшаться, рас-
цвести (о настроении)
жаза наказание
жазалау наказывать, карать, привлечь к ответственности
жазу писать, письмо, почерк; развернуть, разогнуть, разгибать;
ошибиться, промахнуться, заблуждаться; вылечить
жазық вина; степь, равнина; широкий
жай просто так, просто, ничего; обыкновенный, простой, рядовой;
положение, обстоятельство; место, срок; молния, ударившая в
землю, в дом; суть, сущность; медленно, тихо
жай гана просто так
жай сөйлем простое предложение
жай күндер будни
жайылу расстилаться, простираться, разливаться (о воде), пастись
жайылып кету разбредаться; пастись на широком пространстве (о
скоте)
жақ щека, челюсть, скула; сторона, край; матем. сторона; лингв.
лицо
жақсы көру нравиться, любить
жақтау защищать, заступиться, поддерживать
жақсылап хорошенько

жақсылық добро, доброта, добродетель
жақсылық емес не хорошо, не к добру
жақындау приблизиться, приближаться (дастарқанға жақындап
отыр садись к столу)

жалғыз один, единственный, в одиночку
жалғыз-ақ, жалғыз ғана лишь один, только один, один-единствен-
ный

жалғыздық одиночество
жалғыз аяқ жол узкая тропка, тропинка для одного человека
жалғыз басты одинокий
жалғыз-жарым одинокий, одиноко
жалғыз қалу стать одиноким, остаться одному
жалыну умолять, сильно упрашивать; унижаться, просить, клян-
чить

жан душа, жизнь
жан ашу жалеть, болеть душой, переживать, сочувствовать
жанашыр самый близкий, тот, у кого болит душа, сочувствующий,
спереживающий, болельщик, проявляющий участие
жанашырлық участие, сочувствие
жанашырлық көрсету проявить
жануар животное; ласковое обращение к животному, коню
жаңа новый, свежий
жаңағы тот, недавний
жаңалық новость, новизна
жара рана, язва; болезнь
жарайды хорошо, ладно
жарылқау благодетельствовать, одарить кого-либо; простить, от-
пустить грехи

жас молодой, юный; год, возраст
жасыру спрятать, укрывать, скрывать
жасырын украдкой, скрытый, неявный, тайный
жапа-жалғыз, жападан жалғыз совершенно одинокий, один-оди-
нешенек

жат чужой, чуждый; странный, незнакомый
жат адам чужой человек, незнакомец, посторонний человек
жат ел чужая страна, чуждая страна
жату лежать, находиться; ложиться спать; относиться, принад-
лежать; жить, остановиться

жау враг, неприятель
жауап алу допросить, призвать к ответу
жауыз подлый, злой, коварный, зловредный
жауынгер воин, боец, солдат
жаяу пешком; пеший, пешеход
жаяу қалу остаться пешком, остаться без коня
жегу запрягать, впрягать

желке загривок, холка
желкені ұзу убить
жеңу победить, одолеть, преодолеть
жер земля, место
жер беру дать землю, выделить землю
жер жырту пахать
жерге кірсе де даже если провалится сквозь землю, даже если войдет в землю
жерлеу хоронить, закапывать в землю покойника; похоронить
жетек повод, оглобля, дышло (жетегімде на моем поводу)
жетекте жүру ходить на поводу, водить на поводу, быть на поводу
жетектеу водить на поводу, водить за собой
жетер достаточно, хватит
жеткізу довести, доставлять; распределить, чтобы всем досталось; довести до сведения
жету догнать, достичь, достигнуть, добраться, дойти
жетіп қалу достичь, добраться, доехать
жинау собрать, собирать, собрание
жиі часто
жоғалту потерять, упустить, утратить
жоғары шығу, төрге шығу, төрлету занимать почетное место
жоқ нет
жоқтау оплакивать; плач; песенный плач, оплакивание умершего
жолбарыс тигр
жолдас товарищ, друг
жол жүрген путешественник, находящийся в пути
Жолыңыз болсын! Счастливого пути! (букв. Пусть будет путь!)
жоспар план
жорамал предположение, догадка, гипотеза
жорамалау предполагать
жөн указания, правила; правильный, действительный; действительно, истина; направление, простой; подходящий
жөн білдіру, жөн сұрасу предписываемые этикетом обоюдные рассказы и расспросы о цели, возможностях визита, о здоровье и благополучии домашних и т.п.
жөнелу отправиться в путь, отправиться в дорогу
жуық близкий; близко
жұмсау поручать, дать задание, послать за чем-либо
жұмыртқа яйцо
жұмыс работа
жұрт народ, массы, подданные; страна, родина; родня, близкие; место, пенелище, оставленный аул (жұрт қалыпты как люди)
жұту проглотить, глотать
жүгіру бежать, бегать

жүз сто, сотня; лицо, облик; один из трех родов казахов; лезвие
ножа
жүйелік системный
жүрек сердце
жүрек жұтқан фраз. храбрец
жүру ходить
жығылу упасть, свалиться
жылау плакать, рыдать, плач
жылқы конь, лошадь (жылқыларың-ды қайда жібіргенсің куда
подевал своих коней)
жыртқыш хищник
жіберу пускать, отпускать
жігіт молодой человек, джигит, парень, молодой мужчина, моло-
дец

З

заң закон
заң деген то, что называется законом
зар плач, горькое рыдание, вопль, жалоба
зар болу жаждать
зар илеу, зар қағу, зар еңреу рыдать, горько плакать
зәре испуг, страх
зәре ұшу, зәре қалмау испугаться
зорлық насиллие, принуждение
зорлық жасау , зорлау насилловать, принуждать

И

ие владелец, хозяин
ине игла, иголка
инемен құдық қазғандай о долгом и бесполезном труде: словно
колодец копать иголкой
ит собака, пес
ит қылу унизить
итаршы подхалим, прихвостень; лакей
итеру толкать, отталкивать
ііру загнать в одно место, согнать в кучу; сучить нить, прясть шерсть

К

кәне где, ну-ка, давай, давайте
кәрі старый, дряхлый; старик, старуха

кез время, период, момент, время, случай (қай кезде? в какое время? когда?)
кезең период, время, перен. очередь, этап
кездесу встреча; встретиться, встречаться
кейін назад (кейін қайт вернись назад, возвращайся)
кейіпкер тип, персонаж, герой
кек мечь, обида
кек алу отомстить
кекесін ирония, злая насмешка
кек туғызу породить мечь
келе жату идти
келу приходить, прийти
келуші посетитель, визитер
келіншек замужняя молодая женщина, невестка, сноха
кең широкий, вместительный, привольный
кең дала широкая степь, простор
кеңес совет, совещание, консультация
керек надо, необходимо
кесе пиала, чашка
кесу резать
кету удаляться, уходить, уйти, уезжать
кетіп қалу уйти
кеш поздно, поздний
кешке вечером
кешігіп қалу опоздать
кешіру простить, прощать
киіз үй, кигіз үй юрта, сборное жилище с деревянным остовом, покрытым войлоком, кошмой
кию одеть, одевать; надеть, надевать
киім одежда
киіп алу надеть
көз глаз, глаза
көз алдында перед глазами, на виду
көзге түсу быть замеченным
көздеу следить, преследовать; прицеливаться; прицел
көз жазбау не спускать глаз
көз жазып қалу упустить из вида
көз жазып қалмау не спускать глаз
көзқарас взгляд, точка зрения, позиция
көз тию сглазить
көйлек платье, рубашка, одежда
көмек помощь, опора
көмектесу помогать, помочь, оказывать помощь
көму похоронить, хоронить, захоронить, закопать
көну подчиниться, согласиться; соглашаться

көңіл настроение, желание, внимание
көңілдес любовница
көңіл-күй настроение
көп много, множество
көп тұрып қалған зажившийся, залежавшийся
көр могила
көрдім деген көп сөз, көрмедім деген бір сөз скажешь видел - это
много слов, скажешь не видел - это одно слово
көрсету показывать, показать
көру видеть, смотреть
көрініс фрагмент, эпизод
көтеру поднять, поднимать
күбір шепот, разговор вполголоса
күдік подозрение, сомнение
күзету сторожить, охранять, стеречь
күйеуге тию выйти замуж
күндіз днем
күн көру жить
күн сайын день ото дня, ежедневно
күрек лопата
күрес борьба
күту ожидать, ждать; заботиться, ухаживать
күш салу, күш жұмсау применить силу, приложить силу
күшті сильный, сильно
кідіру задержаться, задерживаться
кілет сени, надворная постройка
кімде-кім кто-нибудь
кірер жер вход
кіру войти, входит, вход
кітап книга
кішкентай маленький

К

қабақ веко
қабақты ашу улучшить настроение
қабыл болу исполниться
қадір уважение, достоинство, почет
қадірлі уважаемый, почетный
қадір-қасиет достоинство
қажап тастау натереть (ногу); (перен. ехидничать, син. мұқату
смеяться, высмеивать)
қажет необходимо, надо

қажеті жоқ, қажет емес нет необходимости, не надо
қажу утомиться, устать
қаза табу скончаться, умереть
қазу копать
қазір сейчас, теперь
қай какой
қайрылу обращаться
қайсар настойчивый, несгибаемый, непоколебимый, с твердой волей,
упорный, решительный
қайта, қайтадан повторно, опять, еще раз; опять, снова, заново,
вновь; наоборот
қайталау повторять, повторить
қайтемін, қалай етемін что делать
қайткенде, қайтсем де во что бы то ни стало
қайту вернуться, возвращаться
қайту (қалай ету) как быть? как поступить? что предпринять?
қайтып келу вернуться, возвращаться
қайтіп(қалай етіп) как, каким образом
қайыру, қайтару быть отвергнутым; тренировать ловчую птицу;
поворачивать, загонять (о скоте)
қайырылу быть отвергнутым
қайырымды милостивый, любезный, добрый, заботливый, благо-
родный
қайырымды іс благородное дело
қайырым доброта, отзывчивость, сочувственное отношение
қайырымсыз жестокий, безжалостный
қайырымсыздық жестокость, безжалостность, бессердечность,
невнимательность
қайыс кожа, кожанный
қақ, қақы (құқ, хұқы) право
қалу остаться, оставаться, отстать; прекращаться, проходить;
оказаться в каком-либо положении, впутаться во что-либо;
лишиться
қақсау надоедать, твердить одно и то же; ныть, сильно болеть
қалғандар оставшиеся
қал-жағдай положение, состояние
қалу остаться, оставаться; отстать
қалыптасу становиться, формироваться; становление
қалыпты обычный, устойчивый, будничныи, размеренный, отме-
ренный
қан кровь
қанағат удовлетворение, довольство
қанағаттану быть довольным, удовлетвориться, довольствоваться
малым

қанат крыло (қанаттың астына алу взять под крыло; взять под опеку)

қан жалату отомстить

қан қақсау надоедать, быть назойливым

қан тарту проявлять родственные чувства, испытывать родственные чувства, считать родным

қан тоқтату остановить кровопротитие

қан төгу проливать кровь

қаншалықты насколько

қаншама изрядно, несколько, много

қанішер кровопийца

қап мешок; усилит. частица; междом. сожаления

қарақшы разбойник

қарау смотреть, глядеть, осматривать; обращать внимание, заботиться; перен относиться (қалай қарады? как отнесся?)

қарауыл охрана, караул; мушка, прицел

қарғы бау ошейник

қарғылы төбет гончая, борзая собака; с ошейником (о собаке)

қарғыс проклятие

қарғыс тию пасть проклятию

қария старец, уважаемый человек; обращение к мужчинам и женщинам

қарсы напротив, против, навстречу

қарсы алу встретить

қарсылық ету оказывать сопротивление

қарсы күрес сопротивление

қарсы ұрыс сопротивление, встречный бой

қартаю состариться, стариться, стареть

қару вооружение, оружие; обжигать, прижигать

қарулану вооружаться, вооружиться

қаруландыру вооружать

қарауылға іліну попасть на мушку, попасть под прицел

қарым-қатынас отношения, связь

қарындас младшая сестра, обращение к младшим девушкам

қас бровь; около, рядом; враг, неприятель; недружелюбный, враждебный

қасиет свойство, достоинство; прок, польза

қатал жестоқосердный, жестокий, строгий, свирепый

қателесу ошибиться, ошибаться

қатерлі опасный, страшный

қатты твердый, жесткий; перен. жестокий, сильный

қатты жылау сильно плакать, рыдать

қатын жена, женщина; баба (қатынша жылау рыдать как женщина, рыдать по-бабьи)

қатынас связи, отношения

қатынасу, қатысу участвовать, иметь связь, общаться
қатынасушы, қатысушы участник
қатысу, қатынасу участвовать, принимать участие; присутство-
вать, принимать участие; присутствие
қашу убежать, избегать
қимыл движение, действие
қимыл-әрекет действие
қисық кривой, покривившийся, извилистый; перен. упрямый,
своевольный, капризный
қисық жол қисық жол извилистая дорога, кривая дорога
қию срезать, резать, срубить, усечь
қия басу перерезать (дорогу, путь)
қиянат зло, пакость, вред; ущемление, притеснение
қоға растение богоз (қоға құрлы как богоз)
қожайын хозяин
қожаңдау властвовать, управлять, показывать себя хозяином
положения
қозғалу двигаться, шевелиться; шевеление
қозғау шевелить, двигать, двигаться; движение, шевеление
қойма стоянка, склад; перен. месторождение
қол рука, кисть руки
қол - аяқ, аяқ-қол конечности
қол тигізу ударить, приложить руки, прикладывать руки
қолға түсу попасться, попасть в руки, быть пойманным
қолдан келу мочь (что-либо сделать)
қолдау защищать, оказывать поддержку, поддерживать,
покровительствовать; поддержка
қол қою подписать, подписывать
қол тимеу некогда, быть занятым, не доходят руки
қолынан қаза табу умереть от руки
қонақ гость
қонақ сыйлау оказывать почет и уважение гостям в соответствии с
законами казахского гостеприимства; законы гостеприимства
қорғау защищать, защитит; защита
қорғаушы защитник
қорқақ трусливый, боязливый, робкий; трус
қорқу бояться, страшиться, испугаться
қорқыту пугать, испугать
қорлау оскорблять, глумиться, позорить, поносить, унижать
қос ат двойка коней
қосу добавить, прибавить
қосылу присоединиться, прибавиться; перен. жениться, выйти замуж
қош келу добро пожаловать
қою поставить, ставить, класть, положить, прекратить, перестать;
густой

қоя беру отпустить
қу хитрый, пройдоха, коварный; высохший, сухостой
қу томардай как высохшие корни, как высохшие деревья
қуғын погоня, преследование, гонение
қуу гнать, гнаться, преследовать, прогонять; погоня
қуып жету догнать
құдай бог, творец, создатель
Құдай өзі сақтасын! Храни вас бог! Да хранит (тебя сам) бог!
Құдайға шүкір! Слава богу! Благодарение богу!
құдық колодезь
құдық басында у колодца
құдірет всемогущество, божество, сила (сверхъестественная)
құдіретті всемогущий, могущественный
құқ, құқық (қақ, қақы) право
құл раб, слуга
құп хорошо, ладно; здорово; очень
Құп болады! Есть! Будет сделано!
құпия секрет, секретно
құптау одобрять, поддерживать
құрлы как, чем
құру исчезнуть, пропасть; ставить, устраивать, воздвигнуть; строить,
создать, создавать
құрулы тұр установленный, устроенный, заведенный
құс птица
құтылу избавиться, избежать, спастись
құтылып кету избавиться, избежать
құтыру бесноваться, взбеситься; заболеть (псих.), быть буйным
құю лить, поливать, наливать, разливать; сыпать, ссыпать
қыдыру гулять, бродить
қыз девушка, девочка, девица; дочь
қызмет служба, работа
қызмет егу работать, служить
қызметкер, қызметші служащий, работник, сотрудник
қызыл красный, румяный
қызыл әскер красноармеец
қызыл әскердің көйлегі красноармейская форма
қызыл батыр красный герой
қызықтыру заинтересовать, раззадорить, заинтриговать, зажечь
қызу напряженный, энергичный
қылмыс преступление
қылмыскер преступник, уголовник, рецидивист
қылу делать
қылық поступок, характер
қым-ғуыт суматоха, неразбериха
қымыз кумыс, напиток из кобыльего молока

қырсық беда, бедствие, несчастье; невезение, неудача; упрямый, непослушный

Л

лағнет проклятие, анафема
лақтыру кинуть, кидать, бросить, бросать

М

мақсат цель, задача, намерение, желание
мақтау хвалить, восхвалять; восхваление
мақтану хвастать, хвастаться, хвалиться
мал скот, скотина
мал бағу пасти (скот), ходить за скотом
мал беру отдать скот, выделить скот
маң, маңай окрестность, вокруг, возле, около, при, за (үстел мағында за столом)
маңдай лоб
маңдай тіреу достичь, доехать, опереться
маңыз значение, смысл, содержание
марқұм покойный
масқаралау опозорить, осрамить
мә на, бери; междом. удивления
мәдениет культура
мәселе проблема, вопрос, задача
мезгіл время
мейлі пусть, либо... либо
мейрам праздник, торжество
мекен-жай местоположение, адрес
меніңше по-моему
мереке праздник, торжество
ми мозг (миыңнан өтті пробрало до костей, букв. до мозга (костей))
мойын шея
мұнан әрі с этого момента, от этого
мұрын нос
мүлт ету, мүлт кету промазать
мүмкін возможно, может быть, допустимый, допустимо
мүмкін емес невозможно
мүмкіндік, мүмкіншілік возможность, необходимые условия
мұшайра песенный праздник

мына бет эта сторона
мынау этот, эта, это, эти
мынан әрі дальше, далее; теперь
мына түріңмен в таком (твоем) виде
мықтап сильно
мықты сильный, крепкий, прочный; сильно, крепко, прочно
мылжу болгать попусту, пустая болтовня
мылтық ружье, винтовка
мынадай такой, вот такой
мырза господин
міндет обязанность, задача, цель
міне вот
мінездеме характеристика
мінездеу характеризовать
мінез-құлқы поведение, характер
міну садиться (верхом) на коня, на машину, велосипед
мініп кету уехать на коне, верхом

Н

нәлет проклятие, анафема
нәтиже результат, исход
нәрсе вещь, предмет
не, немене что
неге почему, зачем
негіз основа, основание, фундамент; принцип
негізінен в основном, в принципе
негізгі основной, первоочередной, главный

О

ой дума, мысль, замысел, помысел
ойбай междом. ой-ой!
ойлау думать, подумать, задуматься
ойнау играть, веселиться, резвиться, забавляться
ойыншық игрушка
оқ пуля
оқ ату стрелять, выстрелить
оқ-дәрі боеприпасы
оқиға, уақиға событие, происшествие
оқу читать, прочитать; чтение, учеба
оқуға жіберу отправить учиться, отправить на учебу

оқыс нечаянно, неосмотрительно, неосторожно
оқыту обучать; обучение
онда тогда, туда, там
оң правый, положительный
оңай легко
оңбаган негодяй, негодный, непутевый, бестолковый
оңды хороший, приличный
оңдырмау не давать покоя, причинять неприятности
оңдыру дать возможность спокойно жить, развиваться
оп-оңай очень легко
ор канава, ров
орындау исполнять, выполнять
осы этот
осында здесь, тут
от огонь, жар; трава
от шашу извергать огонь
отыру сидеть
ояну проснуться, пробудиться; просыпаться, пробуждаться

Ө

өз сам
өз бетімен сам собой, самостоятельно
өз көзімен көру увидеть собственными глазами
өзгеру измениться, меняться
өзгеріс изменение
өзіндік собственный, свой
өзінен өзі, өзімен өзі сам по себе, сам собой
Өзің біл! Сам решай!
өйткені потому что, так как
өкімет власть
өкіну сожалеть, сокрушаться, раскаиваться
өлтiру убить, убивать, умертвить
өлтiруші убийца
өлтiрiп кету убить
өлшемді взвешенный, размеренный
өлім смерть, кончина
өлімтік мертвец, мертвечина; падаль, нечистоты
өмір жизнь, существование
өмір жасы годы жизни, жизнь
өмір сүру жить, существовать
өңгеру положить на седло, перевесить через седло
өртеу сжечь, сжигать, поджечь, устроить поджог
өте очень

өту проходить, пронизывать
өтіну просить, умолять
өшіру погасить, гасить, стереть, зачеркнуть
Өшір үнінді! Заткнись! Замолчи!

П

пайда польза; выгода, прибыль
пайда болу, пайда тию получить выгоду, получить прибыль
піштіру выхолостить

Р

рақат наслаждение, блаженство
рақаттану наслаждаться
рас правда; правдивый
расын айтқанда честно говоря, говоря правду
революция ісіне берілгендік преданность делу революции
рет раз; порядок расположения; повод, основание; возможность
рұқсат разрешение, позволение
рұқсат беру дать разрешение, позволить, разрешить

С

сабыр терпение, выдержка; слякоть; тонкий, вязкий
сабырлы спокойный
сабыр ету терпеть, потерпеть, стерпеть
сағат часы
Сағат қанша болды? Который час?
сағаттағы жазу надпись на часах
сазай, саза наказание
сазай беру наказать, наказывать
сайрау заливаться, петь; красноречиво говорить
сақал борода
сақалды бородатый
сақ болу, сақ жүру быть осторожным, быть бдительным
сақтану беречься, оберегаться
сақтау беречь, оберегать
салмақты спокойный, неторопливый, степенный, уравновешенный;
спокойно, неторопливо, степенно
салт обычай (қонақ салты обычай гостеприимства)
салық налог; подать, поборы

салықты ауыстырған кез во время изменения налогов
салыстыру сравнить, сравнивать; сравнение
санасу считаться; обращать внимание на мелочи, быть мелочным
санау считать
сапар путешествие, визит
сасу теряться, растеряться, опешить; прийти в замешательство;
дурно пахнуть
сату продавать
сату бағасы продажная цена, цена
сатушы продавец
сауап благость, блаженство, благодать
сауапқа бату, сауапқа бата қалу впасть в блаженство
сауат грамота
сауатты грамотный, грамотно
сауда торговля
сауда ісімен айналысу торговать, заниматься делами торговли
саяхат путешествие
сәйкес соответствующий, сообразный; соответственно
сәлемдесу, амандық сұрасу здороваться, приветствовать; взаим-
ные расспросы о здоровье, благополучии
сәске днем
сәт удача, благоволение
себеп причина, повод
сезу почувствовать, уловить
сезім чувство
семіз толстый, жирный
сен ты
сену верить, доверить, надеяться
серт клятва, заклятие, обет, зарок
серт беру, серт ету клясться, давать клятву
серт орындау исполнить клятву
сипаттау характеризовать
сию поместиться, вместиться
сияқты такой же, подобный, похожий
соғыш кету, соға кету заскочить, заехать, зайти (ненадолго)
соқпақ тропинка
соқпақ жол тропинка, тропка
сол тот
солай ету сделать так
сонан кейін после этого
соң затем, потом, после, через
соңғы последний
соңғы рет последний раз
соңы конец
сорлы несчастный, бедняга

сотқар драчун, забияка, задира
сөйлеу говорить, рассказывать
су вода
су жүрек трус, боязливый
су ми безмозглый, тупой
сумырай напиток для утоления жажды, прохладительный напиток
сұмырай негодай, олицетворение всех человеческих пороков, недостатков, зла
сұрау спрашивать, вопрошать, просить; расспросы, вопрос, опрос
сұрақ вопрос
сұрастыру расспрашивать, разузнавать
сұхбат беседа, диалог
сүйкімді милый, привлекательный, приятный, милостивый, любезный, обаятельный
сүйрету волочить, волочь
сүйікті любимый
сүйю целовать, любить
сыбырласу шептаться, секретничать
сый подарок, почести
сыйлау оказывать почет, уважение; дарить, подарить; награждать, угощать
сылтаурату находить повод, находить благовидный предлог, ссылаться, отказываясь от чего-либо
сыну сломаться
сыр тайна, секрет
сілімтік сморчок, плевок; перен.негодяй, подонок

Т

табан подошва
табанда сразу, немедленно
табанына жығылып жылау рыдать, припав к стопам, рыдать, упав к ногам
табу искать, найти
табуда емес не в том, чтобы найти
табысты успешный, удачливый
таға подкова
тағам еда, пища
тағы еще
тақырып тема, задание
талқандау толочь, разгромить, разрушить
талпыну стремиться к, пытаться сделать что-либо
тамақ ішу есть, кушать

тамақтың үстіне прямо к столу
тамаша замечательный, прекрасный, особенный, достопримечательный; замечательно, прекрасно, особенно, достопримечательно

Танушы ма едің? Знаком ты что ли?
тану узнать, признать, признавать, опознать
таныс знакомый, знакомство
таңғалу удивляться, поражаться
таңертең утром
тап қазір прямо сейчас
тапанша пистолет
Тапқан екенсің! Ну ты и нашел! Тоже мне нашел!
тапсырма задание
таптау растоптать, топтать, потравить
тарту тянуть, тащить, возить, вовлечь
тарату распространить, распускать, разукомплектовать, ликвидировать

тас камень (тастай екен как камень)
тасалану заслониться, прикрываться
тас лақтыру кинуть камень, перен. сделать плохое кому-либо
тас жол мостовая, брусчатка
тас бауыр жестокий, суровый, жесткий
тас жүрек жестокий, суровый, жесткий
тастау кинуть, бросать, бросить
тау-тас скалы, скалистые горы
тауып алу (табу) найти
таю скользить, поскользнуться, сбиться
Тәңір Бог, Божество, Создатель
тәртіп дисциплина, порядок, правило, распорядок
тебу пинать, пнуть
тез скоро, быстро, срочно
тездету ускорить, убыстрить; ускорение
тезірек поскорее, побыстрее
тек только
тексеру проверить, расследовать; проверка, расследование
темір железо; железный
темір жол железная дорога
темір тор железная решетка, тюрьма
терең глубокий
тереңдету углублять, углубить
тесу продырявить, протыкать, делать дыру
тиеу навьючивать, нагружать, нагрузить
тигізе алу попасть, дотронуться
тиіс мод. слово: необходимо, должно, обязательно
тиіс емес неприемлемо, невозможно

тиісу придирацца, задирацца, заигрывать
тиісу затрагивать, задевать, задирацца, придирацца, трогать
тию касаться, трогать, задець; достаться; обижать, задевать, обидеть;
попробовать, вкусь
тогай лес у реки, заросли, тугаи, роша, лесистая местность
той праздник, свадьба, пир, пишество
той-думан праздник-вечеринка, праздник-веселье
тоқтау остановиться, останавливаться, прекращаться, задер-
живаться
тоқтату остановить, прекратить
томар корень растений; корень, из которого изготавливают краску;
пень, остатки деревьев
тонау грабить, разорять
тор клетка, решетка
топ группа, группировка, кучка, пучок
топас тупой, тугодум
топырақ грязь, земля, почва
тор клетка, решетка
тоты құс попугай; павлин
төбелес драка
төбелесу драться
төбет кобель
төгу пролить, проливать
төл приплод; грам. прямая речь
төнү подъезжать вплотную, нависать, набрасываться, угрожать
төр почетное место
төрге шығу занимать почетное место
төрлету занимать почетное место
тура прямой, правильный; прямо, правильно, верно, точно
туралы про, о, относительно, по поводу
туып-өсу родиться и вырасти, расти
тұжырым заключение, вывод, решение
тұжырымға келу прийти к заключению, прийти к выводу
тұру стоять, вставать, находиться, пребывать, быть, обитать; стоять;
состоять
тұра қалу соскочить, встать
тұра тұру подождать, ожидать
тұрғы позиция, аспект, точка зрения
тұрып алу упорствовать
түс сторона, направление
тұтқын заключение, плен; пленник, узник
тұтқын плен; пленник, узник
тұтқынға алу взять в плен, арестовать
түк ничего; волос
түкке керегі жоқ ни к чему

түкпір отдаленный уголок (о местности), отдаленный район, самый
низ
түлкі лиса, перен. хитрец, хитрый, плут
түн ночь
түн ортасы полночь
түн ішінде ночью
түрегелу стоять, вставать
түс цвет, масть; полдень; сновидение, сон
түсіну понять, понимать
түсіндіру объяснить, объяснять, внушить, внушать
түсінікті понятно, ясно
түсіру уронить, опускать, опустить, ронять, перен. доставить, сн-
мать (фильм)
тығу прятать, спрятать
туғызу (от туу) родиться, родить
тығылу прятаться
тым очень, совсем, чересчур
тынығу отдыхать
тыныш тихо
тыныштық порядок, тишина, спокойствие
тыныштық орнату, тыныштық әкелу установить порядок, обе-
спечить порядок, тишину, спокойствие, стабильность
тыңдау слушать, слышать, прислушиваться
тырп етпеу не шевельнуться, не шелохнуться
тыс внешность, наружность, оболочка; кроме, сверх, вне
тік мінез прямой характер, прямолинейный
тіл тигізу задевать словом, задирать, задеть за живое, уколоть сло-
вом, обидеть словом
тіл мәдениеті культура речи
тілек желание, пожелание
Тілеуің қабыл болсын! Пусть исполнятся твои желания!
Тілеуіңе жет! Достигни своих желаний!
Тілеуіңді берсін! Пусть исполнятся твои желания! Пусть бог
исполнит твои желания!
тірі живой
тірі жан живая душа, человек
тіршілік жизнь, существование
тіршілік ету жить, существовать

У

уақиға, оқиға событие, действие
уақыт время, период
уәде обещание
уәде беру, уәде ету давать обещание

уәдеде тұру, уәде орындау стоять на обещанном, исполнить обещание
уәдеден таю, уәдені бұзу, уәдені жұту не выполнить обещания, не сдержать слово, «проглотить» обещание
уәкіл представитель, уполномоченный

Ұ

ұғу понимать, понять
ұйымдасу организоваться
ұланғайыр безграничный, бескрайний
ұмыту забыть, позабыть
ұнату понравиться, нравиться
ұру бить, колотить, ударять, ударить
ұрып соғу, ұрып соғу избить, побить
ұрысысу ругаться, препираться, (взаимно)спорить
ұстау держать, подержать; задержать, арестовать; издержаться, израсходовать; хватать, брать, взять
ұсыну предложить; предложение
ұшу летать, лететь
ұшып түсу свалиться, упасть
ұялу стесняться, стыдиться
ұят стыд, срам, позор

Ү

үй дом, жилище
үй иесі хозяин дома
үйрету учить, обучать (ат үйрету объезжать коня)
үй-іші домашние, домочадцы
үкімет правительство
үлгеру успеть, успевать
үлкен большой
үміт надежда
үмітсіз безнадежный, без надежды, пессимист
үн голос, звук
үндемеу молчать
үндеу подавать голос, призывать
үрейлі испуганный, тревожный
үру лаять
үстемдік господство, главенство
үстемдік жүргізу осуществлять руководство, властвовать, применять власть
үшін для, ради, за, из-за

Х

хабарлау сообщить, известить
халық народ
халық алдында берген уәде обещание, данное перед народом
халайық от халық обращение к народу, соотечественникам

Ш

шабу скакать на коне
шайнау жевать
шайнап гастау перен. уничтожить
шайтан черт
шақ период, время, срок, момент
шақыру пригласить, звать, позвать, созвать; приглашение
шақырым верста, километр
шақты приблизительно (при числительных для указания прибли-
зительного числа)
шақыру звать, призывать, взывать
шал старик, старший, старый человек
шама величина
шама келеді смочь
шамадан тыс құтырып чрезмерно бушевать, бушевать сверх меры
шаңырақ круглая верхняя деталь юрты, соединяющая все ее части
в целое; перен. дом
шаңырақ сыйлау оказывать почет и уважение дому, семье хозяина
в соответствии с законами казахского гостеприимства
шаршау уставать, устать, утомиться, обессилеть
шауып кету ускакать на коне; перен. ограбить
шаш волосы
шаштың ағын сыйлау оказывать почет и уважение сединам, стар-
шим в соответствии с казахскими обычаями
шек-қарын внутренности
шеп оборонительные укрепления, рубеж
шешей от шеше мать, матушка
шешу развязать, распутывать; решить
шешім қабылдау принять решение
шолу замечать, обозреть, обозрение
шулау шуметь, зашуметь
шүкір благополучный, нормальный; благополучно, нормально
шығар возможно, вероятно
шыға тұру выйти
шығу выйти; выход
шын правдивый, истинный; правда, истина

шындап по-настоящему, истинно
шындық истина, правда
шілдеhana праздник по поводу рождения ребенка
шіркін чудесно, прекрасно, дивно, прелестно; дивный, прелестный,
прекрасный
шіру гнить, разлагаться; гниение
шіріген жұмыртқадай как гнилое яйцо

Ы

ыза болу злиться, сердиться, рассердиться
ызақор раздражительный, обидчивый
ымырт вечерние сумерки, ранний вечер
ысылу приобретать навык; становиться сведущим и умелым

І

із след
ізін бағу выследить, проследить
ізіне түсу выследить, напасть на след
іздеу искать
іліну зацепиться, попасть
ірі крупный, большой
ірі адам крупный человек
іс дело, действие
іс-әрекет действие
ішек-қарын внутренности
ішу есть, пить, кушать

МАЗМҰНЫ

АЛҒЫСӨЗ	5
КӨРІНІС	
Бірінші кезең	11
Екінші кезең	12
Үшінші кезең	16
КӨРІНІС	
Бірінші кезең	20
Екінші кезең	22
КӨРІНІС	
Бірінші кезең	24
Екінші кезең	27
Үшінші кезең	30
Төртінші кезең	34
Бесінші кезең	37
Алтыншы кезең	40
КӨРІНІС	
Бірінші кезең	45
Екінші кезең	48
Үшінші кезең	50
КӨРІНІС	
Бірінші кезең	54
КӨРІНІС	
Бірінші кезең	57

7 КӨРІНІС

Бірінші кезең	62
Екінші кезең	67
Үшінші кезең	73
Төртінші кезең	77

8 КӨРІНІС

Бірінші кезең	85
Екінші кезең	88

9 КӨРІНІС

Бірінші кезең	90
---------------------	----

10 КӨРІНІС

Бірінші кезең	97
Екінші кезең	100

11 КӨРІНІС

Бірінші кезең	103
Екінші кезең	106

12 КӨРІНІС

Бірінші кезең	111
Екінші кезең	114
Үшінші кезең	118

13 КӨРІНІС

Бірінші кезең	120
Екінші кезең	124

14 КӨРІНІС

Бірінші кезең	127
Екінші кезең	129

15 КӨРІНІС

Бірінші кезең	131
Екінші кезең	133

16 КӨРІНІС

Бірінші кезең	137
---------------------	-----

17 КӨРІНІС	
Бірінші кезең	140
18 КӨРІНІС	
Бірінші кезең	143
Екінші кезең	146
19 КӨРІНІС	
Бірінші кезең	151
20 КӨРІНІС	
Бірінші кезең	153
21 КӨРІНІС	
Бірінші кезең	157
22 КӨРІНІС	
Бірінші кезең	161
23 КӨРІНІС	
Бірінші кезең	165
Екінші кезең	168
24 КӨРІНІС	
Бірінші кезең	171
Екінші кезең	173
Үшінші кезең	179
25 КӨРІНІС	
Бірінші кезең	182
26 КӨРІНІС	185
«Даладағы қуғын» фильмнің сценарийі	189
ФИЛЬМ БОЙЫНША	
ҚАЗАҚША-ОРЫСША СӨЗДІК	215

УЧЕБНОЕ ИЗДАНИЕ

Э. Д. Сулейменова
К. К. Кадашева
Д. Х. Аканова

Бейнежазба

Қазақ тілі
Казахский язык
Учебный комплекс

Под общей редакцией *Б. М. Кананьянова*
Редактор казахского текста *Г. Н. Смагулова*
Редактор русского текста *О. Б. Алтынбекова*
Редактор компьютерной верстки *Д. Ж. Тойкина*
Художник *А. Т. Ахмедова*
Координатор проекта *Г. С. Кананьянова*

Сдано в набор 1.06. 96 г. Подписано в печать 1.11.96 г.
Формат 84x108/32. Бумага офсетная № 1. Печать офсетная.
Усл. печ. л. 13,65. Усл. кр.-отт. 13,86. Тираж 500 экз. Заказ № 638.
Отпечатано в тип. изд-ва «Қаржы-қаражат» с готовых диапозитивов.

Издательский дом «Жибек жолы»
480091, Алматы, Казыбек би, 50,
тел. (3272) 621109, факс (3272) 626501

Учебный комплекс по углубленному изучению
казахского языка состоит из пяти связанных
между собой книг:

ТІЛ ҰСТАРТУ

- основной учебник комплекса;

АНЫҚТАҒЫШ

- грамматический справочник;

СҰХБАТ

- аудиоучебник в комплекте
с двумя кассетами;

БЕЙНЕЖАЗБА

- видеоучебник в комплекте
с кассетой;

ҮНЖАРИЯ

- учебник для работы с газетой.